

HAVNERAPPORT

HA

VN

EN

27 DANSKE SMÅØER

Ø-HAVNEN, 27 danske småøer Havnerapport

Udarbejdet for LAG Småøerne
af LABLAND architects
august 2021

Rapporten er en del af LAG Småøernes projekt Ø-HAVNEN. I projektet skaber LAG Småøerne også netværk, afholder havnemøder, udgiver Småøernes HAVNENYT og driver en havnegruppe på Facebook. På fem ø-havne udvikler LABLAND i projektet sammen med lokale havnegrupper konkrete ideer og forslag til forbedringer, som er samlet i fem havnedokumenter.

LAG Småøerne gennemfører projekt Ø-HAVNEN: *Forretning, samarbejde og udvikling hos småøernes havne* med midler fra Bolig- og Planstyrelsens Landdistriktspulje samt med EU-midler fra den danske LAG-indsats.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Ø-HAVNEN

05	FORORD
06	INTRODUKTION Havneudvikling i fællesskab
12	VISION OG UDVIKLINGSPRINCIPPER Havnen som knudepunkt
18	INDSATSOMRÅDER Konkrete tiltag og udviklingsmuligheder
20	Et stærkt ankomstpunkt
24	Infrastruktur, der binder sammen
28	Havnen som mødested
32	Erhverv, iværksætteri og turisme
36	Vandet som attraktion
40	Funktionstømte bygninger
44	Fiskeri
46	Samarbejder på tværs
48	TRENDS OG TENDENSER Turismeudvikling og erhvervsudvikling på havnen
52	PERSPEKTIVERING Et antropologisk perspektiv
<hr/>	
56	HAVNEDOKUMENTER 5 danske småøer
60	Dybvig Havn - Fejø
84	Lyø Havn
108	Omø Havn
132	Hjarnø Havn
156	Aarø Havn

FORORD

Havnen er for os øboere det vigtigste sted på øen. Det er herfra, færgen skaber forbindelsen til fastlandet. Det er på havnen, man møder trygheden, når man kommer hjem. Det er også der, man føler sig spændt, når man tager fra øen for at møde verden.

Hos LAG Småøerne har vi et stort hjerte for havnene, og vi har havneudvikling som et strategisk fokus. Vi har derfor bedt LABLAND om at se på vores ø-havne. Vi har sendt dem på havnerundfart, og vi har skabt havnemøder, hvor rådgiverne fra LABLAND har mødt øboerne, havnefolket og de kommunale planlæggere. Vi har fodret arkitekterne med vores ø- og havneviden. Vi har kort sagt skabt rammer for tilstedeværelse, dialog, samarbejde og udvikling. Det er inden for de rammer, at LABLAND nu løfter blikket og sætter ord på Ø-HAVNEN, på udfordringer, potentialer og behov.

I et lille års tid har vores koordinator, Morten Priesholm sammen med LABLANDs antropolog, Majken Hviid, og arkitekt, Søren Kristensen, været vores havneteam. Vi synes, vi har haft et stærkt team: med Mortens sans for strategi, forretningsudvikling og organisation, Majkens stærke tilgang til dialog, relationer og forandringsprocesser og Sørenes øje for æstetik, arkitektur og kreative løsninger.

Kernen i vores arbejde har været mødet med havnegrupperne fra Fejø, Lyø, Omø, Hjarnø og Aarø. Det er i møderne med de fem havne og havnefolket dér, at vi for alvor har været tæt på havnefronten, øboerne og lokalsamfundet. Det er også her, LABLAND har skabt fundamentet for de fem havnedokumenter, som er en del af denne rapport. Havnedokumenterne er LABLANDs bud på styrkepositioner, nålestik og pejlemærker. Resultatet er analyser, perspektiver, ideer, visioner, principper og anbefalinger. Nålestikkene og pejlemærkerne skal inspirere og skabe arbejdslyst og danne grobund for udvikling.

De fem lokale havnegrupper har taget en stor tørn. De har holdt møder, skrevet rapporter til os, besvaret spørgsmål, fotograferet og givet feedback. Havnegrupperne har på den måde sat deres præg på de fem havnedokumenter – og på denne havnerapport.

Det er mange mennesker og mange interesser, der mødes på ø-havnen: infrastruktur, færge og færgetrafik, gods, hverdag, fest, events, lystbådehavn, iværksætter, vandsport, fiskeri, erhverv osv. Ø-havnen er en smeltedigel. Her mødes elementerne, her skabes nye forbindelser og nye møder, her kan tingene koge op og overophede, og her smelter tingene sammen og mødes.

Vores projekt har også til tider været en smeltedigel. Sådan er det med gode projekter. Især med projekter, der foregår på stedet og udvikler sig sammen med de mennesker, der arbejder og har en hverdag på stedet.

Vi har skullet forene mange interesser, og vores havneteam har skullet få enderne til at mødes og skabe forståelse og kompromiser. Vi har også været nødt til at træffe valg og sætte en retning, som ikke har kunnet forene alle interesser. Men vi har bestræbt os på at møde alle og hele havnefolket. Vi har skabt relationer og kompromiser på tværs af havnebassinerne – til gavn for Ø-HAVNEN.

Nu ser vi fremad. Vi tager alle de nye inputs med i vores havnearbejde. Vi forvandler analyser, ideer, perspektiver og anbefalinger til en havnestrategi. Vi slår os måske sammen med nye samarbejdspartnere, der vil være med til at løfte Ø-HAVNEN ind i fremtiden. Og vi sætter helt sikkert også nye, store og små projekter i søen. Det glæder vi os til.

God arbejdslyst – havnearbejdet venter.

Søren Noes, formand for LAG Småøerne

1

INTRODUKTION

De danske øer er noget ganske særligt. Danmark er et lille land, og de geografiske afstande mellem øerne er altid relativt korte. Alligevel er der stor variation og forskellighed ude på øerne. Landskabet og den måde det bugter sig på. Vandets møde med land. Hjarnø, der midt i Horsens fjord er omringet af det bløde vand fra fjorden. Aarø i sundet med kort afstand til fastlandet. Omø i Storebælt, med udsigt til Storebæltsbroen og Anholt, mellem Sverige og Danmark, hvor Kattegats bølger går højt.

Det varierede landskab skaber forskellige vilkår for bosætning, erhvervsliv og herunder turismeerhverv. Det rummer et utal af muligheder for forskellige oplevelser. Et utal af forskellige liv. Fælles for de danske småøer er deres afgrænsning ud mod vandet og havnen som det primære ankomstpunkt på øen, hvorudfra øen opleves. Det er det første, du møder, og det sidste sted du oplever, inden turen går tilbage til fastlandet. Havnen er et knudepunkt for hverdagsliv og oplevelser på øen hele året rundt, hvad enten det er de mange turister, der ankommer om sommeren, de få lokale fiskere, der stadigvæk holder til på havnen, den lokale købmand, der får leveret varer hele året rundt eller øens børn, der bruger havnens legeplads. På den ene side udgør havnen et stykke basal infrastruktur med færgeforbindelse og lystbådehavn. Det er en virksomhed med kunder, der forventer service og kvalitet. Der skal være plads til lystbådene, når de ankommer, brodæk og fortøjningspæle samt gode servicefaciliteter på land. Færgerne skal kunne sejle trygt ind og ud af havnen, passagererne skal kunne købe billetter, og der skal være mulighed for at læsse varer af og på færgerne. På den anden side er havnen samtidig også et mødested og en arena for sociale aktiviteter og oplevelser. Havnen er øens "ansigt udadtil" og stedet, hvor ø-gæsten får et "førstehåndsindtryk". Med disse to funktioner spiller ø-havnen en vigtig rolle i lokalsamfundet - både i en turismesammenhæng og i en bosætningsammenhæng.

Med denne rapport løfter vi blikket og kigger ud over det danske ø-landskab på tværs af kysterne og retter fokus på potentialet i ø-havnene som knudepunkter for hverdagsliv og oplevelser. Det betyder også, at vi ikke direkte har fokus på de fysiske og tekniske anlæg, herunder havnemoler, høfter, kystsikring og havneudvidelser. Vi ved, at det i arbejdet med udviklingen af ø-havnene fylder meget. Vi

ved også, at det kræver store investeringer og langsigtet planlægning. Med havnerapporten dannes grobund for udvikling.

Udviklingen af de danske småøers havne handler om meget mere end bare glade gæster – det handler om stedsbundne arbejdspladser og levende lokalsamfund. En levende og autentisk havn er første skridt til at skabe et stærkt grundlag for bosætning, en aktiv turisme og et aktivt erhvervsliv. Det strategiske potentiale ligger derfor også i muligheden for at arbejde med udviklingen af ø-havnen som en katalysator for udvikling af hele øen. Fokus er derfor ikke kun på udviklingen indenfor havnens matrikel, men også alt det der omgiver havneområdet, øens udvikling som sådan og samarbejdet på tværs af vandet over til fastlandet. En udvikling, der tager afsæt i de specifikke lokale forhold og kigger på de enkelte steders unikke potentialer og udfordringer. En udvikling, der er forankret i det, som de lokale interessenter kender til og brænder for.

Hver havn har et hav af projekter i gang. Store som små. Der iværksættes nye initiativer og aktiviteter for turisterne. Lokale frivillige knokler for at fremtidssikre deres havne, hvor udfordringer med tilsanding og reovering af moler suppleres med ønsker om alt fra saunaer, grejbanke og havnetorve til store udvidelser af havnebassinet. Det er i høj grad de lokales engagement, der driver de mange projekter fremad, og der er ingen tvivl om, at en havn - og en ø - i udvikling kræver en vedholdende arbejdsindsats fra øboerne. Ikke kun for at skabe stærke rammer omkring de lokale fællesskaber samt livet ved og omkring havnen, men også for at sikre overlevelse og fremtidssikring på den lange bane. Selvom de lokale aktører arbejder energisk og engageret, kan de dog ikke løfte opgaven alene. Det er afgørende, at de enkelte kommuner engagerer sig i arbejdet med udviklingen af ø-havnene, hvad enten det er en kommunal- eller privatejet havn.

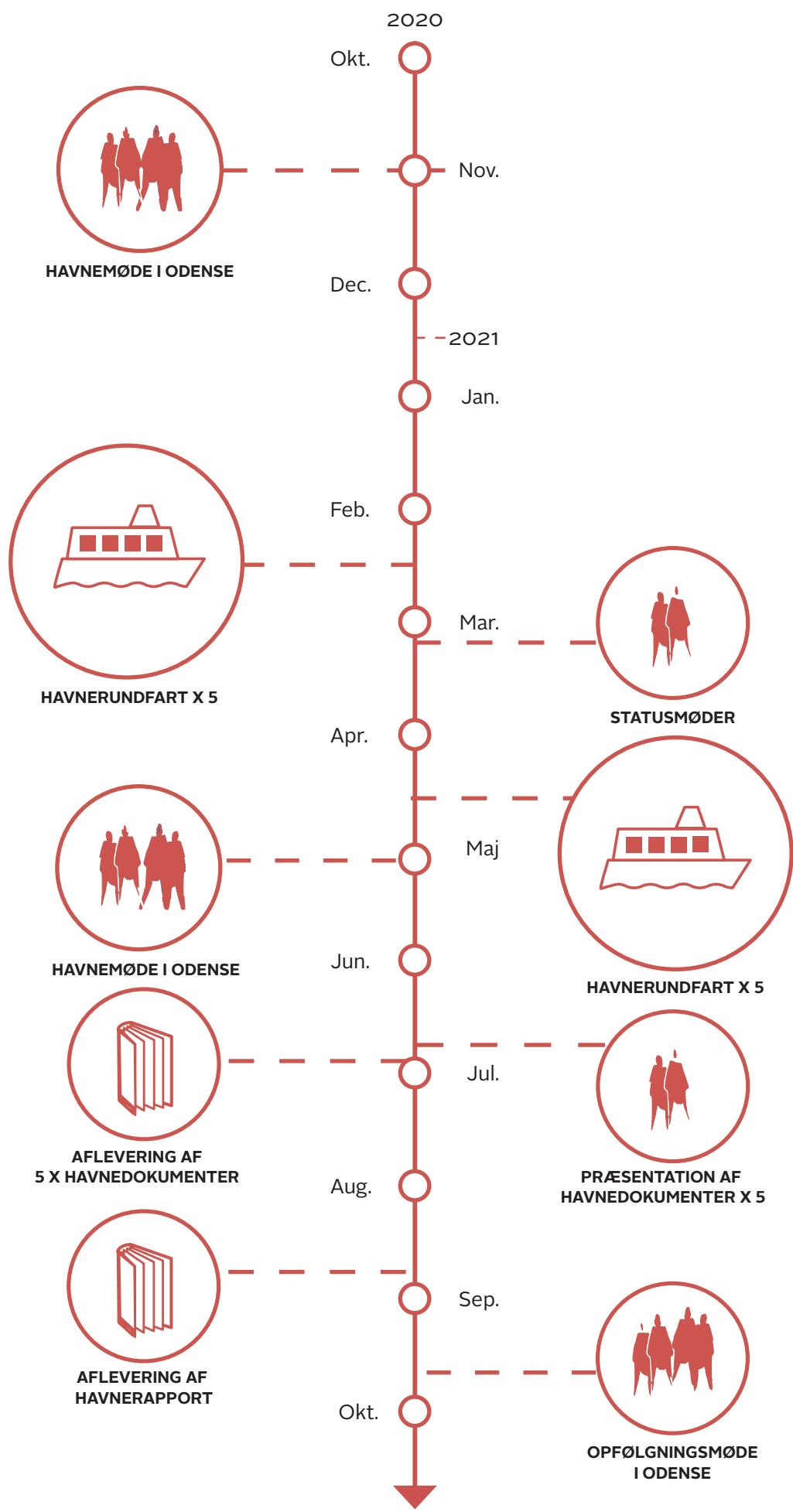
Potentialet i de danske småøers havne er uendeligt stort. Det er derfor også oplagt at kigge ud over ø-havnenes geografi og arbejde strategisk med samarbejder om stedsudvikling på havnene - som en del af en større sammenhæng på tværs af kommunegrænser og destinations-selskaber.

PROCESPLAN

LAG Småøerne kickstartede projekt Ø-HAVNEN med et havnemøde i Odense for de 27 danske småøer. Efterfølgende er der arbejdet intensivt med de fem udvalgte øer, hvor der er etableret en god forståelse for de ting, der rører sig lokalt, herunder de særlige interesser, der går på tværs af øerne og havnene. Den viden tager vi med, når vi formulerer de fælles visioner, principper og indsatsområder for arbejdet med udviklingen af de danske småøers ø-havne.

EN TUR OVER Ø-HAVNEN

 Øer med erhvervsfiskeri - både fisk og skaldyr (baseret på tal fra Fiskeristyrelsen, 2020)

 Antal bådpladser (og jollepladser) angivet i intervaller

EGHOLM

Aalborg Kommune
Havneejere: Aalborg Kommune
Antal ø-havne: 1 (uden egentlig havn til lystsejlere m.m.)

FUR ≥ 150

Skive Kommune
Havneejere: Skive Kommune (drift: Fur Havneforening)
Antal ø-havne: 1

VENØ < 50

Struer Kommune
Havneejere: Venø Havn
Antal ø-havne: 1 (og et separat færgeleje)

TUNØ ≥ 150

Odder Kommune
Havneejere: Odder Kommune
Antal ø-havne: 1

HJARNØ < 50

Hedensted Kommune
Havneejere: Hjarnø Bådehavn (få pladser ejes af kommunen)
Antal ø-havne: 1

ENDELAVE ≥ 100

Horsens Kommune
Havneejere: Horsens Kommune
Antal ø-havne: 1

MANDØ

Esbjerg Kommune
Havneejere: Der er ingen havn
Antal ø-havne: 0

BAAGØ ≥ 50

Assens Kommune
Havneejere: Assens Kommune
Antal ø-havne: 1

AARØ ≥ 50

Haderslev Kommune
Havneejere: Haderslev Kommune
Antal ø-havne: 1

BARSØ < 50

Aabenraa Kommune
Havneejere: Aabenraa Kommune (drift: Barsø Bådelav)
Antal ø-havne: 1

LYØ ≥ 100

Faaborg-Midtfyn Kommune
Havneejere: Foreningen Lyø Bådelaug (færgeleje: kommunen)
Antal ø-havne: 1

BAAGØ ≥ 50

Assens Kommune
Havneejere: Assens Kommune
Antal ø-havne: 1

AVERNAKØ ≥ 50 (1. Avernakø Bådehavn) < 50 (2. Korshavn Bro)

Faaborg-Midtfyn Kommune
Havneejere: 1. Fonden Avernakø Bådehavn (færgeleje: kommunen) og 2. Foreningen Korshavn Bro.
Antal ø-havne: 2

  ≥ 250 **ANHOLT**

Norddjurs Kommune
Havnejer: Anholt Havn A/S
Antal ø-havne: 1

  ≥ 150 **SEJERØ**

Kalundborg Kommune
Havnejer: Kalundborg Kommune
Antal ø-havne: 1

  < 50 **NEKSELØ**

Kalundborg Kommune
Havnejer: Kalundborg Kommune
Antal ø-havne: 1

  ≥ 100 **ORØ**

Holbæk Kommune
Havnejer: Holbæk Kommune (drift: Orø Bådelaug)
Antal ø-havne: 1

  ≥ 50 **AGERSØ**

Slagelse Kommune
Havnejer: Fonden for Agersø Lystbådehavn (Færge- og fiskerihavn ejes af kommunen)
Antal ø-havne: 1

  ≥ 100 **OMØ**

Slagelse Kommune
Havnejer: Slagelse Kommune
Antal ø-havne: 1 (Kirkehavn)

  ≥ 100 **FEMØ**

Lolland Kommune
Havnejer: Lolland Kommune
Antal ø-havne: 1

  < 50 (1. Vesterby Havn) ≥ 50 (2. Dybvig Havn) **FEJØ**

Lolland Kommune
Havnejer: Lolland Kommune for begge havne
Antal ø-havne: 2 (færge fra Vesterby Havn)

  ≥ 50 **ASKØ/LILLEØ**

Lolland Kommune
Havnejer: Lolland Kommune
Antal ø-havne: 1

  < 50 **BJØRNØ**

Faaborg-Midtfyn Kommune
Havnejer: Faaborg-Midtfyn Kommune (drift: Bjørnø Bådelaug)
Antal ø-havne: 1

  ≥ 50 **SKARØ**

Svendborg Kommune
Havnejer: Svendborg Kommune
Antal ø-havne: 1

 HJORTØ

Svendborg Kommune
Havnejer: Svendborg Kommune
Antal ø-havne: 1

  < 50 **STRYNØ**

Langeland Kommune
Havnejer: Langeland Kommune
Antal ø-havne: 1

  < 50 (1. Drejø Havn) < 50 (2. Drejø Gl. Havn) **DREJØ**

Svendborg Kommune
Havnejer: 1. Svendborg Kommune og 2. Svendborg Kommune (drift: Drejø Bådelaug)
Antal ø-havne: 2 (færge fra Drejø Havn)

  < 50 **BIRKHOLM**

Ærø Kommune
Havnejer: Foreningen Birkholm Havn (drift: Birkholm Beboerforening)
Antal ø-havne: 1

2

VISION OG UDVIKLINGSPRINCIPPER

[VISION] FREMTIDENS Ø-HAVNE SKAL VÆRE KNUDEPUNKTER FOR OPLEVELSER OG HVERDAGSLIV PÅ DE DANSKE SMÅØER - SOM LØFTESTANG FOR BÅDE BOSÆTNING, TURISME OG LOKAL ERHVERVSUDVIKLING.

Knudepunkt. Et sted, hvor flere færdselslinjer løber sammen eller skærer hinanden. Et sted, der fungerer som samlingspunkt eller spiller en central rolle for bestemte aktiviteter eller funktioner.

Oplevelser. Noget, som man oplever f.eks. en særlig hændelse eller begivenhed, som man er vidne til eller en samlet helhed af (sans)indtryk, der møder én.

Hverdagsliv. Det liv, som almindelige mennesker lever hver dag.

Med havnerapporten rettes et strategisk blik på udviklingspotentialerne på de danske ø-havne. Formålet er at sikre, at kræfterne bliver brugt, hvor de har størst nytte. Indsatsen og kræfterne på den enkelte havn skal ikke smøres ud i et tyndt lag over det hele i et forsøg på at ville lidt af det hele. Der skal turde satses på en simpel fælles fortælling og en stærk sammenhængskraft - med en koncentreret strategisk indsats på de felter, hvor der er størst potentiale for udvikling. Arbejdet med udviklingen af fremtidens ø-havne har ét overordnet mål - og det er at styrke hav-

nen som et knudepunkt og skabe de mest optimale forhold for oplevelser og hverdagsliv på de danske småøer.

Udgangspunktet for udviklingen er de lokale stedbundne kvaliteter på den enkelte havn. En styrkelse af faciliteter, tiltag og aktiviteter skal bidrage til en bredere brug af det store potentiale, der er på de danske småøer, når det kommer til både bosætning, turisme og andre erhverv.

Med de seks udviklingsprincipper er ønsket at sætte en overordnet retning for en fremtidig udvikling for ø-havnene. De seks principper skal bruges til at prioritere fremtidige indsatser på de forskellige havne. De skal derfor ikke ses som forskellige veje, havnene kan vælge at gå eller skal prioritere imellem, men som seks strategiske pejlemærker, der i større eller mindre grad kan være styrkende for udviklingen.

VISION

FREMTIDENS Ø-HAVNE SKAL VÆRE **KNUDEPUNKTER FOR OPLEVELSER OG HVERDAGSLIV** PÅ DE DANSKE SMÅØER - SOM LØFTESTANG FOR BÅDE **BOSÆTNING, TURISME OG LOKAL ERHVERVSUDVIKLING.**

UDVIKLINGSPRINCIPPER

#1

Styrk sammenholdet og sammenhængskraften på tværs af de 27 danske småøer

#2

Positionér det bedste, I har og skab synlighed omkring øens mange potentialer nede på havnen

#3

Koncentrér udviklingen og skab kritisk masse på havnen

#4

Tænk i flere sæsoner og skab dermed et grundlag for flere besøgende på forskellige tidspunkter af året

#5

Skab værdi for pengene klimasikring skaber mer-værdi på havnene

#6

Skab synergi mellem lokale levevilår og turismen

INDSATSOMRÅDER

Et stærkt ankomstpunkt

Infrastruktur, der binder sammen

Havnen som mødested

Erhverv, iværksætteri og turisme

Vandet som attraktion

Funktionstømte bygninger

Fiskeri

Samarbejder på tværs

UDVIKLINGSPRINCIPPER

#1.

Styrk sammenholdet

og sammenhængskraften på tværs af de 27 danske småøer

Relationerne mellem aktørerne på tværs af de danske småøer og havnene skal styrkes. Skal vi have det maksimale ud af det, vi har, skal stærke oplevelser på småøernes havne således ikke begrænse sig til den enkelte ø. Derfor skal det være nemmere for aktørerne at agere sammen, bidrage til og profitere af en større sammenhæng.

#2.

Positionér det bedste, I har

og skab synlighed omkring øens mange potentialer nede på havnen

De vigtigste stedbundne kvaliteter - med betydning for oplevelser på de danske ø-havne - skal op til overfladen. Det skal gøres krystalklart, hvori det særlige ved ø-havnene består og dermed, hvad det er, de forskellige øer og havne kan tilbyde besøgende. Derfor er det også af afgørende betydning, at havnenes aktører løbende har fokus på at forbedre og formidle de muligheder, øen og havnen tilbyder.

#3.

Koncentrér udviklingen

og skab kritisk masse på havnen

For at skabe en leve- og bæredygtig destination skal kræfterne ikke smøres ud i et tyndt lag over hele øen. Udviklingen skal i stedet koncentreres. Havnen udgør et mulighedsrum for udvikling, da området er udlagt til havneformål og dermed underlagt færre restriktioner end ude i det åbne land. Det betyder ikke, at alt kan lade sig gøre, men ved at koncentrere udviklingen omkring havnen bliver fokus lagt på et område, hvor turisterne allerede opholder sig. En prioriteret tilgang til anvendelse af havnens arealer og en styrket adgang til vandet omkring den kan dermed også bidrage til at friholde andre, typisk mere sårbare, områder.

#4.

Tænk i flere sæsoner

og skab dermed et grundlag for flere besøgende på forskellige tidspunkter af året

For at skabe aktiviteter på alle tidspunkter af året kan en bedre udnyttelse af ø-turismens store potentiale bidrage til større spredning af turismen. Der kan derved skabes bedre grobund for flere helårsåbne forretninger på havnen og deraf øget beskæftigelse - og i sidste ende øget bosætning og et levende lokalsamfund.

#5.

Skab værdi for pengene

klimasikring skaber merværdi på havnen

Udvikling af de danske ø-havne skal hvile på et solidt fundament, der holder på den lange bane. Vi skal skabe nyt, men også være i stand til at vedligeholde det, vi har skabt. Renovering og omdannelse er lige så vigtigt som nye faciliteter - og omdannelse er ofte en mere bæredygtig løsning end at bygge nyt. Når vi klimasikrer og transformerer, skal vi sørge for, at vi får det fulde udbytte og ikke overser muligheden for at skabe arkitektoniske forbedringer, der øger kvaliteten, og som gør, at havnen åbner sig mod sin omverden, nye brugere, nye aktiviteter eller kommercielle tiltag.

#6.

Skab synergi

mellem de lokale levevilkår og turismen

Lad udviklingen af lokalsamfund og turisme gå hånd i hånd. Nye initiativer på havnen skal have rod i stedets karakter og skabe synergi mellem turisme og lokale levevilkår.

”Udviklingsprincipperne kan ses som **et filter**, som kommunerne, øboerne og øvrige interessenter kan **prioritere fremtidige** indsatser, tiltag og projekter ud fra.”

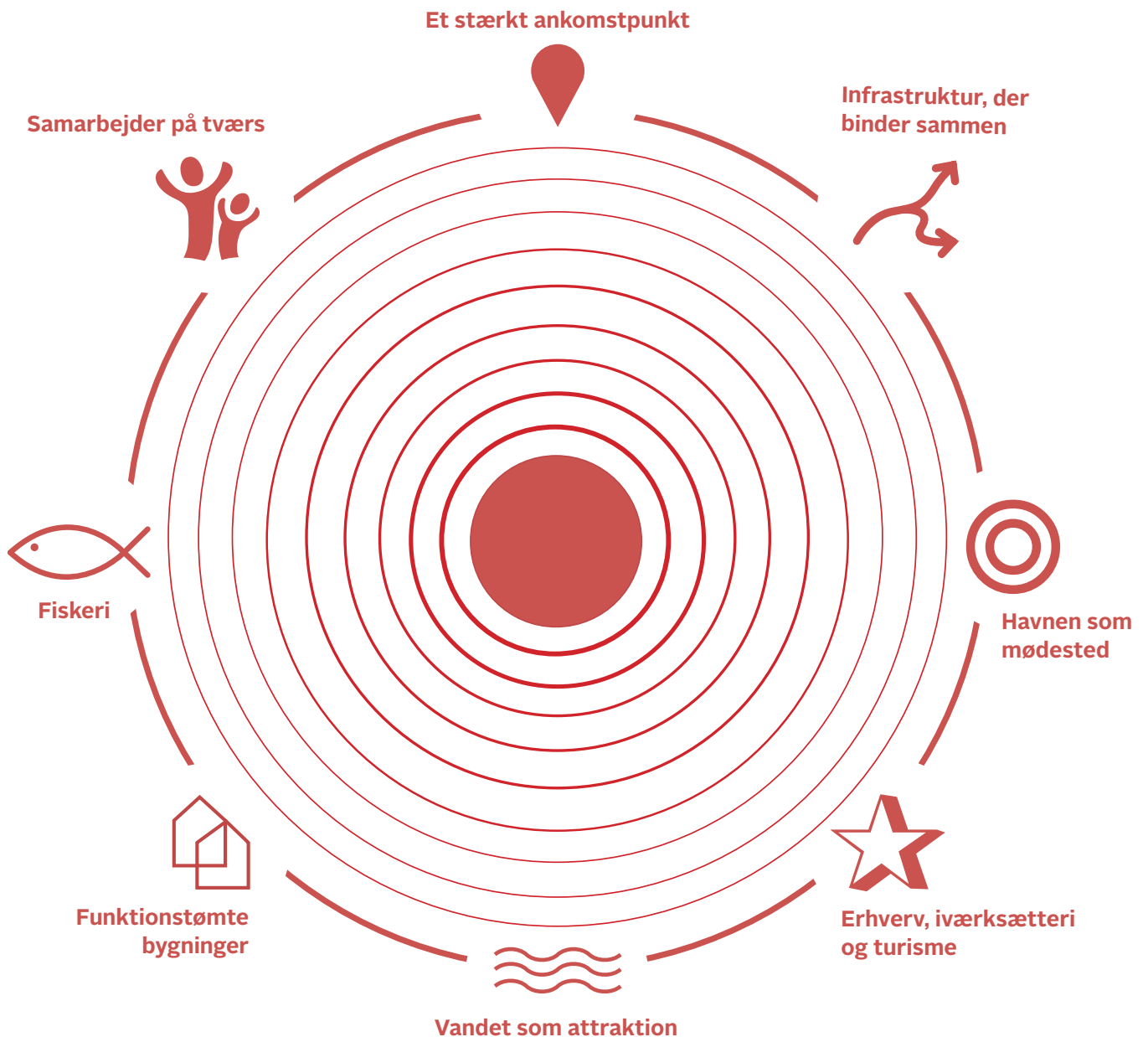
(Citat: LABLAND)

3

INDSATSOMRÅDER

Så mange tiltag og så mange ideer. Hver havn er sin egen, og det er ikke alting, der giver mening alle steder. Alligevel kan det være gavnligt at overveje hvor og hvordan, der kan arbejdes helt konkret med udviklingen af nye tiltag på havnen, så det bidrager til både gode hverdagsliv på øerne og oplevelser for besøgende. Skal fokus være på at styrke havnens ankomst? Eller er der et uforløst potentiale i de gamle funktionstømte bygninger?

Med otte indsatsområder dykker vi ned på havnene og fremhæver mulighederne for udvikling. Indsatsområderne sætter fokus på en række konkrete initiativer og indsatser, der kan iværksættes på de danske småøers havne. Indsatserne knytter sig til et løft af det fysiske miljø på

og omkring havnen, men handler i lige så høj grad også om tiltag, der styrker organiseringen og aktiverer de eksisterende rammer. Ud af indsatsområderne fremhæves en række tiltag, der kan sættes i gang, og som kan bidrage til at styrke havnene som knudepunkter for hverdagsliv og oplevelser.

ET STÆRKT ANKOMSTPUNKT

Ø-havnen er et trafikalt knudepunkt, hvor mobilitet, logistik og infrastruktur skal gå op i en højere enhed. Varer leveres til øen, trafikken til og fra færgen skal afvikles, lystbådesejlere lægger til og fra kaj, og de mange besøgende skal guides naturligt videre ud på øen. Som et ankomstpunkt er havnen også øens "ansigt udadtil" og stedet, hvor ø-gæsten får et "førstehåndsindtryk". Havnen rummer derfor et stærkt formidlings- og oplevelsesmæssigt potentiale, hvor man på den ene side kan formidle øens historier og mange tilbud - og inspirere de besøgende til at gå på opdagelse - og på den anden er det også en unik mulighed for at skabe impuls til et gensyn, enten til et genbesøg senere på sæsonen eller som tilflytter.

De besøgende skal guides. En forudsætning, for at oplevelserne når ud til de besøgende, er, at information om øerne og dets muligheder er tilgængelige. Formidling kan ske via skiltning på udvalgte lokaliteter på havnen, men det kan også være i form af digitale løsninger som f.eks. QR-koder. En synliggørelse af de mange tilbud skal gøre det nemt at indtage øen og gå på opdagelse på egen hånd. Det er ofte nærliggende at fokusere på de praktiske skilte; forbudt at lave bål, prisen på diesel, brug ikke markskellene som toilet osv. Men gæsterne har også brug for andre skilte, der formidler lige så relevant, men måske overset information; afstand til butikken i landsbyen, gratis trækvogne, gode gåture, muligheder på øen og meget mere. Disse skilte og informationsformidlere kan sagtens levere relevant information og samtidig virke som en imødekommende gestus til de besøgende.

Værtskab. Havnefogedens rolle er først og fremmest at stå for driften af havnens maskineri og at opretholde havnesikkerheden og den korrekte anvendelse af havnens faciliteter. Det kræver selvfølgelig ressourcer og stiller krav til bemanning, men der er også et potentiale i at styrke havnefogedens rolle som turistguide på såvel havnen som lystbådehavnen. Havnekontor og turistkontor kan med fordel samles i én funktion – en servicestation - hvor de besøgende kan høre mere om øens mange potentialer. Havnefogeden får dermed også en formidlende rolle, der byder de besøgende velkommen og leder dem videre ud og rundt på øen. Denne rolle kan alternativt suppleres af frivillige havne- og turistguider.

Digital formidling. Mange ø-havne har egne kommunikationskanaler (hjemmeside og sociale medier). Og netop de kommunikationskanaler er vigtige for de besøgende, da det - for nogle - kan kræve mere planlægning at tage til en lille dansk ø end at besøge en by på fastlandet. Man kan derfor med fordel kommunikere "på vores havn kan du opleve" i stedet for at fokusere på, at "vores havn er dejlig". Praktisk information som åbningstider, færgetider, overnatningsmuligheder, cykeludlejning med mere skal gøres lettilgængeligt.

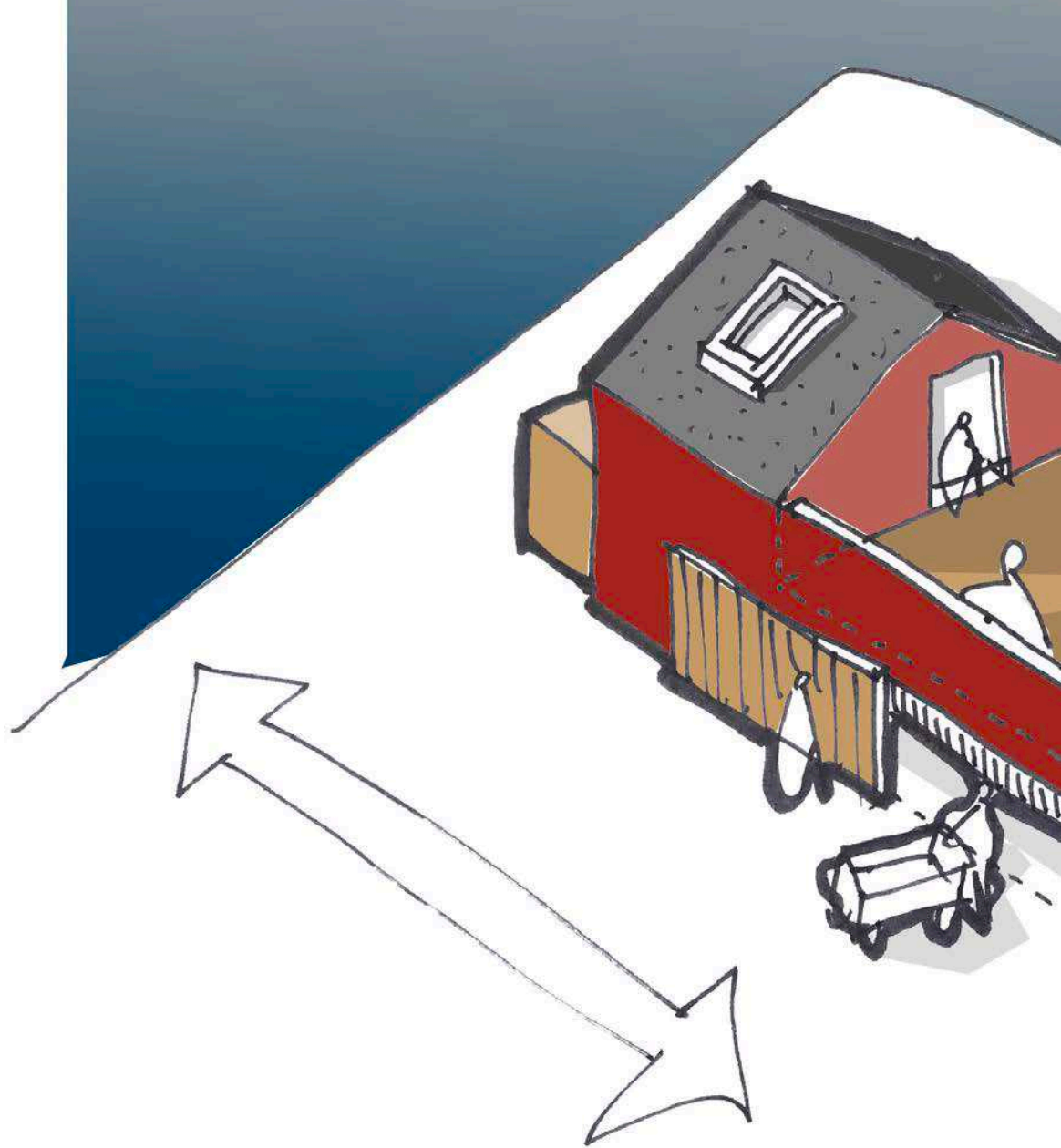
På gensyn. Mange besøger øerne hen over sommeren, og nogle af de besøgende forelsker sig - i en bestemt ø. Det er en oplagt mulighed for at konvertere disse gæster til nye beboere på de dejlige danske øer. Formidling af mulighederne for tilflytning bør derfor møde gæsterne på selve destinationen – og her er havne et oplagt sted at møde den potentielle tilflytter med information og inspiration. Det kan være informationer om huspriserne, hvad der er til salg og ikke mindst, hvem de besøgende kan tale med, hvis de overvejer at flytte til øen.

TILTAG

Sæt fokus på værtskabet og den gode service.

Gør formidling lettilgængelig, både før, under og efter et besøg på øen.

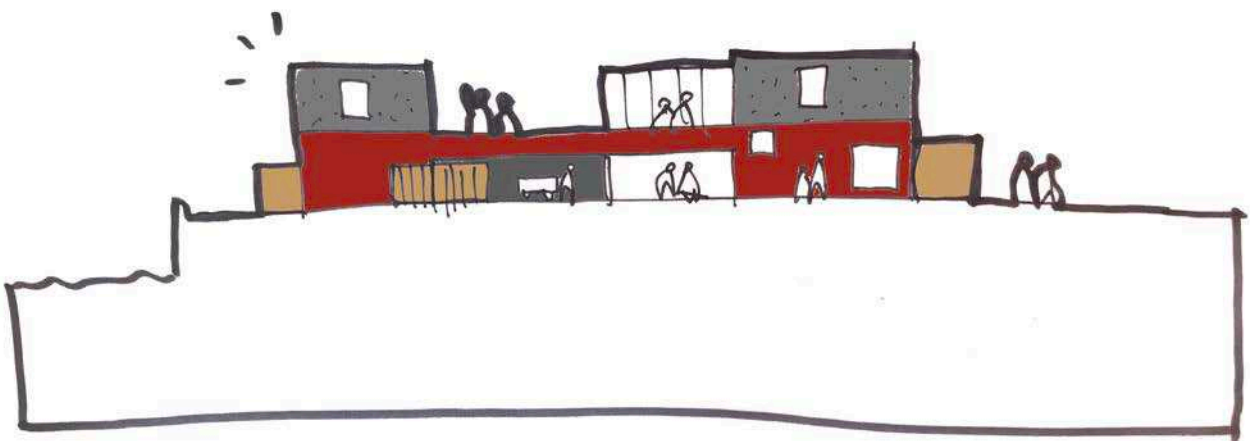
PORTEN TIL OMØ

"Porten til Omø" er et eksempel på et nålestik, der er udarbejdet som en del af projektet Ø-HAVNEN. Med projektet rettes fokus på det potentiale, der ligger i at styrke ankomsten og afgangssituationen på Omø. Først og fremmest skal der arbejdes med at styrke de sikkerhedsmæssige og logistiske forhold omkring varelevering, parkering og trafik, både i bygningen og i området omkring. På samme tid er "Porten til Omø" en unik mulighed for at rette et øget fokus på turismen på Omø. Havnefogedens kontor kan fungere som turistkontor i højsæsonen, hvor du har

mulighed for at få information om øens mange muligheder og købe lokale produkter fra de lokale iværksættere på øen. I vinterhalvåret kan det danne rammen for et mindre arbejdsfællesskab, hvor lokale iværksættere og havnefogeden tjekker ind og skaber et fællesskab på tværs af havnen og øen. Der kan derudover skabes plads til en grejbank, der understøtter de rekreative aktiviteter på vandet, og hvor man fra taget kigger ud over havnen og Storebælt med højbroen i horisonten. Se mere på side 108, Havnedokument for Omø.

“**Håbet er**, at vi får en bygning,
hvor man kan **mødes på tværs**,
både som **øboer, sommer-**
husejer og turist.”

(Citat: Havnegruppen, Omø)

INFRASTRUKTUR, DER BINDER SAMMEN

En ø skal opleves i bevægelse, hvad enten det er sejlladsen med lystbåden, turen med færgen, i bil, på cyklen på tværs af øen, eller vandreture langs kysten. Med indsatsområdet "Infrastruktur, der binder sammen" peges der på potentialet i at gøre havnen til et stærkt udgangspunkt for bevægelse ud på øen og vandet.

Gode sammenhængende forbindelser mellem øen og fastlandet (færgen), mellem havnen, byen(erne) og det åbne land/kysten er en forudsætning for at kunne opleve alt, hvad de danske øer har at byde på. Forbindelser er typisk markerede ruter, eksempelvis vandreruter eller cykelruter, men det kan også være gennemgående landskabstræk eller særlige oplevelsesruter i landskabet, der giver et sug i maven og bevægelse på landskabets præmisser.

Transport på øerne. Det skal være nemt at komme rundt og opleve, hvad øerne har at byde på. Derfor er det også afgørende, at der bliver stillet forskellige services til rådighed på havnen – det kan være udlejning af cykler og golfbiler eller tilbud om guidede ture med traktorbusen. Det kan skabe grobund for mere erhvervsmæssig aktivitet og ikke mindst færre biler på de danske småøer.

Flaskehalse og skuffede turister kan undgås ved at tilbyde forhåndsbooking af f.eks. cykler og guidede ture.

Intern infrastruktur og wayfinding. I sig selv sikrer en udlejningscykel eller en golfbil ikke, at de besøgende kommer ud og oplever øen. Forskellige stisystemer skal åbne øen op – for både gående og cyklister. Det er her væsentligt, at der etableres et sammenhængende netværk af forbindelser, der bliver bundet sammen - og forankret - med havnen som sløjfe. Det er her, man kan stå på eller for den sags skyld af og tanke op, inden turen går videre ind på øen. Wayfinding kan bidrage til at skabe synlighed omkring de forskellige ruter ud på øen - og samtidig understøtte en samlet identitet.

En cykelvenlig infrastruktur, der binder sammen. Den enkelte havn skal ikke kunne eller tilbyde alt, men skabe samarbejder og funktionelle sammenhænge på tværs af øerne og fastlandet. Øerne og deres havne er ikke isole-rede enheder, men kan forstås som lokale knudepunkter,

der er en del af et større netværk og infrastruktur, til lands og til vands. For at de besøgende kan opleve sammenhængene på tværs af øerne og naturligt komme videre, kan øer i nærhed til hinanden med fordel tænkes som en samlet destination, der bliver bundet sammen af eksempelvis turbåde eller cykelfærger i højsæsonen. Afmærkede stier og ruter kan også med fordel fortsætte på næste ø og på den måde binde øerne sammen og skabe nye oplevelser.

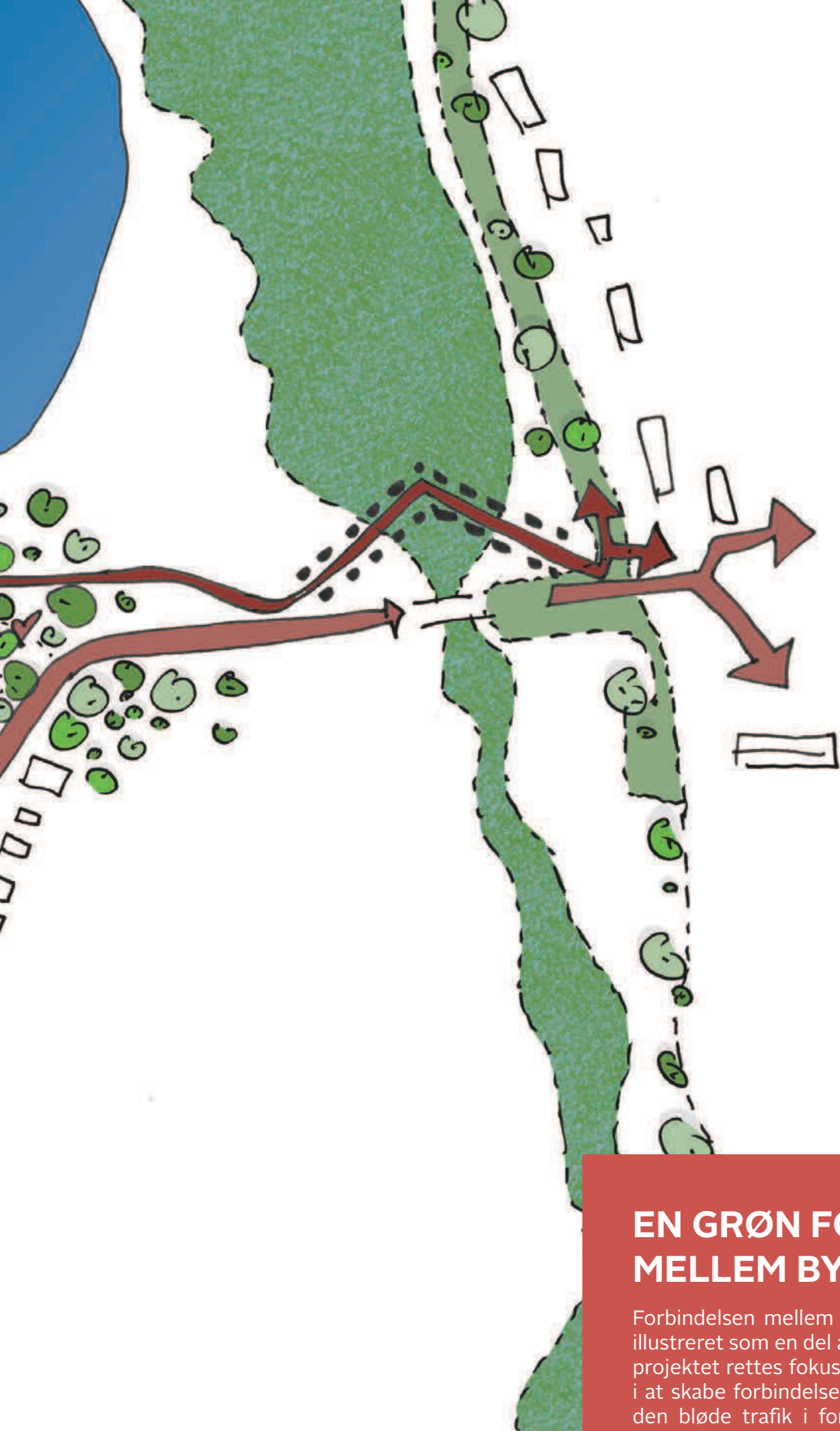
TILTAG

Skab tiltag, der styrker infrastrukturen på tværs af øerne og fastlandet.

Gør det nemt at efterlade bilen på fastlandet og komme rundt på øen på anden vis.

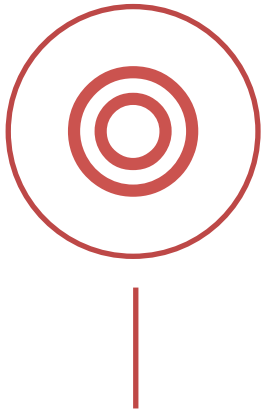
Brug fysisk inventar og wayfinding som identitetsmarkør, der binder havnen og øen sammen.

EN GRØN FORBINDELSE MELLEM BY OG HAVN

Forbindelsen mellem havnen og byen på Aarø er illustreret som en del af projektet Ø-HAVNEN. Med projektet rettes fokus på det potentiale, der ligger i at skabe forbindelser, der adskiller den hårde og den bløde trafik i forbindelse med ankomst- og afgangssituationen på Aarø. En alternativ rute for de gående trækkes ind omkring havnepladsen og guider de besøgende ud på en rekreativ sti op til byen. En sti, der tilbyder en anden type oplevelse, hvor landskabet mellem by og havn sættes i spil. Se mere på side 156, Havnedokument for Aarø.

HAVNEN SOM MØDESTED

Ligesom større byer har et centrum, eller mindre byer har et gadekær, er havnen den lille ø's centrum. Et offentligt og aktivt sted, som hele øens befolkning har en aktie i. Som en iboende del af kulturen fungerer havnen mange steder som et naturligt samlingspunkt og mødested for såvel de lokale som de besøgende. For de besøgende er det primært i højsæsonen, at havnen fyldes op med liv og aktivitet, hvad enten det er de sejlene eller øens turister, der besøger havnen. Der grilles og hygges, mens børnene fanger krabber. Måske en lokal restaurant eller is-butik lokker mere liv til. For de lokale er havnen et mødested hele året rundt, også en kold vinterdag. Flere skal ofte lige ned at 'vende havnen'. Måske enkelte fiskere stadigvæk mødes på havnen, eller den lokale sejlkлуб holder onsdagshygge i foreningshuset.

Havnen - et sted, der giver ly og læ. Alt dette stiller dog krav til rammerne omkring havnen, der gerne skal støtte op omkring det sociale liv og fællesskab, hvad enten det er for de lokale eller besøgende. En havn kan være en kold og blæsende fornøjelse, og det er derfor vigtigt, at der er mulighed for at slå sig ned og/eller trække i læ og ly. Det kan være; en god bænk i læ for vinden, et overdække eller sejlerstuen, der danner rammen om fællesskab blandt sejlerne. Det kan være små hyggelige kroge, hvor man kan søge ophold, inden den står på opdagelse på øen eller turen går videre med færgen eller lystbåden.

Et mødested året rundt. Havnen rummer et stort potentiale til at være et samlingssted - hele året rundt. Men for at styrke havnen som et mødested kan det være oplagt at optimere rammerne og tænke flere aktiviteter og funktioner ind i de eksisterende bygninger. Hvad der henvender sig til turisterne i sommerhalvåret, kan være et sted for de lokale øboere om vinteren. Sejlerstuen skal f.eks. ikke "bare" være fyldt med liv i højsæsonen, men også gerne om vinteren. Det kan være her, at der etableres et erhvervsfællesskab, et samlingssted for foreningslivet, en prøvebolig for den kommende øbo eller et undervisningslokale for skoleklasser, hvor man på nært hold kan udforske livet under vandoverfladen.

Events. Havnen danner ofte også rammerne om en række aktiviteter, store som små. Det kan være den klassiske havnefest i sommerhalvåret, men det kan også være sejl-

sportsbegivenheder som Lyø Escape i august eller Æblets dag på Fejø, der afholdes i efterårsferien. Aktiviteter, der trækker en særlig målgruppe af besøgende til øen, og som bidrager til en udvidelse af sæsonen. Typisk vil antallet af gæster i skuldarsæsonen være mindre end om sommeren, men en satsning på aktiviteter udenfor sæsonen kan alligevel være betydningsfuld af flere årsager. Det er godt for de lokale erhvervsdrivende at få lidt ekstra omsætning udenfor sommersæsonen, men det kan også være værdifuldt på flere planer for havnene at have færre gæster over en længere periode end store grupper af sommergæster på få dage. Det skaber liv og aktivitet på havnen og på øen. Synkronisering og fleksibilitet mellem færgerne og erhvervsdrivende på havnen har ofte en stor gevinst for begge parter. Det kunne være ekstra afgang ved særlige arrangementer, samkøb af billetter, events på færgerne med mere. Det vil være værdifuldt at have fokus på dette samarbejde og gøre havnene til centrale samlingspunkter for de gæster, der rejser med færgerne.

Plads til leg og børneliv. Havnen er ofte et yndet udflugtsmål for mange børn og børnefamilier. Her kan man kaste sten i vandet, kigge på både, fiske og fange krabber. En havnenær legeplads kan dog også skabe stor værdi for både de børnefamilier, der ligger til i eller besøger havnen, og ikke mindst for de lokale familier på øen, der bruger havnen hele året rundt. Det er trygt sted, hvor man kan trække op, når man vil have børnene lidt væk fra vandet. Det kan også være her, der tilbydes en lidt anderledes legeoplevelse for børnene, der netop tager udgangspunkt i vandet. Det vigtigste er, at der skabes et mere sikkert rum for leg. Og man kan skrue op og ned for ambitionerne. En legeplads kan potentielt blive en attraktion for børnefamilier, der kommer langvejs fra. Væsentligt er det, at legepladsen understøtter havnens eksisterende miljø og særlige karakter - og dermed understøtter den stemning, man gerne vil have.

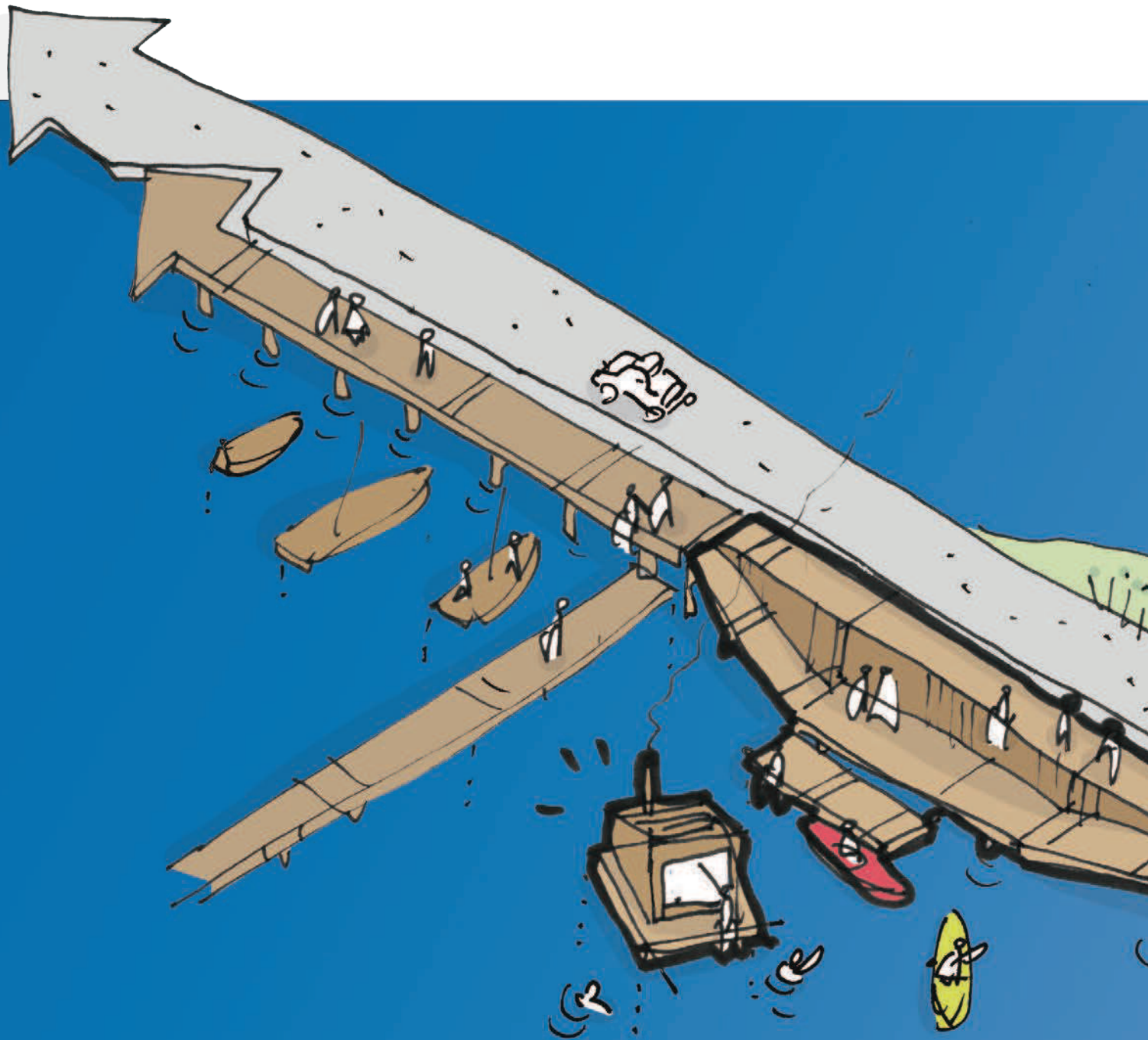

TILTAG

Styrk havnen som et levende mødested hele året.

Brug havnen som omdrejningspunkt for oplevelser til lands og til vands - og skab aktiviteter, der styrker det bredde og det "nicheprægede" fællesskab.

Skab plads til børn og unge som en del af havnens områder.

DÆKKET

"Dækket" på Lyø er et eksempel på et nålestik, der er udarbejdet som en del af projektet Ø-HAVNEN. Med projektet rettes fokus på det potentiale, der ligger i at styrke havnen som et mødested på kanten mellem land og vand.

Det arkitektoniske greb for "Dækket" bygger på en forlængelse af brodækket, der allerede er etableret på havnen i dag. Selve "Dækket" følger kanten af vejen med to spor - et direkte spor, der adskiller de hårde og bløde trafikanter, samt en alternativ blød for-

bindelse langs vandet til leg og ophold i vandkanten. Ved sejlerstuen folder "Dækket" sig ud i en større terrasse. Et nyt centralt mødested på havnen, der både kan blive brugt til grill og hygge på havnen, samt i forbindelse med særlige lejligheder f.eks. koncerter. Bygningen åbnes op, og der skabes rammer til, at sejlerstuen kan bruges af de lokale hele året rundt.

Se mere på side 84, Havnedokument for Lyø.

ERHVERV, IVÆRKSÆTTERI OG TURISME

På flere danske småøer danner havnene rammen om forskellige typer af erhverv og iværksætteri. Ofte er det turismerelateret, men det kan også være som på Omø, hvor Omø Tang og Omø Bryg har deres produktionslokaler på havnen. Med erhverv, iværksætteri og turisme som indsatsområde rettes fokus på det muligheder, havnen rummer for vækst for hele øen med lokale arbejdspladser og et turismeerhverv, der har havnen som sit omdrejningspunkt.

Lystbådehavnen. Ø-havnene er først og fremmest en forretning; jo flere pladser, jo flere sejlere kan lægge til kaj, overnatte og ikke mindst udforske øen og dens mange tilbud. Lystbådehavnen har dermed stor betydning for havnen, men også for hele øen, da den danner grobund for både økonomi og beskæftigelse. Det er derfor først og fremmest vigtigt at skabe rammerne om og tilbyde de sejlede gæster adgang til gode opholdsmuligheder og servicefaciliteter ved og omkring lystbådehavnen, så de sejlede kommer igen, år efter år.

Iværksætteri. Der bliver skabt mange små iværksættervirksomheder på småøerne i disse år. Her kan havnen spille en afgørende rolle ved at hjælpe små starts-ups med at være synlig overfor turisterne. Det kræver dog, at de lokale iværksættere er synlige på havnen og inviterer de besøgende indenfor. Det kan eksempelvis være til prøvesmagning eller rundvisning i produktionslokalerne.

Fælles udsalgssted på havnen. Ø-havnen er et udstillingsvindue til øen og en unik mulighed for at skabe synlighed omkring iværksættertiltag, de lokale råvarer, produkter eller andet, der venter ude på øen. Det kan være gennem prøvesmagning, salg og formidling, f.eks. af is fra Skarø eller gin fra Læsø. Dermed formidler man ikke kun øens mange tilbud, men tilbyder også en oplevelse på havnen. En oplevelse, der understøtter det lokale erhvervsliv og bidrager til mersalg. Det kan give god mening, at de gode lokale produkter er til salg på havnen. Det skyldes, at ikke alle gæster på havnen kommer rundt på øen, og dermed går de lokale fødevarerproducenter glip af et potentielt salg. Næsten alle gæster på de små dejlige danske øer er forbi havnen, så hvis man kan sælge produkter fra produ-

center fra hele øen, har man maksimeret antallet af potentielle købere. Det kan også være svært for små producenter at have lange åbningstider, fordi ejerne ofte også deltager direkte i produktionen. Hvis man samarbejder med havnen som udgangspunkt, kan man deles om vægterne eller give en andel af prisen for, at andre varetager salget.

Nye overnatningsmuligheder på havnen. Hvor der førhen lå fiskekuttere og vuggede langs kajen, kan disse pladser i stedet benyttes som base for nye faciliteter - og en ny økonomi for havnen. Husbåde kan tilbyde en anderledes overnatningsmulighed eller være rammerne for et 'prøveophold' for den kommende øbo. Opholdet i husbådene kan med fordel kombineres med samarbejder med andre erhvervsdrivende, der kan tilbyde oplevelser på øen. Flere og flere gæster nyder også at besøge øerne med deres autocamper. En plads hertil kan ligeledes skabe grobund for en øget indtjening på havnen, der med sin placering tilbyder en smuk udsigt ud over vandet. En gentænkning af de eksisterende rammer kan altså blive udgangspunkt for et levende havnemiljø, der kan trække folk til - såvel i højsæsonen som skuldærsæsonen.

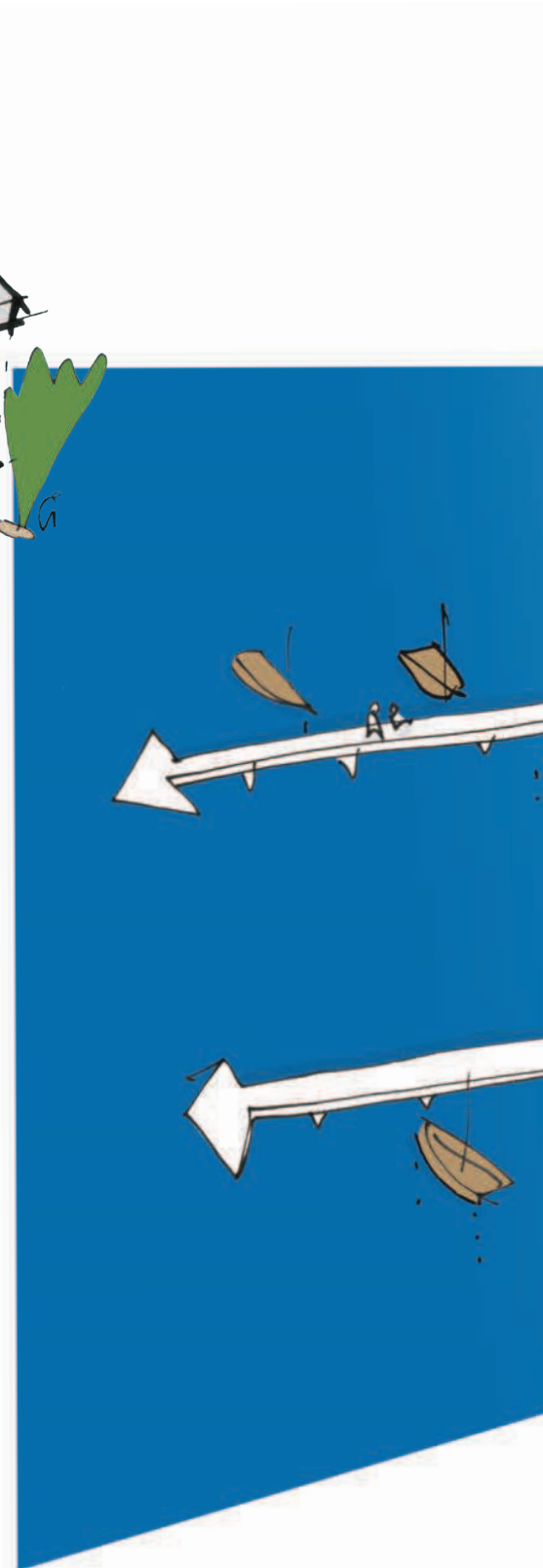
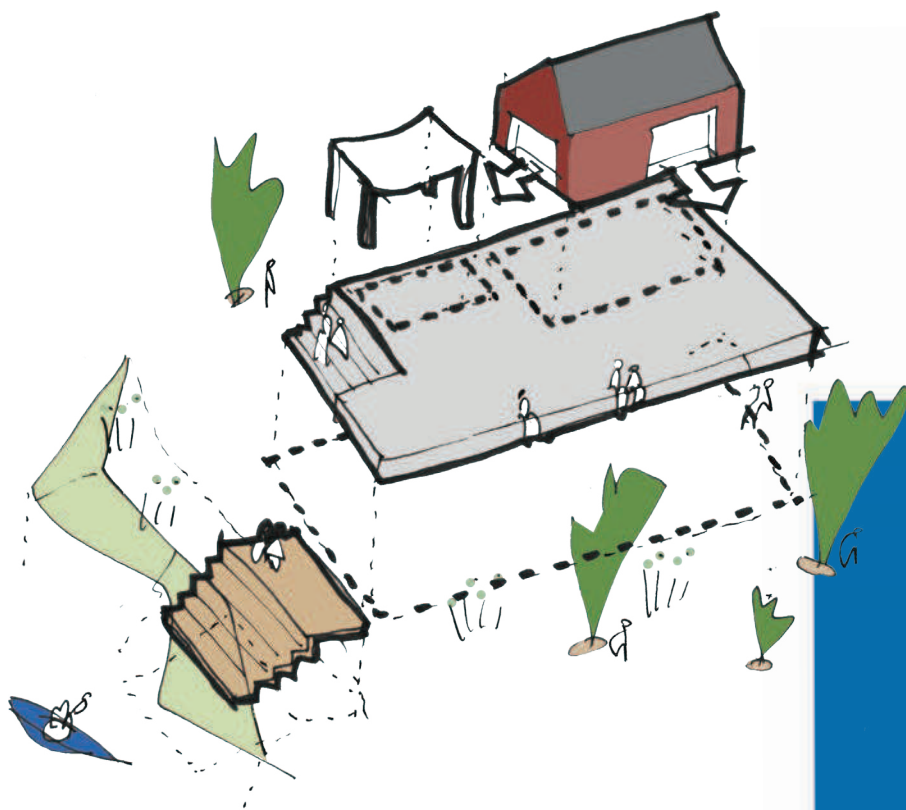

TILTAG

Brug havnen som afsæt for mere varierede overnatningstilbud og oplevelsesprodukter.

Hav fokus på at skabe tiltag, der tiltrækker forskellige målgrupper på forskellige tider af året.

Organiser jer på tværs af erhvervsdrivende, og brug havnen som et fælles udstillingsvindue for øen.

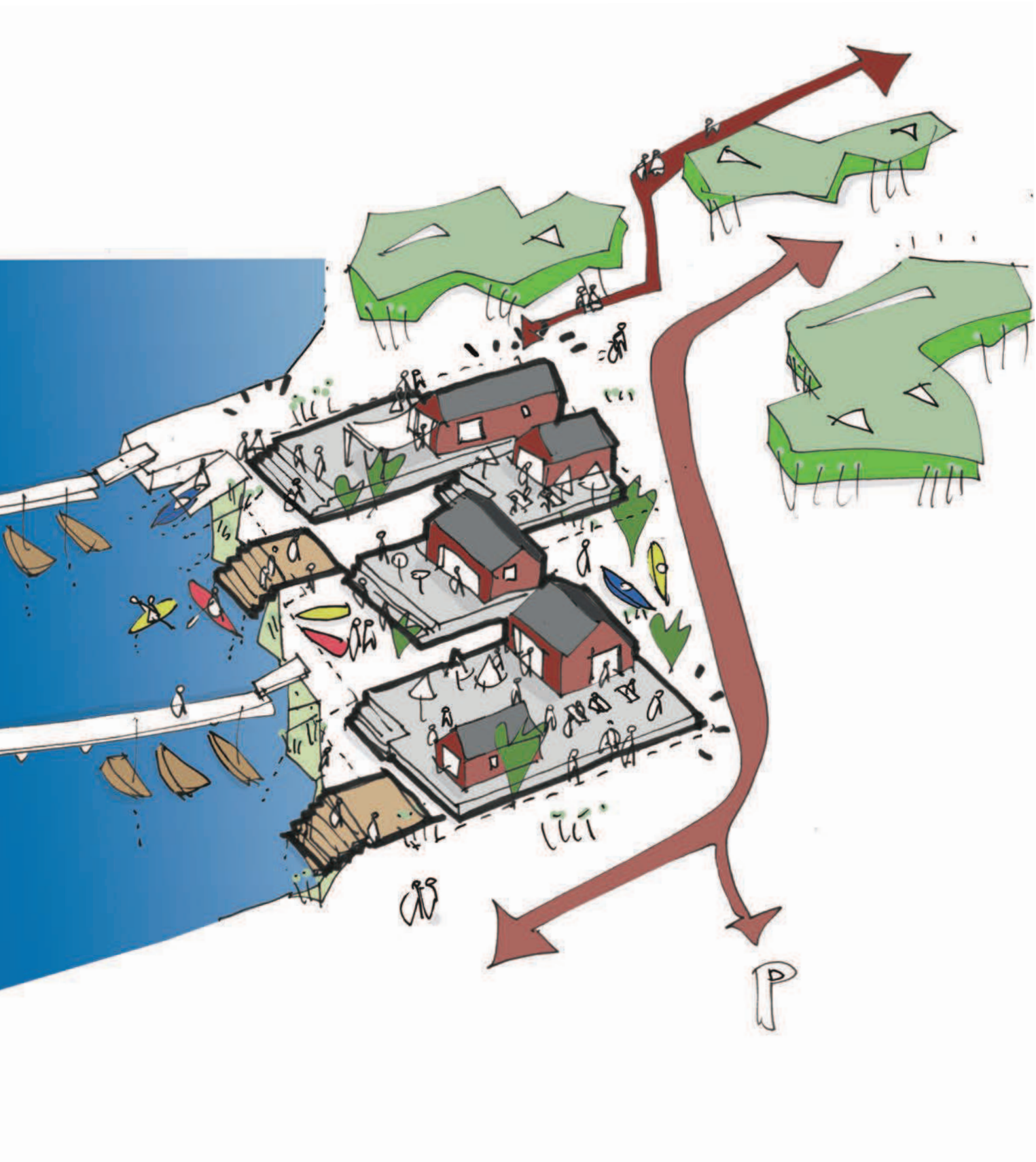

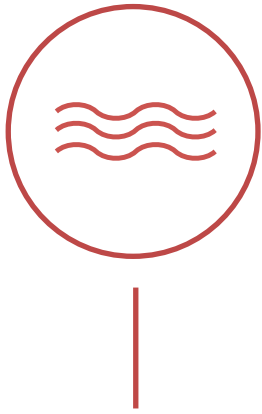
HAVNEPLADSEN

"Havnepladsen" på Aarø er et eksempel på et nålestik, der er udarbejdet som en del af projektet Ø-HAVNEN. Med projektet rettes fokus på det potentiale, der ligger i at styrke havnen som kommercielt og levende mødested for både de lokale og turister.

"Havnepladsen" er ideen om at skabe et samlet område, der bygger på en fremtidig klimasikring af havnen. Der skabes plads til en mangfoldighed af aktiviteter i forskellige niveauer, samt bedre adgangsmuligheder til vandet i form af en havnetrappe. Klynger af større og mindre huse udgør tilsammen havnehusene, hvor mellemrummet mellem husene danner forskellige opholdsrum. Rum, der kan overdækkes med sejl og forlænge opholdsmulighederne på havnen. Udover de kommercielle tiltag kan bygningerne også indrettes med plads til gode bade- og toiletforhold, grejdepot, sejlerstue, madpakkehus eller klubhuse til foreningsaktiviteter.

Se mere på side 156, Havnedokument for Aarø.

VANDET SOM ATTRAKTION

Vandet. Det er netop det, der gør ø-havnen til noget særligt, og som adskiller havnen fra byen. Fra ø-havnen kan man nå det dybe vand ved blot et enkelt spring. Ø-havnen tilbyder altså en anden type adgang til vandet end stranden kan. En adgang, der giver mulighed for at bruge vandet aktivt til alt fra paddleboards og kajak til (vinter) badning og krabbeffiskeri.

Havnen rummer derfor potentiale til i endnu højere grad at sætte vandet i fokus, hvor det er oplagt, at man i arbejdet med og udviklingen af havnen tænker over, hvordan man tilgængeliggør forbindelsen mellem land og vand - og netop binder de to ting sammen - for såvel store som små.

Tilgængelighed til vandet. I udviklingen af ø-havnen er det væsentligt at sikre, at man ikke bare har en havn med dybe bassiner, men at der er noget, der kan facilitere mødet mellem land og vand. Brodæk og badeplatforme kan danne ramme for både leg, aktivitet og ophold ved vandet - ligesom de kan skabe tilgængelighed til vandet for personer med et fysisk handicap. Da mange sejlene gæster øerne, er tilgængeligheden fra vand til land derfor essentiel. For at ø-havnen bliver et stop - for ikke kun sejlbåde, men også kajakroere - er det vigtigt at tænke ind, hvordan man nemt kan komme ind/op på land.

Grejdepot og adgang til udstyr. For at styrke mødet mellem land og vand - og muligheden for leg og aktivitet - kan man med fordel etablere et grejdepot på havnen med forskelligt udstyr. Grejdepotets omfang og kapacitet kan være alt fra et foreningshus med adgang til leje af f.eks. paddleboards, kanoer og kajaker til en lille kasse med krabbeffiskeudstyr og redningsveste.

Overnatning på og ved vandet. Vandets sagte skulpen og bølgenes vuggende bevægelser kan danne rammen om alternative overnatningsmuligheder, der kan trække nye målgrupper til øerne, selv i skuldærsæsonen. Ø-havnen kan være base for f.eks. husbåde eller flydende shelters, der tilbyder en ny og anderledes form for ophold og overnatning - og bidrager med liv og aktivitet i vandkanten. Et bredere udvalg af overnatningsmuligheder sikrer, at havnen kan rumme flere slags besøgende, som både havnens og resten af øens salgs- og servicetilbud vil kunne mærke. Det kan også skabe grobund for mere erhvervsmæssig aktivitet og bidrage til en økonomi for lystbådehavnen.

Det kolde dyp. Vinterens iskolde vand er en forfriskende fornemmelse for kroppen - og netop det rummer et potentiale til at gøre havnen og vandet til et sted, der kan dyrkes hele året rundt. Havnen emmer af liv om sommeren, men det er vigtigt også at styrke havnen som et mødested i de kolde vintermåneder. En mobil sauna og nem adgang til vandet kan derfor styrke havnen, som et særligt samlingssted for øen, hvor man sammen dypper kroppen i bølgen kold.

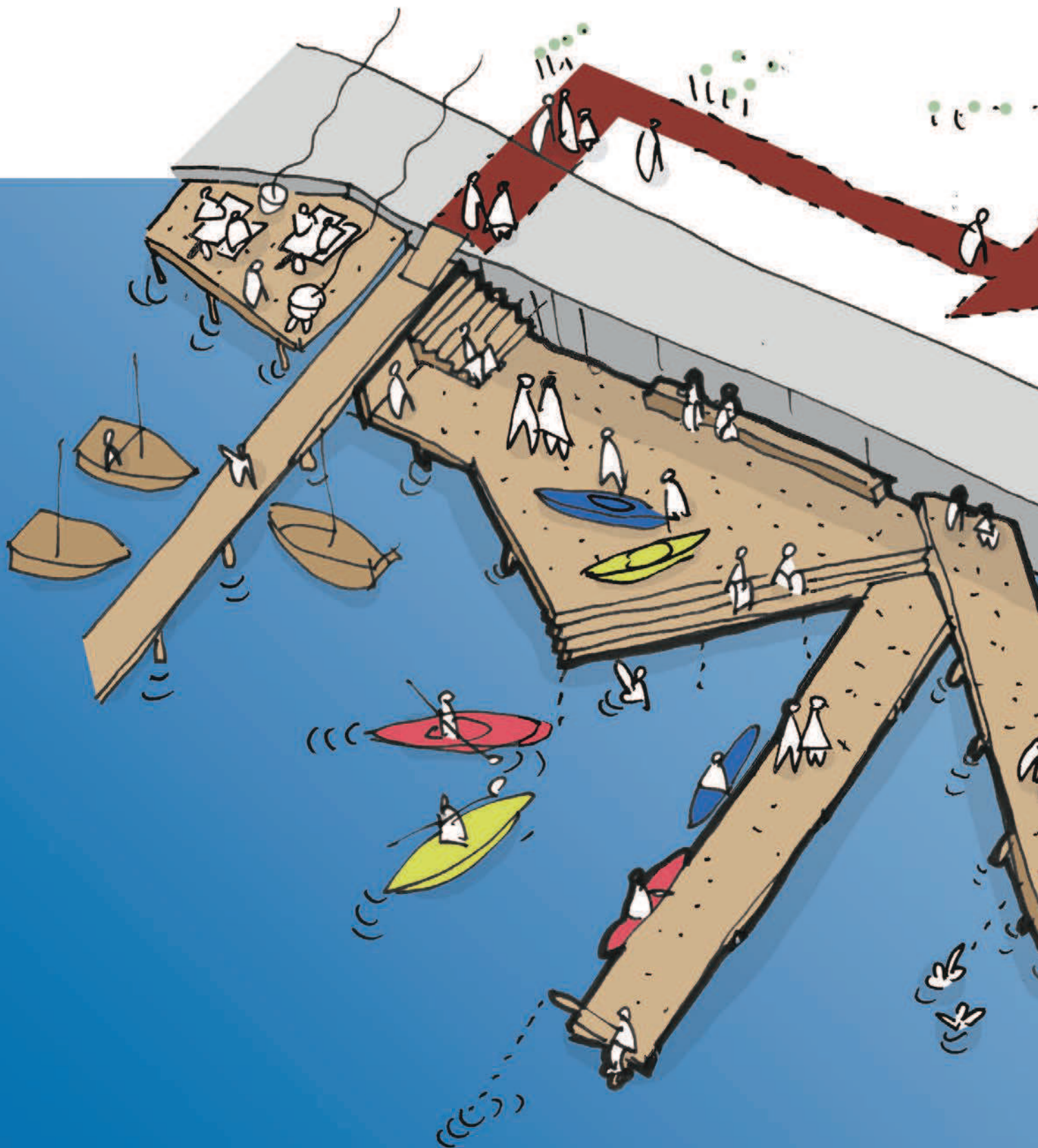

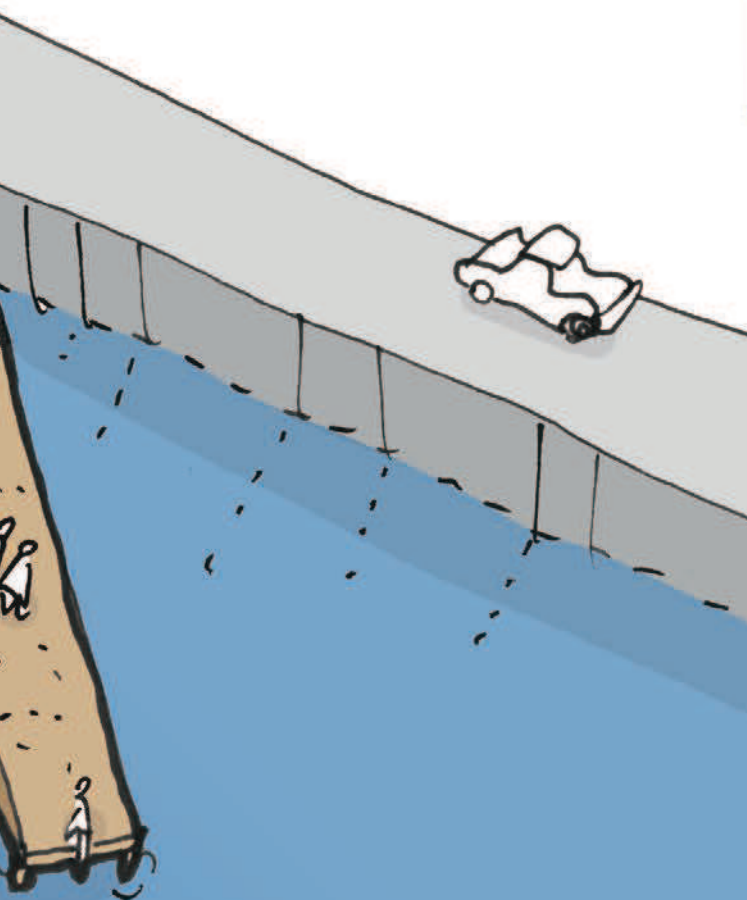
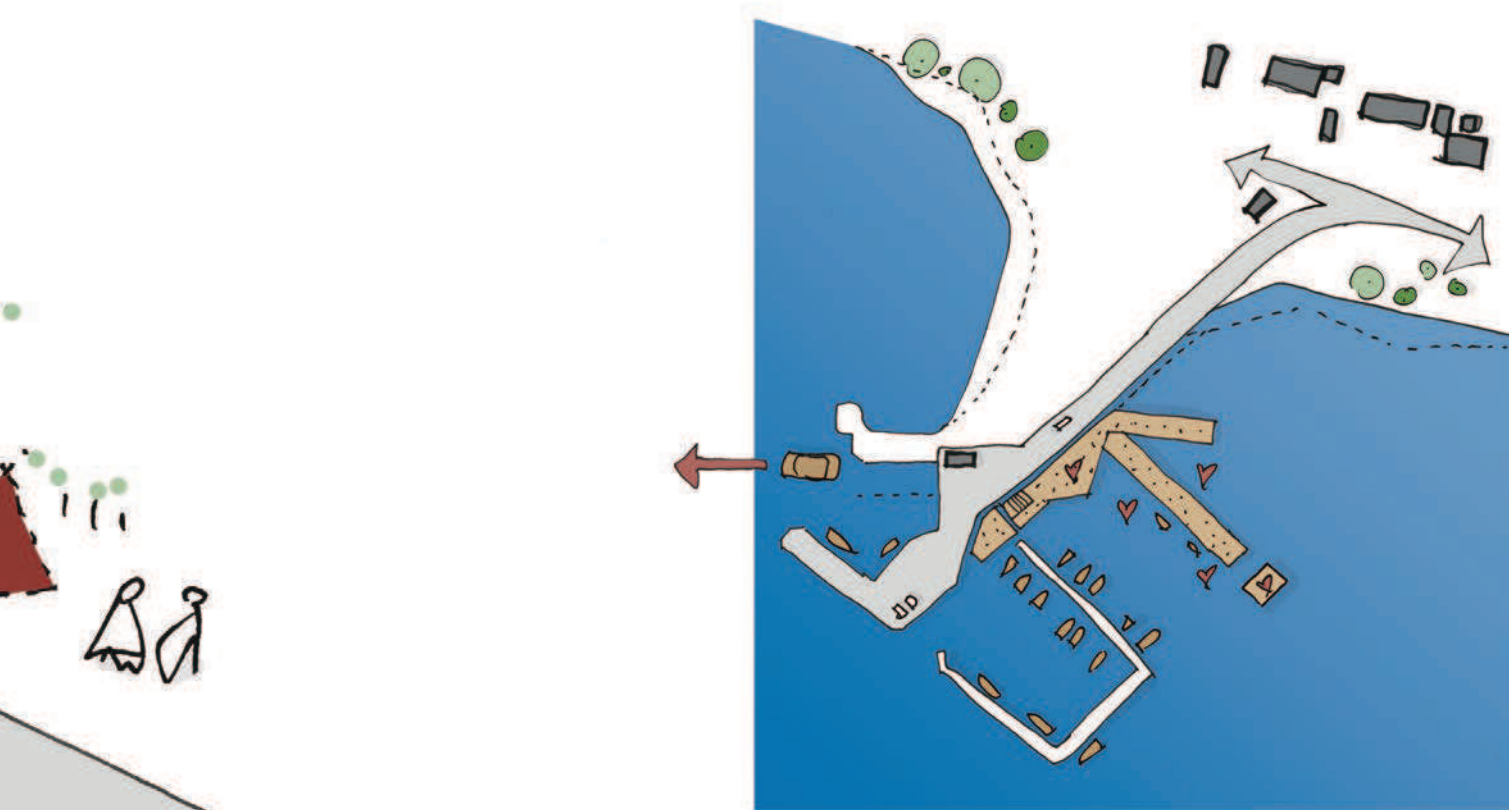
TILTAG

Sæt fokus på tilgængeliggørelse og oplevelsesudvikling ved vandet.

Styrk muligheden for at bruge vandet og dets mangfoldige kvaliteter - både roligt og aktivt, i de varme sommermåneder og på de kolde vintertage.

Brug vandet som afsæt for nye kommercielle tiltag, der kan understøtte havnens forretning og trække nye målgrupper til øerne.

BROEN TIL HJARNØ

”Broen til Hjørnø” er et eksempel på et nålestik, der er udarbejdet som en del af projektet Ø-Havnen. Med projektet rettes fokus på det potentiale, der ligger i at udnytte arealerne omkring havnebassinet til rekreative formål med fokus på leg og aktivitet ved vandet. Omdrejningspunktet er et brodække langs vejen og et par broarme, der strækker sig ud i vandet. Det skaber tilsammen en serie af rum i vandet, der kan bruges til badning, krabbefiskeri og som kravlegård for f.eks. kajak og paddleboards. Som en del af projektet er der indarbejdet et mindre grejdepot med plads til krabbefiskeudstyr og redningsveste. Det er også her, at historien om øen kan fortælles og formidles - og inspirere til oplevelserne inde på øen. Et flydende shelter for kajakroere eller en mobil sauna til vinterbadere kan med fordel blive en del af projektet. ”Broen til Hjørnø” giver havnen noget særligt og har ét formål; at få flere mennesker i kontakt med vandet. Mens børnene leger, kan de voksne slå sig ned på kanten og stikke fødderne i vandet. Se mere på side 132, Havnedokument for Hjørnø.

FUNKTIONSTØMTE BYGNINGER

Ø-havnene har for manges vedkommende været der i flere hundrede år. De har tilpasset sig nye tider og udefrakommende forandringer. Som Dybvig Havn på Fejø der først var en havn med færge og fragtforbindelser til i dag at være en lystbådehavn. Tiderne skifter, nye behov opstår, og havnene udvikler sig med den. At se de små fiskekuttere lægge til i havnen en tidlig morgen og fiskerne, der i deres waders begynder at losse dagens fangst eller rense garnet - det er efterhånden et sjældent syn på øerne. Fiskeriet er et godt eksempel på et erhverv, der har haft stor betydning og sat sit præg på mange af de små danske ø-havne med bygninger og områder, der tidligere har været præget af fiskeri.

Skab liv i de gamle bygninger. Fiskeskure, pakhuse, bådeværfter, frysehuse eller gamle auktionshaller. For nogle opleves det som noget gammelt skrot, for andre vidner det om en anden tid. Det afhænger af, hvad øjet ser. Det kan være nærliggende at tænke i nybyggeri, når havnen skal udvikles. Undersøg dog altid muligheden for at skabe liv i eksisterende funktionstømte bygninger. Nye brugere, nye erhvervstiltag- eller arbejdsformer kan måske få glæde og gavn af bygningen fremadrettet. Ved at bevare, gentænke, bygge videre på og aktivere bygninger fra en anden tid, understøttes havnens karakter, sjæl og stemning.

Formidling af livet, der har været. Øernes kulturarv er mere end bygninger og artefakter fra fortiden. Det er også de fortællinger, den kultur, samt de tidligere funktioner og kundskaber, der knytter sig til bygningerne. De er spor af en anden tid og derfor værdifulde. Havnen rummer således et stærkt formidlings- og oplevelsesmæssigt potentiale, hvor fortællingerne og kulturen kan blive mere levende og tydelige på havnen - og hvor der kan bygges flere lag på i forhold til at skabe oplevelser for besøgende, også i skuldersonen. Formidlingen kan ske som guidede ture, oplevelser 'på egen hånd' med "podcast og fortællinger", men også som stedsspecifik QR-kode formidling.

Vend vrangen ud. En stor del af oplevelsen af havnen er, at man kan følge med i den daglige aktivitet - om det er fiskerne, der losser dagens fangst, eller bådebyggeren, der er ved at istandsætte de to gamle kvaser. Mange af

havnens gamle bygninger, pakhuse og værfter kan fremstå lukkede og funktionstømte, på trods af det modsatte. Bygningerne rummer derfor et uforløst potentiale; at formidle og få skabt synlighed omkring det liv og den aktivitet, som faktisk stadig er bag murerne. Ved at aktivere bygningerne, åbne op og invitere ind, kan de blive en integreret del af havnemiljøet - men det handler i lige så høj grad også om at sætte uderummet i spil og trække funktioner ud. Det, der foregår indenfor, skal blive en del af det, der foregår udenfor, og bidrage til mere liv mellem bygningerne.

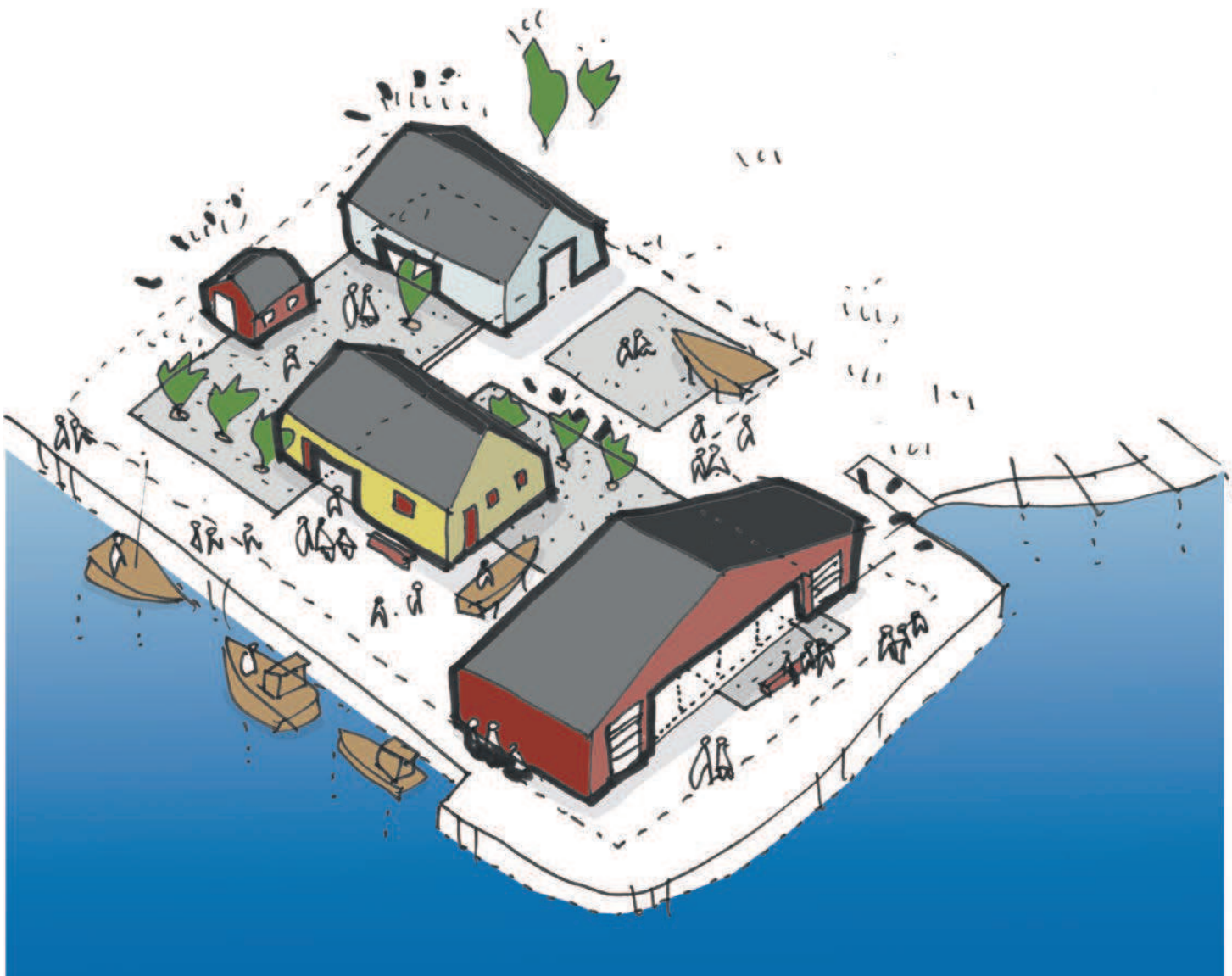

TILTAG

Skab liv og aktivitet i de funktionstømte bygninger, hele året rundt, med fokus på både hverdagslivet og turismen på øen.

Hav fokus på at synliggøre og formidle livet på havnen (før og nu) og inviter indenfor.

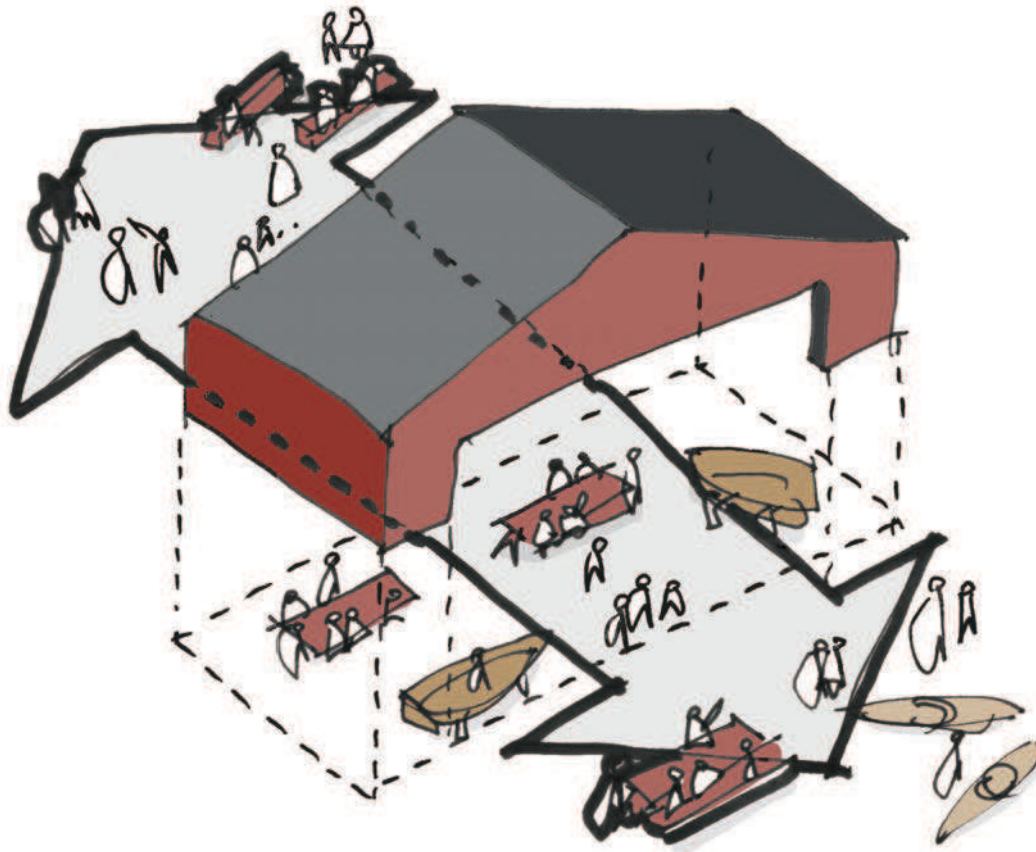

DET RØDE OG DET GULE PAKHUS

I arbejdet med at skabe et samlet havnetorv på Dybvig Havn, Fejø, er der også blevet peget på potentialiet i at åbne bygningerne endnu mere op og aktivitere rummet omkring. Bygningerne skal signalere åbenhed, og der skal arbejdes med, at flere får glæde og gavn af bygningerne hele året rundt, f.eks. ved at trække funktioner udenfor. Det kan være bådebyggen, der flytter ud på pladsen foran værftet og arbejder. Eller fællesspisning både inden- og udenfor i det gule pakhus. Det gule pakhus rummer poten-

tiale til at blive et fælleshus på havnen og centrum for en lang række af aktiviteter. Det kan være her, der afholdes pop-up middage eller intime koncerter eller udlejning af lokalerne til mødeaktiviteter. Selve indretningen af "Det gule pakhus" skal optimeres, og der skal skabes plads til nye funktioner, som henvender sig til turisterne i sommerhalvåret og de lokale øboere om vinteren, så man får mere lys i vinduerne hele året.

Se mere på side 60, Havnedokument for Fejø.

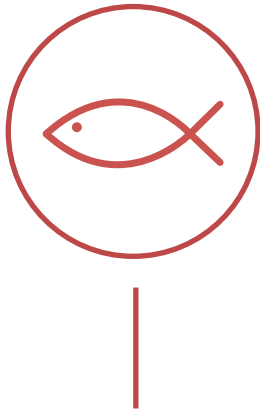
Fællesskab
og øliv

Kommercielle
aktiviteter

Åbninger

Turisme og events

Sammenhæng mellem ude og inde

FISKERI

Fiskeri er en vigtig del af såvel historien som kulturen på de danske småøer og har været med til at understøtte småøerne som helårssamfund gennem mange hundrede år. Og heldigvis er der stadig driftige fiskerihavne og energiske erhvervsfiskere på 11* (Agersø, Anholt, Birkholm, Fur, Hjortø, Omø, Orø, Sejerø, Strynø, Venø og Årø) af de 27 småøer, der hver dag skaber beskæftigelse og bidrager til havnens og øens samlede økonomi. Fra mange af øerne er fiskeriet et traditionelt småskala-garnfiskeri, hvor fiskerne i små fartøjer stævner ud fra ø-havnen for at fiske i det lokale farvand nær øen, inden de igen vender hjem til ø-havnen for at losse dagens fangst. På Anholt lander mange ikke-hjemmehørende fiskere dog også deres fangst på havnen, grundet placeringen midt i Kattegat. Særligt øerne i Limfjorden er centrum for skaldyrsfiskeri. Hvor der på Fur er mange hjemmehørende fiskere, som lander deres fangst på den lokale ø-havn, er ø-havnen på Venø i stedet omdrejningspunkt for ikke-hjemmehørende fiskere, der lander deres fangst til Venø Seafood (kilde: Sammenslutningen af Danske Småøer og LAG Småøerne).

Havet og fiskeriet kan danne grundlag for aktiviteter både indenfor produktion og forædling - og ikke mindst indenfor oplevelsesturismen.

Styrk erhvervet, der hvor det er. På flere øer er fiskeriet som erhverv desværre allerede forsvundet, og det er derfor væsentligt at understøtte og styrke erhvervet, hvor det fortsat er. En levende fiskerihavn kan være en stor attraktion for øernes mange besøgende, hvor de på Anholt oplever, at øens gæster stimler til kajen, når fiskerne lægger til, for at købe en friskfanget hummer med hjem til frokosten. De friskfangede råvarer fra havet har dog også potentiale til at nå længere ud end ø-havnen og blive en stærk eksportvare. Venø Seafood eksporterer blandt andet deres råvarer til såvel virksomheder som private rundt om i Danmark. Og ikke nok med at Venø Seafood bidrager til beskæftigelse lokalt, så er de også med til at sætte Venø på landkortet og dermed trække nye besøgende til øen.

Havet som produkt.

Med blå vidder til alle sider kan ø-havnene tilbyde oplevelser både i, på og ved vandet - om det er krabbefiskeri fra brodækket, fiskeri fra molen eller undervandsjagt i

bølgen blå. På mange danske småøer og ø-havne vil det være muligt at tilbyde gæsterne fisketure mod betaling to gange om ugen, tangsafari, østersplukning osv. Havnen er det naturlige salgssted for disse aktiviteter, da alle kommer der, og koblingen mellem land og vand er oplagt.

En gentænkning af fiskerihavnen. Ved at gentænke fiskeriets rolle på øerne kan fiskerihavnen stadig være afsæt for udvikling og nye erhverv. Det handler om at stille skarpt på fiskerne og de bygninger, der tidligere har dannet ramme om fiskeriet, hvor oplevelsesbaserede forretningskoncepter og partnerskaber på tværs af aktører kan danne grobund for mere aktivitet, liv og turisme på havnen. Det kan f.eks. være fisketure med båd, undervandsjagt langs øens kyst eller en pop-up fiskerestaurant i den eksisterende, men tomme havnebygning. Fiskeriet har stadig potentiale til at spille en rolle på de danske småøer og deres havne - blot i nye klæder.

TILTAG

11 ø-havne er stadig fiskerihavne - støt op om den fortsatte udvikling af erhvervet for at understøtte lokal beskæftigelse og bosætning.

Brug fiskeriet og havet som produkt som afsæt for udvikling af nye oplevelsesbaserede forretningskoncepter på havnen.

SAMARBEJDER PÅ TVÆRS

Havnen er på mange måder et knudepunkt, også for interesser. Havnen - og udviklingen af den - vedrører dermed ikke kun nogle få, men hele øen. Samarbejde på tværs af interesser er altså forudsætningen for at kunne skabe gode sammenhængende løsninger for øboere, brugere af havnen, erhvervsdrivende og øerne generelt. En koordinering på tværs af turismeaktører kan bidrage til at styrke oplevelsen på havnen - og øen.

Samarbejder med hele øen. Alle skal involveres; om det er øboerne generelt, borgerforeningen, øens forskellige foreninger, de deltidslokale (sommerhusejere og erhvervsdrivende/forpagtere) eller rederiet. Det betyder dog ikke, at alle har samme beslutningskraft, men i stedet at havnens udvikling kræver et bredt forankret samarbejde.

Der kan naturligvis også være udfordringer med samarbejdet i forbindelse med de forskellige interesser og grupper på havnen. Væsentligt er det, at der er en klar organisering og retning som alle, i større eller mindre grad, kan støtte op omkring. Og hvor der også skal være plads til det gode initiativ og de spontane tiltag. Kommunikation er et element, der kan have betydning i det daglige og som enten kan understøtte eller hindre godt, tværgående samarbejde omkring udviklingen af havnen.

Samarbejder med fastlandet. Der skal et stærkt samarbejde på tværs af vandet til for at løse nogle af de store udfordringer - eller udnytte potentialer - både når det kommer til basal infrastruktur i forhold til færgedrift, men også de mere bløde tiltag i forhold til formidling af øens potentialer. Turen starter på fastlandet. Det er derfor væsentlig at samarbejde med fastlandet om formidling af øen og ikke mindst at inspirere de besøgende til at gå på opdagelse i de mange tilbud. Det kan ligeledes være en god idé at koordinere tiltag på tværs af vandet; øen skal skille sig ud, man skal derfor ikke blot etablere det samme som på fastlandet, men samtidig skal man også tænke f.eks. kajak-faciliteter ind på øen, hvis fastlandet fokuserer på dette.

Ø-passet. En stærk destination kræver flere lokationer. Og det er derfor væsentligt at styrke synergien og ikke mindst forbinde og skabe nye forbindelser på tværs af ø-landskabet - og kommunegrænserne. Ø-passet er et godt eksempel på, hvordan man kan styrke de danske små-

øer som sammenhængende destinationer, og hvor man ikke ser hinanden som konkurrenter, men i stedet løfter i flok. Men denne synergi behøver ikke kun ske gennem ø-passet. Udvikling handler om at gøre tingene på en ny måde - og her kan særligt samarbejde, netværksdannelse og ikke mindst udveksling af viden og erfaringer spille en central rolle i destinationsudviklingen. Hvordan kan vi hjælpe hinanden? Og hvordan kan vi sammen arbejde med at styrke småøerne, både som selvstændige øer spredt rundt i Danmarks farvande og som én samlet destination?

Lyo, Faaborg-Midtfyn Kommunesamarbejde

Her er Faaborg Kommunesamarbejde Lyo, Faaborg-Midtfyn Kommunesamarbejde
og Lyo Kirke og Kappel & Kær

... og en tur ned
på op til og 10 meter højt
mange stenedige og lavvandede
... med smalle gyder og smukke
... erksgårde og -huse, og besøg Lyo
... smuseum, Besøgscenteret og Lyo Kirke.

51

TILTAG

Sæt fokus på etableringen af et stærkt samarbejde og koordinering på tværs af de forskellige foreninger og aktører på øen, f.eks. i regi af en turistforening.

Dyrk netværket og partnerskaber på tværs af øerne.

4

TENDENSER OG TRENDS

De deltidslokale

Sommerhusejere og erhvervsdrivende

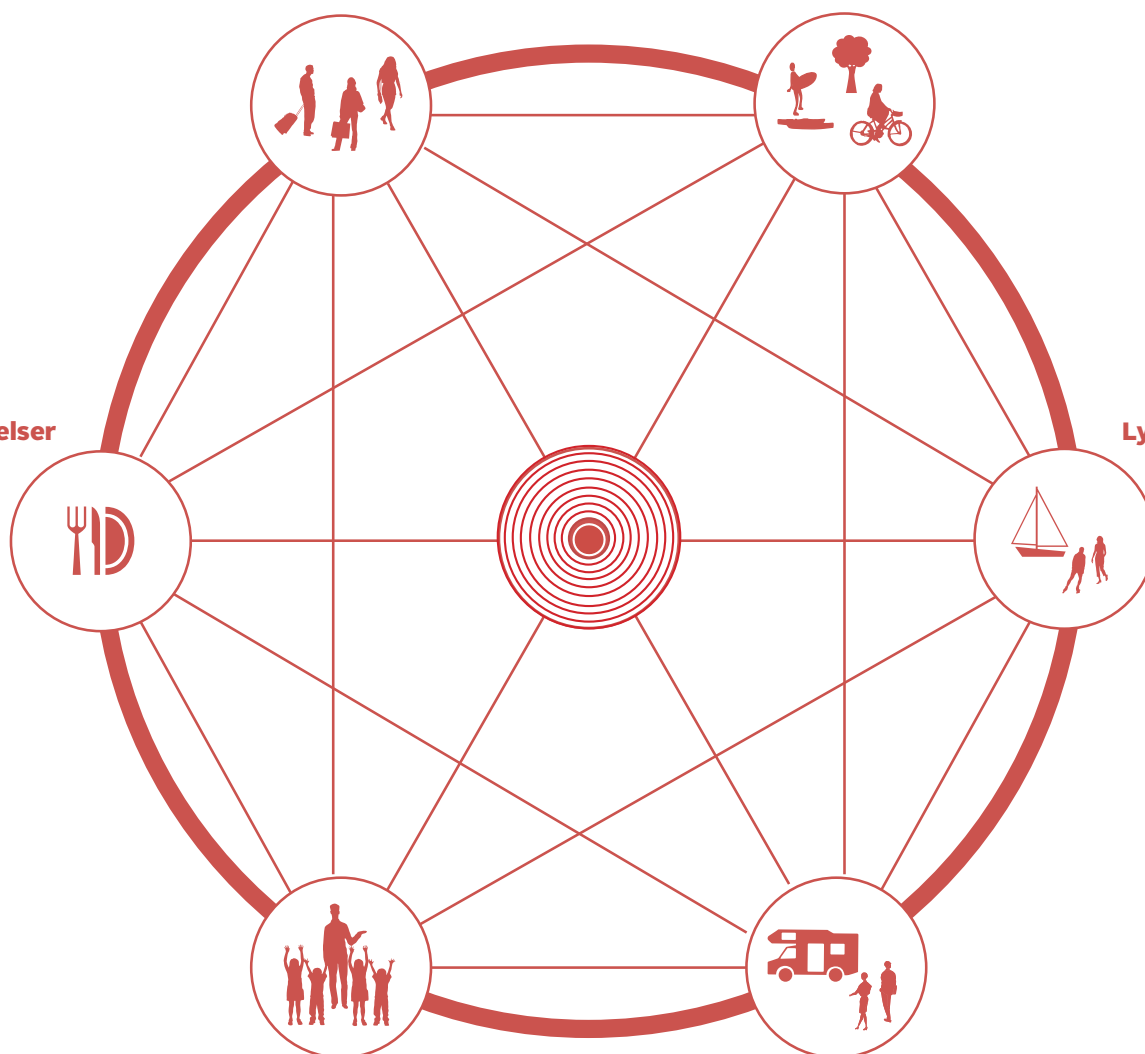
Naturturister

Gastro-oplevelser

Lystsejlere

(Lejr)skoler - børn og unge

Autocamperturisme

Havnene er foranderlige rum, der over tid tilpasser sig nye tider. Nye behov opstår, og der kommer nye brugere og besøgende til havnene. Bygninger, der tidligere var relevante kommer ud af funktion, og nye tiltag rykker ind. Med dette afsnit sætter vi fokus på en række aktuelle tendenser, der peger i retning af en række nye målgrupper, som havnene kan henvende sig til i et turismejemed.

En første indskydelse er selvfølgelig, at havnene er for alle, og at man ikke må udelukke nogen. Det kan dog alligevel være relevant at overveje, hvad der gør den enkelte ø til noget ganske særligt og hvilke målgrupper, man gerne vil fokusere på.

AUTOCAMPERTURISME. At dreje nøglen i autocamperen og køre ud i det blå er forbundet med frihed, en mobil feriebolig. Og flere har netop fået øjnene op for den frihed. Særligt i skyggen af covid-19 steg salget af autocampere med godt 39% i 2020's første fire måneder sammenlignet med 2019. Autocamperturismen vokser generelt med eksplosiv fart i hele Europa, hvor der nu er godt 2 mio. registrerede autocampere (kilde: www.fmk.dk). Flere og flere danske og udenlandske gæster besøger da også småøerne med autocamper - og slår sig ned på havnen med udsigt ud over vandet. Her er adgang til de nødvendige faciliteter, og mange steder er der også mulighed for afskaffelse af spildevand. Der er ingen tvivl om, at plads til autocampere kan give mulighed for mere liv og dermed en øget indtjening på havnen, da autocampister er relativt højt forbrugende og gerne vil betale for overnatning/faciliteter (kilde: livogland.dk). Mange bruger også deres autocamper hele året rundt og ikke kun i højsæsonen. Havnene kan derfor have en interesse i at skabe de rette faciliteter. Men samtidig rummer autocampere også en række centrale udfordringer for det miljø, man gerne vil skabe på havnen, samt bidrager til mere hård trafik på øen. Det er her væsentligt nøje at overveje placeringen af autocampere og antallet af pladser i forhold til havnens størrelse og karakter. Ikke alle havne hverken kan eller skal have plads til autocampere. Skal autocamperne have plads på havnen, så skal rammerne for parkering med god afstand til havnebassinet - og prioriter gode udsigtsforhold til vandet. Naturskønne områder er værdsat.

LYSTSEJLERE. De seneste år har budt på et stigende antal lystsejlere. Faktisk var 2020 året, hvor Dansk Sejlunion oplevede den største årlige vækst af medlemmer i landets sejlklubber - i 36 år. Cirka 1.900 nye medlemmer har fået lyst til at mærke bølgerne under sig og drømmer om eventyret i næste bugt eller havn. Særligt medlemstallet for de unge i aldersgruppen 19-24 år er steget med 22% sammenlignet med 2019, og Dansk Sejlunion har i dag 54.904 medlemmer på tværs af aldersgrupper og køn (kilde: Dansk Sejlunion). Derudover oplever flere havne også, at der ligger flere og flere større både til kaj. Det tilsammen betyder, at flere havne i højsæsonen har udfordringer med at få plads til de mange og store både - og derfor ønsker at udvide havnebassinerne. Store anlægsprojekter er dog ikke altid svaret på de danske småøer. Det kræver

store investeringer både til lands (flere servicefaciliteter) og til vands (flere bådpladser). Og det kan samtidig betyde markante ændringer i det eksisterende kulturmiljø og dermed stedets og havnens karakter. Det kan derfor være relevant at undersøge mulighederne for en optimeret indretning af de eksisterende forhold, hvor man skaber eller bibeholder det gode stemningsfulde miljø omkring lystbådehavnen. Balancen mellem en fuld og attraktiv lystbådehavn i højsæsonen og en stor og halvtom lystbådehavn i skuldærsæsonen skal overvejes.

NATURTURISTER. Øernes natur er og kan noget særligt, både til lands og til vands. Flere og flere søger netop også disse kyst- og naturoplevelser, hvor 2019 blev et rekordår for dansk kyst- og naturturisme med 39,7 mio. overnatninger (kilde: VisitDenmark). Om det er i kajak, på paddleboard, i vandresko, på cykel eller noget helt femte, så er fællesnævneren, at natur-turisterne ønsker at kombinere afslapning med oplevelser og aktiviteter i naturen. Og havnen kan netop være et centralt udgangspunkt for de oplevelser og aktiviteter, øen kan byde på. For at styrke muligheden for leg og aktivitet i, på og ved vandet kan man med fordel gøre det lettilgængeligt at tilgå/låne/leje forskelligt udstyr - det kan være alt fra en lille kasse med krabbefiskeudstyr til et større grejdepot med f.eks. paddleboards og kajaker.

Et netværk af sammenhængende stisystemer og forbindelser er derudover væsentlig for at lede de besøgende rundt på opdagelse. Man kan her lade sig inspirere af indsatsområdet 'Infrastruktur, der binder sammen', side 24 - det handler både om formidling og wayfinding, men også at man som ø er en del af et større netværk og infrastruktur, der binder de besøgendes tur naturligt sammen på tværs af øerne.

(LEJR)SKOLER - BØRN OG UNGE. Fremtidens mobilitet er bæredygtig og fleksibel - og øerne har her potentiale til at tiltrække nogle af de målgrupper, der før plejede at rejse langt væk. Man behøver ikke tage til fjerne egne for at finde eventyret, de anderledes og store oplevelser - de er spredt rundt i hele Danmarks blå baghave. Og netop det skal synliggøres. I den forbindelse er det derfor også værd at overveje, hvordan øernes faciliteter kan aktiveres og bruges af nye målgrupper - også uden for højsæsonen. Kan den tomme bygning på havnen f.eks. danne

“Vi vil lave mad, som vi selv er stolte af, og være med til at skabe en fortælling om, at et besøg på **Avernakø Havn** er ud over det forventelige...”

- Asbjørn, deltidslokal og forpagter af Avernakø Havnecafé (kilde: LAG Småøernes hjemmeside).

rammen om lejrskoler for såvel folkeskoler som gymnasier?

Det er oplagt at optimere rammerne og tænke flere aktiviteter ind i de eksisterende bygninger, så de ikke står tomme halvdelen af året. Projektorienteret undervisning fylder mere og mere på skoleskemaet, hvor den lokale skole i den sammenhæng også kan bruge havnen og dens bygninger som læringsrum - men også skolen på fastlandet kan bruge det som en lille satellit til på nært hold at udforske det mangfoldige liv under bølgerne og brodækket.

GASTRO-OPLEVELSER. Dansk gastronomi og danske råvarer har i en årrække været i rivende udvikling både i forhold til eksport og turisme - og er derfor blevet en central del af den internationale markedsføring af Danmark. Og det med god grund. 43% af de udenlandske turister fremhæver nemlig, at de gode spisesteder er en af grundene til at vælge Danmark som feriedestination. En udenlandsk gastroturist på kystferie bruger derudover i gennemsnit 1.100 kr. pr. døgn sammenlignet med den generelle udenlandske kystturist, der bruger 750 kr. (kilde: VisitDenmark).

Flere af de danske småøer gemmer da også på masser af smagsoplevelser og lokale fortællinger om øens råvarer. Dyrk det og tilbyd lokale forankrede kvalitetsoplevelser, der sætter de lokale aktører og råvarer i spil. Man kan med fordel samarbejde på tværs, så de forskellige tiltag kan supplere hinanden til gensidig vækst. På Årø Vingård er det blandt andet muligt at nyde gårdens lokalproducerede vine til en bid varmrøget laks fra Aarø Fiskerøgeri. Og Venø er kendt for sin eksport af østers - kan en arrangeret østersplukning kombineres med en rundtur på Venø Seafood efterfulgt af champagne og østers-tapas?

Mange er derudover begyndt at opsøge stilheden og nærheden til naturen udenfor den hektiske højsæson. Man kan derfor med fordel overveje, hvordan madoplevelser og gastronomi kan kombineres med overnatningsfaciliteter, der tilsammen skaber en unik oplevelse og vækker lysten til at komme tilbage i skuldærsæsonen, hvor der er mere stille på havnen.

En stærk branding af de lokale rå- og fødevarer er essentiel og kan positionere øerne som destinationer, der kan tiltrække såvel danske som udenlandske turister, kursister og besøgende - hele året rundt.

DE DELTIDSLOKALE (SOMMERHUSEJERE OG ERHVERVSDRIVENDE). Nye - udefrakommende - kræfter kan ofte sætte gang i nye spændende tiltag. Tiltag, der tiltrækker besøgende, som blandt andet havnecaféen på Avernakø. De deltidslokale kan i høj grad bidrage med ny viden, energi, kapital og idéer, hvor flere da også har en stor interesse i øen og at 'levere varen på et højt niveau'. Og netop interessen for øen kan bruges til sammen at udvikle lokale forankrede oplevelser med kvalitet, lokale råvarer og en stærk fortælling i fokus.

For nogle øboere kan det dog være en udfordring, at øens caféer, restauranter og andre faciliteter er ejet/forpagtet af deltidslokale, da disse ofte er lukket ned i skuldærsæsonen - hvilket bevirker, at det som enkelt turismeaktør, f.eks. udbyder af overnatningsmulighed, kan være svært at tiltrække besøgende udenfor højsæsonen. Det er i den forbindelse essentielt at involvere og engagere de deltidslokale i udviklingen af havnen og øen - og have en dialog om udfordringerne - så de netop også kan være med til at styrke og sikre den attraktive ø, som de ønsker at drive forretning på.

Øboerne og de deltidslokale kan i høj grad være hinandens værdifulde ressourcer. Hvor øen og øboerne har rammerne og de lækre råvarer, kan de deltidslokale bidrage med inspiration og fornyet energi - og sammen kan de skabe en stærk fortælling. En fortælling og en oplevelse, hvor de ikke blot tilbyder de besøgende en stangvare, men noget helt særligt for øen.

5

PERSPEKTIVERING

HAVNEN SOM KNUDEPUNKT

- ET ANTROPOLOGISK PERSPEKTIV

Et knudepunkt er et sted, der samler en vifte af funktioner, og der kan opstå en helt særlig energi og magi i mødet mellem mennesker og funktioner. Et knudepunkt er et sted, hvor alle er velkomne, og hvor der er mange gode grunde til at komme.

Havnenes mange udesignede og irregulære rum bidrager til dets charme og særegenhed. Ofte knytter der sig en historie til det; de gamle fiskerskure, der i dag bliver brugt som fælleshus til bådelaug, eller slæbestedet, der er blevet det perfekte spot for krabbefiskeri.

I forbindelse med de mange besøg på de danske småøers havne og dialogen med de lokale aktører er det bemærkelsesværdigt, hvordan der bliver sagt de samme ting på tværs af havnene. En indskydelse er ofte; "havnen må ikke blive et tivoli", "det må ikke blive for pænt" eller "det er vigtigt, at vi holder fast i autenticiteten".

Det kan her være interessant at udfolde begrebet "friktion". I fysikkens og teknikens verden betegner friktion den modstand mod bevægelse, som skyldes molekylære kræfter i skillefladen mellem legemer i kontakt.

I vores sammenhæng bruges begrebet til at betegne den modstand, som havnen frembyder mod de funktioner og brugsformer, der finder sted dér. Heri er vi inspireret af antropolog Anna Tsing, der understreger, at friktion på en og samme tid er det, der stiller sig i vejen for "the smooth operation of power", og samtidig det, der får hjulene til at køre.

Vender vi os mod havnene, kan det i denne sammenhæng være relevant at se på, hvordan både stedets friktion og den sociale friktion gør sig gældende.

Stedets friktion kan eksempelvis være relateret til tidens gang. Friktionen kan være spor af det liv, der leves, af den tid, der er gået, eller af at havnen er andet og mere end et logistik knudepunkt, hvor det handler om at komme fra a-b. Charmen i de skæve rumligheder, skalaspring og spor af liv over tid syntes at have at gøre med designet og den friktion, som stedets topografi frembyder. Stedets friktion må gerne få havnen til at stritte imod. Men den

må omvendt ikke stille sig helt i vejen for funktionaliteten. Det skal være nemt og sikkert at komme til og fra færgen. Det skal være trygt at færdes på havnen.

Havnen samler på tværs af traditionelle skel, interesser og hierarkier - og er et rum for flow og bevægelse. Det er et offentligt åbent rum, som vi er sammen omkring, hvad enten du kører i bil, cykler eller er gående. Det er et sted, vi møder hinanden, krydser hinanden og måske hilser på hinanden, f.eks. i forbindelse med færgefarten. De gentagne friktioner og den mulige udveksling er et potentiale, der skal udnyttes. Friktionen skaber en form for positiv modstand, der gør, at vi sætter tempoet ned.

Den sociale friktion gør sig derimod gældende i den forskellighed, som menneskene på den enkelte havn rummer. Det kan også være et "clash" mellem de forskellige interesser og grupper på havnen, hvilket kan skabe grobund for både gnidninger og konflikt. Som sådan en naturlighed, når der er mange forskellige interesser på spil. Opgaven er i den grad at skabe et konstruktivt samarbejde og rum, hvor der er plads til de små sammenstød - og samtidig at sætte en klar retning som alle, i større eller mindre grad, kan støtte op omkring.

Set i lyset af denne tilgang skal arbejdet med udviklingen af havnen netop skabe plads til og bevare muligheder for friktion. Havnen må gerne stritte og i højsæsonen rumme kaos og menneskemylder uden, at det går i vejen for funktionen. Der skal være plads til spor af fortiden, plads til det skæve og de skæve eksistenser - også i fremtiden.

HAVNEDOKUMENTER

HA

VN

EN

5 DANSKE SMÅØER

“Havnedokumentet er en del af **LAG Småøernes** projekt **Ø-HAVNEN**. I projektet skaber vi **netværk, afholder havnemøder, udgiver Småøernes HAVNENYT** og på fem ø-havne udvikler vi sammen med lokale havnegrupper **konkrete ideer og forslag** til forbedringer. Havnedokumentet er udarbejdet af **LABLAND** for hver af de fem havnegrupper”

(LAG Småøerne om projekt Ø-HAVNEN)

Ø-HAVNEN

Havnedokumentet er et resultat af arbejdet med udviklingen af projektet Ø-HAVNEN. I tæt dialog med de lokale havnegrupper er der blevet arbejdet med potentialer og problematikker på hver havn. Projekter og ideer er undervejs blevet modnet og kvalificeret via samtaler mellem LABLAND, den lokale havnegruppe og LAG Småøerne. Resultatet er fem havnedokumenter. Dokumenter, der hver udfolder øen og havnens styrkepositioner, visualiserer et konkret nålestik samt udpeger en række potentielle fremtidige projekter. Ønsket med dokumenterne er, at de vil fungere som et inspirerende og dialogisk værktøj, der skal understøtte den videre udvikling af havnen. LAG Småøerne gennemfører projekt Ø-HAVNEN: *Forretning, samarbejde og udvikling hos småøernes havne* med midler fra Bolig- og Planstyrelsens Landdistriktpulje samt med EU-midler fra den danske LAG-indsats.

NEDSLAG

Hver ø er et nedslag - en udvalgt lokation i DK, som rummer et potentiale for udvikling, der i denne rapport bliver undersøgt.

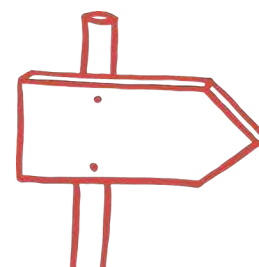
STYRKEPOSITIONER

En styrkeposition udgør et potentiale og en kvalitet, der er særlig for det enkelte sted eller by. Med en strategisk tilgang kan styrkepositionerne udnyttes og bruges som afsæt for en stedsspecifik udvikling på havnen.

NÅLESTIK

Et nålestik er en arkitektonisk intervention af høj kvalitet, der skaber et markant aftryk på stedet og en mærkbar effekt, eksempelvis flere besøgende, en længere turistsæson, et udviklet erhvervsliv eller en øget bosætning. Nålestikket bygger på én eller flere udpegede styrkepositioner i den enkelte havn og hæfter sig på allerede eksisterende planer og projekter.

PEJLEMÆRKER

Pejlemærker er en række potentielle fremtidige projekter, der kan understøtte udviklingen af havnen. Nogle ideer er ikke nye, men kan måske tænkes ind i andre sammenhænge og samarbejder. Andre projektideer kommer fra øboerne selv, men er kommet mere tydeligt op til overfladen i løbet af arbejdsprocessen. Enkelte projektideer er nye input, udviklet med udgangspunkt i øens styrkepositioner.

SMÅLANDSFARVANDET

VESTERBY

ØSTERBY

SLETTEREN

DYB VIG HAVN

FEJØ KIRKE

VESTERBY HAVN

Ud fra Nordlollands kyst ligger Fejø, som er Lollands største ø med ca. 455 indbyggere (tal fra 2021). Færgeturen varer kun 18 minutter, men bringer dig til en ganske anden verden.

Fejø består af to landsbyer, Vesterby og Østerby, der sammen med spredte gårde og landhuse er vokset sammen til ét lille øsamfund.

Fejø beskrives som en dansk "Sydhavs-ø" med mere sol og lunere klima end resten af landet. Det er også derfor, at Fejø er blevet til et vigtigt centrum for dansk frugtavl. Fejø er særligt kendt som frugtens ø. Æbler og pærer er i vejboden næsten året rundt, ligesom most og marmelade. Men der er meget mere end frugtavl på Fejø. Øen rummer også en række større virksomheder, som eks. svineavl, entreprenører, samt diverse landmænd og håndværkere, der alle skaber vækst og arbejdspladser på øen. Fejø har alle de faciliteter, der skal bruges i et velfungerende helårssamfund - f.eks. skole, læge og købmand samt en række aktiviteter og attraktioner i årets løb, der

ofte arrangeres af øens frivillige ildsjæle. Det kan være driften af den gamle mølle, kammermusikfestival, Æblets Dag, Den Helbredende Have samt arkiv og ø-museum.

Dybvig havn eller 'Dyvet', som stedet oprindeligt blev kaldt, er placeret på sydsiden af Fejø i læ for den fremherskende vestenvind. I 1930'erne og frem til 2. verdenskrig sejlede man en del af øens frugthøst til København i pæreskuder og solgte fra kajen i Børskanalen. Denne skik blev genoptaget i 1992 og foregår stadig hvert år henover ni dage i begyndelsen af september.

I dag er Dybvig havn en stemningsfuld lystbådehavn med ca. 70 bådepladser. I sommerhalvåret er det muligt at spise på Cafe Dybvig og hvert år er der masser af aktiviteter på havnen. Af faste aktiviteter kan blandt andet nævnes Æblets Dag, hvor man ved æblehøsten fejrer frugten, som øen er så kendt for. Træskibssammenslutningen har en uges arrangement med ældre træskibe, samt aktiviteter der er forbundet med sejlads fra den svundne tid.

HISTORIE FRA DYBVIG

Dybvig havn har i generationer været benyttet som naturhavn af fiskere. Skibene, der besejlede de større havne i Smålandsfarvandet, har ikke kunnet sejle helt ind til kysten. Derfor foregik transporten det sidste stykke ind til land med mindre joller og pramme. Behovet for et ind- og udskibningssted blev gradvist større. En egentlig havn blev derfor anlagt i årene 1810-1814 af de tre brødre Knud, Lars og Peder Nielsen fra Ærø. Dette blev starten på det, vi i dag kender som Dybvig Havn. Størstedelen af brødrenes familie bosatte sig efterfølgende på Fejø.

Havnen blev løbende udvidet og forbedret, da Dybvig var øens eneste havn, der i større stil blev benyttet erhvervmæssigt. Fejøs landbrugsprodukter blev udskibet fra Dybvig. Frugt blev sejlet til hovedstaden med bl.a. de berømte pæreskuder, og roerne blev på pramme slæbt til Saxejølbing Sukkerfabrik af slæbebåden "Havkatten", som havde roeffald til kreaturerne med retur. Svin og kreaturer blev fragtet til slagteriet i Vordingborg med skibene "Særimner" og "Galten", og der var ugentlig paksetejlad til København og Ærø. På havnen blev der opført lagerbygninger til korn, foderstoffer og alskens byggematerialer. Handel, håndværk og industri blomstrede op i havnens nærhed.

Skibsforbindelsen Dybvig-Bandholm ophørte i 1960, og i stedet blev forbindelsen til fastlandet varetaget af en privat færge Vesterby-Kragenæs. Forbindelsen var til at starte med via robåd og siden 1920'erne med en motorfærge. Efter anlæggelsen af havnen i Vesterby i 1920 mistede Dybvig Havn stille og roligt sin betydning, og fra midten af 1950'erne havde Vesterby helt overtaget – hovedsageligt på grund af transportmønstret ændrede sig fra søtransport til landtransport.

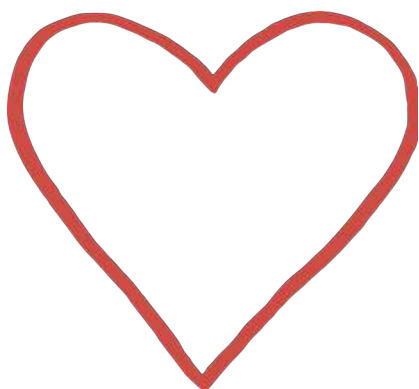
”Ø-havnen er på den ene side et stykke **infrastruktur, et mødested** og en **arena for sociale aktiviteter**.

På den anden side er havnen en **virksomhed med kunder, der forventer service, kvalitet og attraktion**. Med disse to funktioner spiller ø-havnen en vigtig rolle i lokalsamfundet. Som mødested er havnen øens **”ansigt udadtil”** og stedet, hvor ø-gæsten får et **”førstehåndsindtryk”**

(Citat: LAG Småøernes hjemmeside)

”En **styrkeposition** udgør et **potentiale og en kvalitet**, der er særlig for det enkelte sted eller by. Med en **strategisk tilgang** kan styrkepositionerne udnyttes og bruges som afsæt for en **stedsspecifik udvikling** på havnen”

(Citat: LABLAND)

SMAGEN AF FEJØ

Styrk aktiviteterne, fortællingerne og oplevelserne omkring øens lokale råvarer - også nede på havnen.

Fejø er, grundet sin sydlige beliggenhed med vand hele vejen rundt, særdeles velegnet til frugtavl. Det skyldes dels, at vandtemperaturen i blomstringstiden i høj grad er med til at forhindre nattefrost, og dels at vandet reflekterer solens stråler, hvilket er med til at give frugten den flotte farve. En af landet største frugtavlere på Fejø leverer årligt 1000 tons frugt til Irma. Der er 500.000 frugttræer på Fejø, som producerer 3.500 tons frugt om året. På Fejø kan de rigtig godt lide æbler, det ved de fleste. Men de kan i det hele taget godt lide gode råvarer. Det ses også tydeligt på de mange lokale produktionsvirksomheder, der hører hjemme på øen. Udover frugtavlere er der flere ciderier,

mange forskellige most-varianter, vingårde, pastari, lokalproducerede smoothies, frilandskød og utallige lækre delikatesser som gastrik, honning og marmelader - og meget mere. Men den fælles kærlighed for mad og gode fødevarer afspejler sig også i de aktiviteter, der foregår rundt omkring på øen. Fejø huser f.eks. store årlige fællesspisninger og mange små spiseklubber. Ved mange af øens lokale events finder man også små madvogne og boder med lækkerier. Æblets dag fejres i efterårsferien, hvor man kan smage på alt fra æblekager til frilandsokseburgere og æbleflæsk. Som en styrkeposition for Dybvig Havn er smagen af Fejø derfor et stærkt brand for hele øen - og potentialet er uendeligt stort. Hvad enten det er salg af lokale produkter, muligheden for at spise den lokale pasta, drikke den lokale cider eller deltage i diverse events med æbler og produktion af most.

Vejbod med marmelade mm. på Fejø - Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

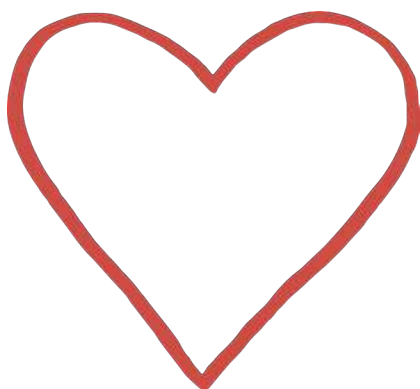
I efterårsferien 2002 blev Æblets dag for første gang afholdt på Fejø. Her kunne fejbattinger og andre interesserede udstille og sælge deres produkter, der primært relaterede sig til frugtav. Det har udviklet sig til en tradition, der nu afvikles hvert år den første lørdag i skolernes efterårsferie, med over 2000 besøgende. Denne dag er færgen gratis.

Æblets dag på Dybvig Havn - Foto: Søren Jensen

“Der er mange **særlige historier** for Dybvig, som kan gøres **levende** for de besøgende her på havnen”

(Citat: Havnegruppen)

DEN LEVENDE KULTURARV

Skab aktivitet og liv i og omkring det unikke kulturmiljø, der er på Dybvig Havn og inviter besøgende indenfor.

Det røde pakhuis står som et vartegn, når man anløber Dybvig Havn. I den lave tilbygning mod øst, svinestalden, blev svinene tidligere transporteret ned før udskibning fra havnen. Mod vest opbevares bådebygger Ejner Mortensens sidste projekt, som nu er overtaget af Kvaselaugget, der holder til i det gul pakhuis.

Fejø Bådeværft fremstår som et kulturelt samlingssted for foreningens medlemmer, hvor gode kræfter i dag arbejder på at få skabt endnu mere liv i den historiske bygning. Det gule pakhuis danner rammen om bevarelsen af de 2 kvaser Mæfikken og Christiane, hvoraf den ene normalt foretager en sejlads til Nyhavn med frugt i starten af september.

En håndfuld gæve folk har gennem de sidste 20 år stået for istandsættelse og vedligehold af de to kvaser, der ligger side om side i Dybvig Havn.

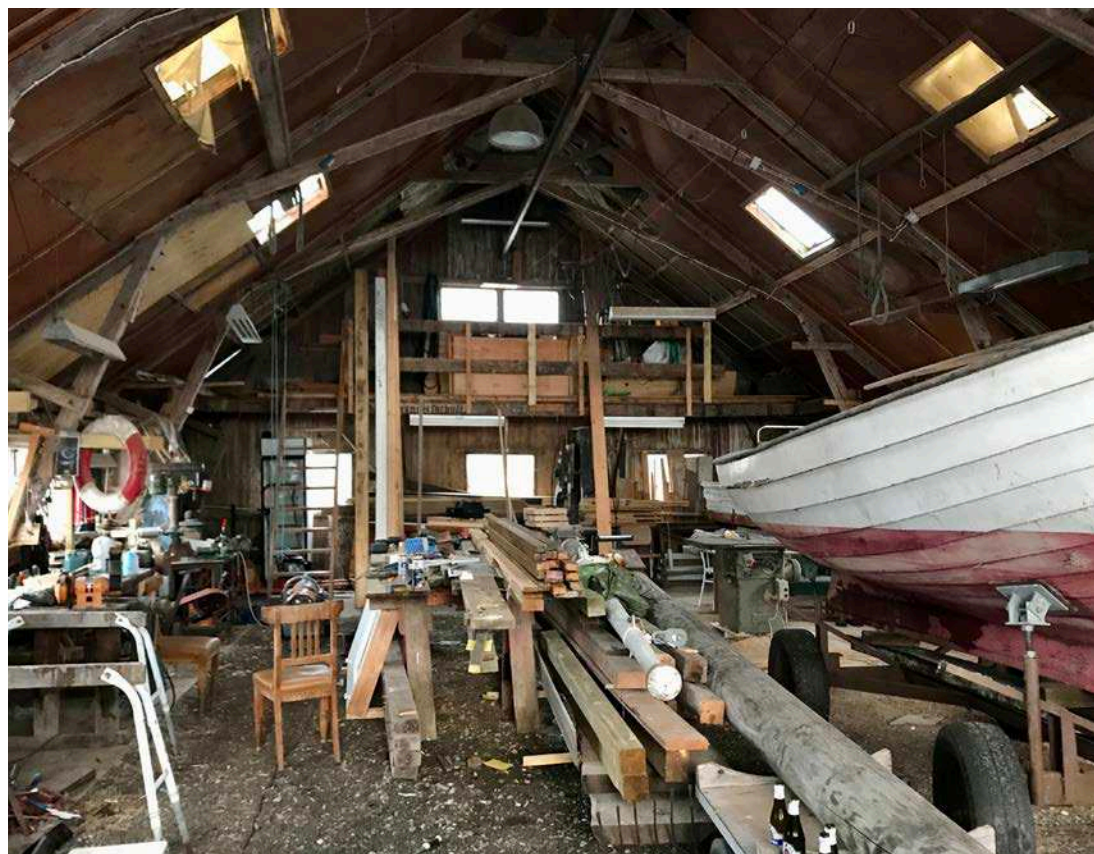
Som en styrkeposition på Dybvig Havn er den levende kulturarv en unik mulighed for at styrke formidlingen og synliggørelse af historierne på Fejø. Fejøs kulturarv er mere end bygninger og artefakter fra fortiden. Det er en kultur og kundskaber, der stadigvæk har potentiale til at spille en rolle på Dybvig Havn.

Havnen rummer således et stærkt formidlings-, oplevelses- og fortællermæssigt potentiale, der bl.a. knytter sig til Fejøs bådebyggertradition og udskibningen af landbrugsprodukter. Et potentiale, der kan bygges flere lag på i forhold til at skabe oplevelser til besøgende, også udenfor højsæsonen.

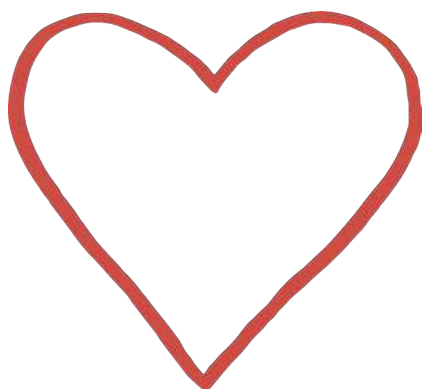
I Dybvig Havn ligger to veterantræbåde. De er i sin tid bygget på Fejø og vedligeholdes af fejøboere i drivkvaselaug.

Fejø Bådeværft eksisterede i perioden 1889-2010 og var i hele perioden ejet og drevet af familien Mortensen. Bådeværftet har været i Mortensen familien i tre generationer, og der er bygget 22 både, joller, kvaser og fiskekuttere. Værftet ejes og drives i dag af en forening, der i 2010 overtog efter 4. generation. I dag fungerer Fejø Bådeværft hovedsageligt som reparationsværft.

Værftet på Dybvig Havn, set indefra.

“Vi har haft **ustyrligt travlt, og sæsonen har lært os**, hvad der fungerer og ikke fungerer på vores øer. Nu skal vi have lagt **en plan** for, hvordan vi sammen kan sætte **turismen bedre i system**, så vi både får en **bæredygtig udvikling**, og vores erhverv og foreninger bliver endnu bedre til at tjene endnu flere penge på **turisterne**”

(Frits Mønsted, repræsentant fra Fejø Foreningen, i pressemeddelelse om projekt *Udvikling af fælles turismestrategi for øerne nord for Lolland*)

TURISME PÅ TVÆRS

Styrk synergien og sammenhængskraften på tværs af øerne ved Sydhavet.

Skab nye kommercielle samarbejder med fokus på at tilbyde et differentieret oplevelsestilbud hele året rundt.

Sydhavsøerne er en samlet betegnelse, der omfatter Lolland, Falster, Askø, Fejø, Femø, Vejrø samt diverse øer i Nakskov Fjord. Og netop nærheden til de andre øer udgør et potentiale for at styrke turismen på tværs af de forskellige øer og ikke mindst for at få flere gæster til øernes turisterhverv udenfor højsæsonen. Derfor har beboerforeningerne på de tre småøer sammen med udviklingsorganisationen Gate21 og Visit Lolland-Falster igangsat projektet "Udvikling af fælles turismestrategi" målrettet

øerne nord for Lolland. I projektet ser man sammen med Lolland Kommune på, hvordan turismen kan styrkes på hver ø og på tværs af øerne i et fælles samarbejde.

Foto: Rundt i Danmark

Foto: Rundt i Danmark

“Vi ønsker ikke, at havnen skal være et **Tivoli**, men netop et sted for gode **naturoplevelser og ro** i havnens område, og som **et godt udgangspunkt for øvrige oplevelser på øen**. Uanset at der er højsæson med mange både i havnen, er der altid en egen ro at finde i Dybvig. **Det er vi mange, der sætter stor pris på – også blandt turisterne”**

(Citat: Havnegruppen)

Planmæssige rammer

Fejø er omfattet af planlovens 3 km kystnærhedszone, hvor det gælder, at der ved placering og udformning af byggeri, skal tages særlig hensyn til den visuelle indvirkning på kystlandskabet. Ydermere ligger store dele af øen inden for Naturbeskyttelseslovens 300 m strandbeskyttelseslinie, hvor der generelt er forbud mod bebyggelse og ændringer i det hele taget. Dybvig Havn er beliggende i et Natura 2000-område og der er ikke udarbejdet en lokalplan for området.

FUNKTIONER I DAG

Havnens karakter

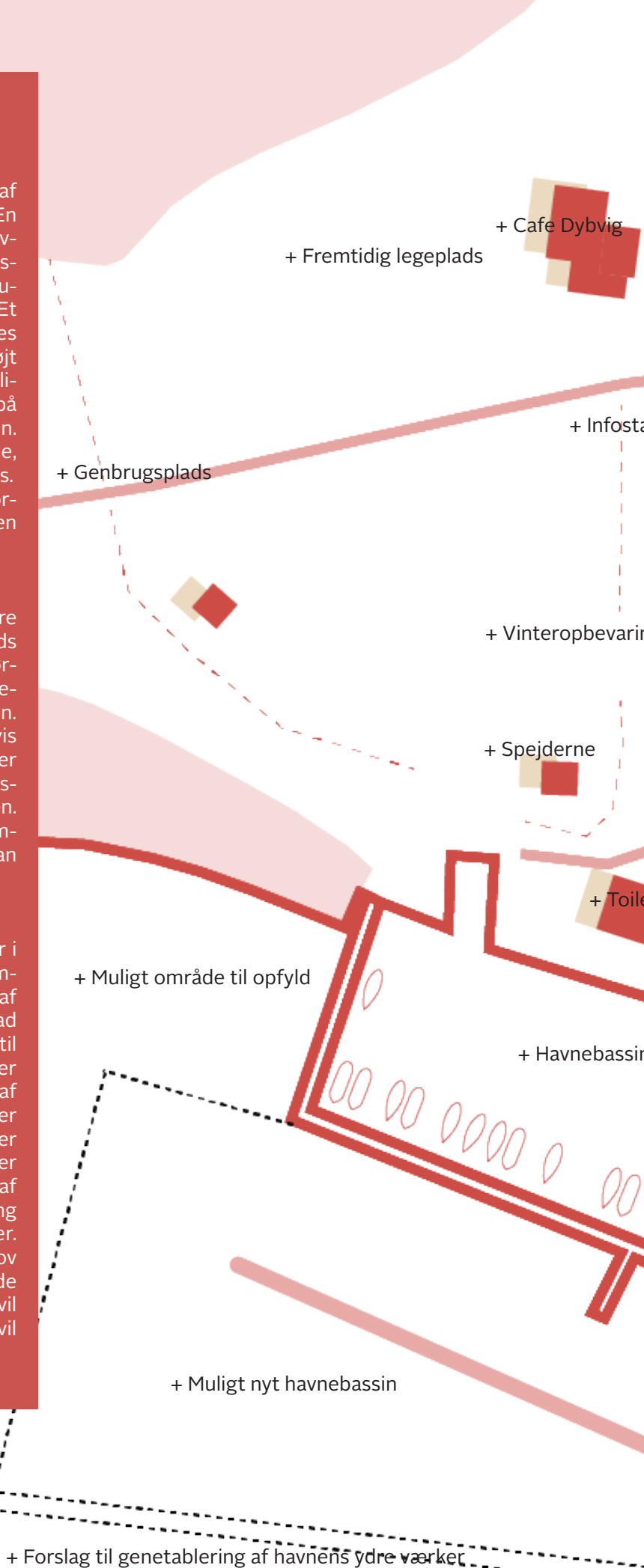
Dybvig Havn ejes af Lolland Kommune og består af to bassiner samt indsejling til Dybvig Bådeværft. En ca. 600 m lang, smal og gravet rende fører til havnen. Havnen opleves som autentisk og stemningsfuld, bl.a. pga. de ældre pakhuse og gamle pæreskuder i havnebassinet, der vidner om en anden tid. Et hav af forskellige aktører og foreninger har deres gang til- og på havnen, og der er generelt et højt aktivitetsniveau, både i hverdagen samt ved særlige begivenheder. Cafe Dybvig er den lokale cafe på havnen, der tilbyder mad og drikke om sommeren. I umiddelbar nærhed finder man en petanquebane, og der planlægges etableringen af en ny legeplads. Der er generelt identificeret et behov for en forbedret servicebygning samt efterspørgsel på en sejlerstue placeret på havnen.

Infrastrukturen

Der er også identificeret et behov for at se nærmere på infrastrukturen på havnen og skabe mere plads til parkering og så vidt det er muligt begrænse kørsel med biler rundt på havnen i højsæsonen. Parkeeringen kan med fordel flyttes væk fra bassinkanten. Området til vinteropbevaring af både kan muligvis anvendes til parkering i højsæsonen. Derudover er der peget på et potentiale i forhold til genbrugspladsen, der fylder et stort areal tæt på havnen. Med en anden placering af genbrugspladsen i fremtiden og en ny, rekreativ udnyttelse af området, kan det på sigt give større værdi til havnen.

Lugtgener om sommeren

En væsentlig problematik på havnen er lugtgener i store dele af sommersæsonen. Lugtgenerne kommer fra en tangophobning på den vestlige side af havnen, hvor vegetationen også dør 1-2 meter op ad strandbredden. Havnens bassiner stopper ofte til med store mængder af tang, da der ikke længere er en beskyttelse mod dette. Det aflejrer mængder af bundslam, der skal oprensnes, da det ikke forsvinder ved egen kraft. I dag er 20-30 % af havnens pladser derfor ubrugelige, hvilket betyder færre indtægter til havnen. Løsningen kræver en genetablering af havnens yderste stenmoler for at undgå ophobning af tang og bundmateriale i havnens indre bassiner. En sidegevinst for havnen vil være et mindre behov for oprensning af havnebassinet, de nuværende pladser ville kunne udnyttes bedre, og havnen vil blive en mere tryk havn at ligge i og lugtgenerne vil helt forsvinde.

+ Havnekontor

+ Grund ejet af DLG

+ Parkering

+ Boliger

+ Ny toiletbygning

+ Havnebassin

+ Foreningshus

+ Bådeværft

+ Det gule pakhús

"HAVNETORVET"

+ Det røde pakhús

+ Slæbested

”Et **nålestik** er en arkitektonisk **intervention** af **høj kvalitet**, der skaber et **markant aftryk** på stedet og en **mærkbar effekt**. Dette kan være flere besøgende, en længere turistsæson, et udviklet erhvervsliv eller en øget bosætning. Nålestikket bygger på én eller flere **udpegede styrkepositioner** i den enkelte havn”

(Citat: LABLAND)

NÅLESTIK - ”DYBVIK HAVNETORV”

På Fejø 'vender man altid lige havnen' – og de lokale oplever også en øget grad af liv på havnen hele året rundt, især om sommeren. Som en iboende del af kulturen på Fejø fungerer havnen derfor allerede som et naturligt samlingspunkt og mødested for både lokale og besøgende. Men rammerne og faciliteterne omkring fællesskabet på havnen kan styrkes, så det i endnu højere grad kan komme flere til gode - hele året rundt. Her rummer pakhusene og værftet et uforløst potentiale. Bagsiderne på bygningerne skal aktiveres, og der skal skabes mere liv inde mellem bygningerne. Med ”Dybvik Havnetorv” som et naturligt samlingspunkt på havnen er mulighederne derfor store. Nålestikket på Dybvik havn arbejder ud fra principperne om at åbne op og binde sammen. Det gule pakhuis, det røde pakhuis og bådeværftet skal i højere grad åbnes op og sættes i spil, til gavn for både besøgende og lokale øboere. Havnetorvet skal binde det hele endnu bedre sammen.

I Dybvig Havn ligger to veterantræbåde. De er i sin tid bygget på Fejø og vedligeholdes af fejøboere i drivkvaselaug. Mæfikken er 102 år gammel og bygget af Mortensen, og Christiane er bygget af Nielsen familien.

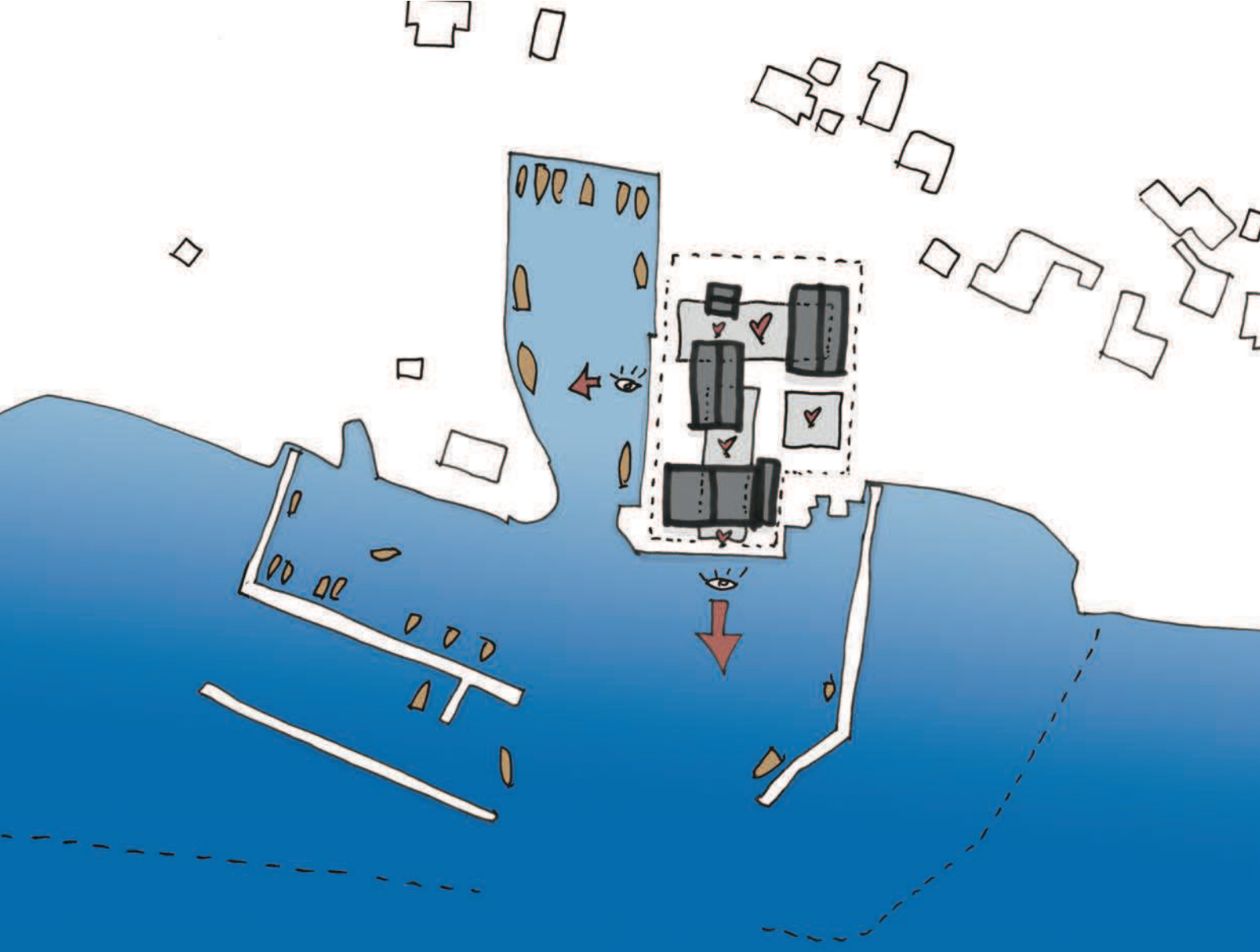
Vesterby

Kragenæs

“Turen til **Fejø** starter allerede i **Kragenæs**, hvor det er oplagt at **formidle** øens mange muligheder”

(Citat fra havnemøde)

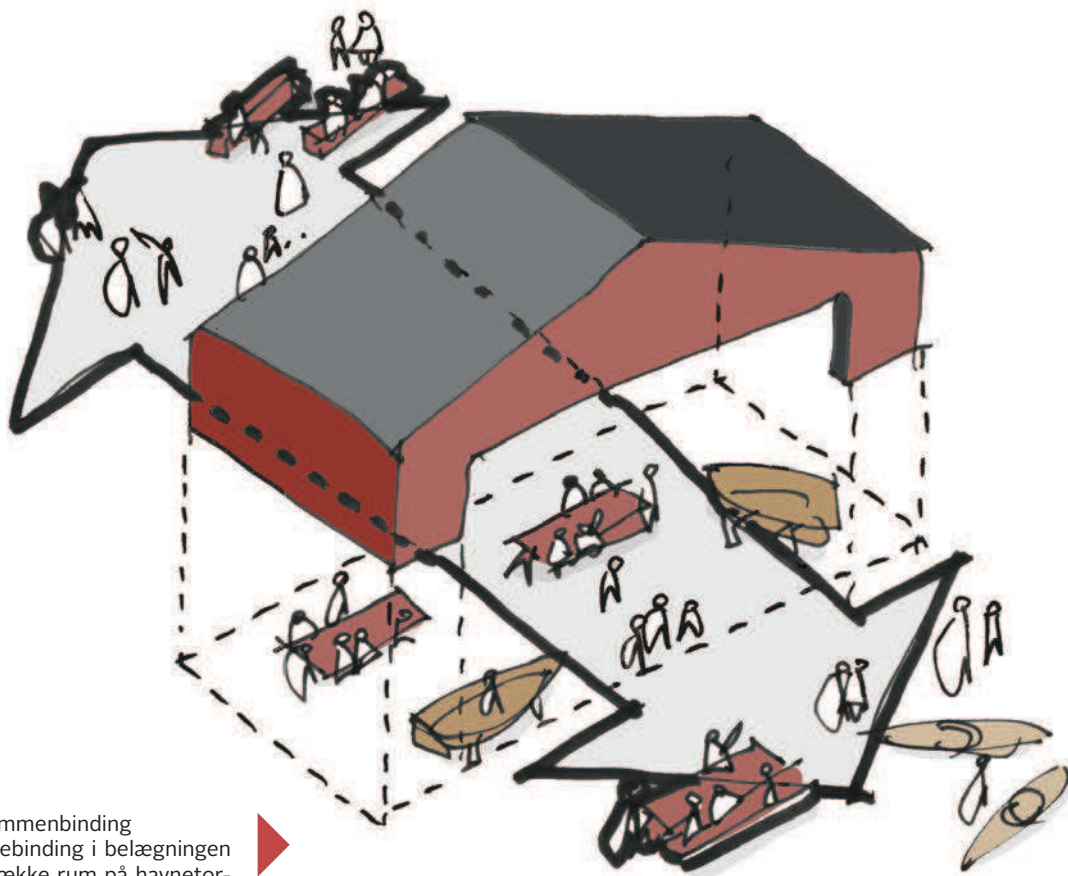

▲
Illustration: Et samlet havnetorv
Tæpper mellem bygningerne binder dem sammen og skaber rum til ophold og aktivitet.

IDE OG KONCEPT

Et samlet havnetorv skal være med til at skabe et endnu stærkere samlingspunkt - både indenfor og udenfor på Dybvig Havn. Uderummet skal aktiveres ved at åbne op og skabe mulighed for trække funktioner udenfor. Det kan være bådebyggeren, der flytter ud på pladsen foran værftet og arbejder. Eller fællesspisning både inden og udenfor i det gule pakhus. Det gule pakhus rummer potentiale til at blive et fælleshus på havnen og centrum for en lang række af aktiviteter. Det kan være her, der afholdes pop-up middage eller intime koncerter eller udlejning af lokalerne til mødeaktivitet. Selve indretningen af "Det gule pakhus" skal optimeres og der skal skabes plads til nye funktioner, der henvender sig turisterne i sommerhalvåret og de lokale øboere om vinteren og få mere lys i vinduerne hele året.

Illustration: Sammenbinding
 Med en sammebinding i belægningen defineres en række rum på havnetorvet og mellemrummene aktiveres. Dette bidrager til at skabe forbindelse og sammenhæng på tværs af bygningerne. I det røde pakhus kan der derudover arbejdes med at åbne bygningen mere op ind til Ejners Jolle.

Illustration: Nyt liv i Pakhuset
 Med en iscenesættelse af Pakhuset og de nye åbninger er det oplagt at skabe mere liv i Pakhuset. Bygningerne skal signalere åbenhed, og der skal arbejdes med at flere får glæde og gavn af bygningerne, hele året rundt.

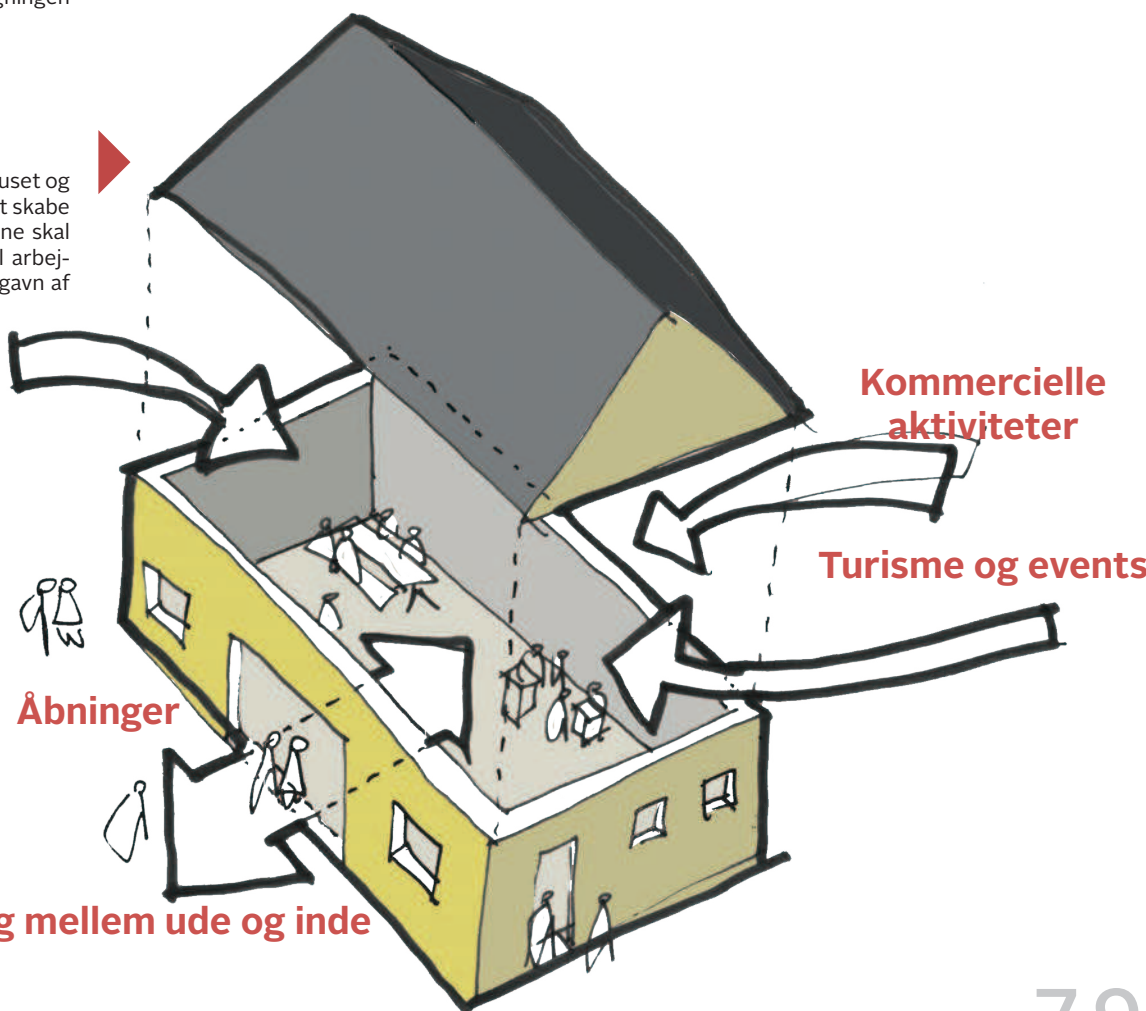
Fællesskab og øliv

Kommercielle aktiviteter

Turisme og events

Åbninger

Sammenhæng mellem ude og inde

ARKITEKTUR

Arkitekturen er der allerede. Med simple flader i belægningen og åbninger i bygningerne iscenesættes "Dybvig Havnetorv" og skaber et sammenhængende rum, med plads til ophold og aktiviteter.

Med åbningerne skabes en stærkere sammenhæng mellem det udenfor og det indenfor. Åbningerne i bygningerne kan eksempelvis være større glaspartier i porten. Dette vil også bidrage til at få dagslys indenfor. I det røde pakhus kan der etableres større glaspartier, der ved særlige lejligheder kan skydes ud for at skabe læ og ly i området. Som tæpper mellem bygningerne foreslås en sammenbinding af arealerne i belægningen. Det kan f.eks. være et tæppe i beton eller i et mere blødt materiale som træ. Mellemrummene mellem bygningerne bindes sammen, bagsiderne bliver til forsider, hyggekrege og pladser til ophold - både ved værftet og det gule pakhus. På tæpperne kan der bl.a. afholdes torvedag, hvor "Dybvig Havnetorv" danner rammen om salg af lokale produkter.

Eksempel på transformation af en ældre bygning, med fokus på at skabe åbninger

Eksempel på, hvordan belægningen bruges til at binde et område sammen

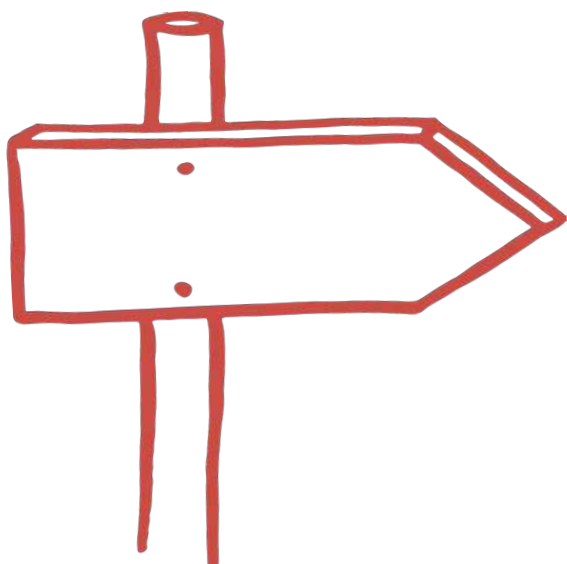

Eksempel på en åben bygning med farvet glas, der skaber læ for vinden

”Pejlemærker er en række potentielle **fremtidige projekter**, der kan **understøtte udviklingen** på havnen. Nogle idéer er ikke nye, men kan måske tænkes i **nye sammenhænge og samarbejder**. Andre idéer **kommer fra øboerne selv**, men er kommet mere tydeligt op til overfladen i løbet af arbejdsprocessen. Enkelte **idéer** er nye input, udviklet med udgangspunkt **i øens styrkepositioner”**

(Citat: LABLAND)

PEJLEMÆRKER

”Dybvig Havnetorv” - De næste skridt

Når havnedokumentet er færdigt, skal det præsenteres for de relevante udvalg i Lolland Kommune, med henblik på at få skabt dialog og forankring omkring projektet samt, at få drøftet de næste skridt i processen. Derudover skal der opstartes en dialog med kvaselaugget angående de fremtidige planer for det gule pakhus og deres rolle fremadrettet.

Det er oplagt at projektet bliver tænkt sammen med udarbejdelsen af en samlet plan for havnens arealer og havnens værker. Der er et stort ønske om at få genetableret havnens ydre moler, så der ikke ophobes tang, som skaber lugtgener på havnen. ”Dybvig Havnetorv” samt andre tiltag på havnen kan derfor med fordel indarbejdes i dette projekt, således at der ikke kun bliver arbejdet med at løse de konkrete problematikker men også bliver arbejdet med, at udvikle rammerne på kanten mellem land og vand.

Dybvig havnebassin

Renovering af bådebyggerværftet og nye forretningsmodeller på havnen

Bygningen er faldefærdig og bidrager ikke positivt på havnen. Den rummer potentiale til at blive et formidlingspunkt på øen. Ligesom Møllen, kan værftet blive en levende signaturbygning. En bygning, der først og fremmest skal være aktiv og være en del af kulturmiljøet på havnen, hvor der også kan foregå aktiviteter som undervisning, kurser, teambuilding eller langbordsmiddage i autentiske ramme.

Fra genbrugsplads til autocamperplads

Flere besøgende på Fejø vil betyde en efterspørgsel på overnatningsmuligheder. På den lange bane er den kommunalt ejet genbrugsplads en mulighed for at skabe mere plads nær havnen. Genbrugspladsen optager i dag et større areal, der i fremtiden kan spille en positiv rolle for havnen. Her kunne eksempelvis indrettes en plads til autocampere med udsigt ud over smålandsfarvandet og som vil bidrage til livet på havnen.

Havnen som udstillingsvindue for lokale fødevarer

Havnen er et knudepunkt på øen. Udover salg ved vej-boder og hos de lokale restauranter, er havnen også et oplagt sted for salg af lokale råvarer og oplevelser, der knytter sig dertil. Med "Dybvig Havnetorv" skabes rammerne for, at miljøet omkring pakhusene bliver aktiveret og pakhusene åbnes op.

Eksempelvis kan "Dybvig Havnetorv" ved særlige lejligheder omdannes til en torveplads, og det gule pakhús kan indrettes med salg, produktion eller prøvesmagning af lokale produkter på tværs af de forskellige aktører på øen. Havnetorvet kan i perioder derfor blive et åbent udstillingsvindue for de mange oplevelser, der venter ude på øen.

FAABORG
FJORD

DET SYDFYNSKE
ØHAV

7 km. sydvest for Faaborg ligger Lyø med ca. 100 fastboende. Øen er ca. 4 km bred med et kuperet og afvekslende landskab, præget af stendiger og levende hegn af poppel og pil.

Øens absolutte midtpunkt er Lyø By og landsbykirken med den runde kirkegård, der daterer sig tilbage til reformationen. De fleste af byens smukke, gamle bindingsværkshuse blev bygget i 1700-tallet, mens enkelte af dem er endnu ældre. Byens fem gadekær og de smalle og spændende gyder, der adskiller dem og husene, er med til at gøre Lyø By til et af de mest interessante landsbymiljøer i Danmark. Her opleves stadig mundblæste ruder i unikke vinduesrammer, trælåse i dørene og en række karakteristiske dekorationer, der ellers hører en svunden tid til.

Nordsiden af øen er kendetegnet ved Lyø's lystbådehavn, hvor der er ca. 80 bådepladser samt et færgeleje med fast færgeforbindelse til Faaborg og Avernakø, med op til 8 afgangene dagligt. Lyø Havn er en populær havn i Det Sydfynske Øhav mellem Als, Ærø og Fyn. Havnen blev sidste gang opgraderet i vinteren 2010/2011, og selvom havnens kapacitet blev udvidet, er havnen typisk overfyldt i sommermånederne. Det er altså ikke atypisk at ligge udenpå en anden båd midt i højsæsonen.

HISTORIER FRA LYØ

Der er et historisk vingesus over Lyø. 20 gravkamre vidner om, at Lyø var et vigtigt sted allerede i oldtiden. Den mest berømte er "Klokkestenen". Middelalderens konger brugte øen som populært jagtområde. Lyø fik storpolitisk betydning i år 1223, da Valdemar II blev kidnappet af sin lensmand under en jagtudflugt på øen.

Lyø er også en gammel landbrugsø, der blev beboet efter borgerkrigen Grevens Fejde (1534 -1536) af 24 bondeoprørere fra Lolland. De havde deltaget i borgerkrigen, men på den forkerte side, og blev derfor efterfølgende sendt til Lyø som en del af deres straf. Godt og vel 50% af indbyggerne og husejerne på Lyø i dag nedstammer direkte fra de første øboere.

Landsbyen på Lyø blev i forbindelse med de 24 bondeoprørers "landsforvisning" grundlagt og måden, den er bygget på indikerer, at kongen og lensmanden (dvs. datidens byplanlæggere) havde tænkt sig, at Lyø skulle være et landbrugssamfund. Derfor ligger landsbyen inde midt på øen. Man kan af samme grund sige, at det aldrig var meningen, at der f.eks. skulle være maritim kultur eller fiskeri som befolkningens primære ernæringskilde på øen.

Bønderne var dog ikke fremmedgjorte for havet, da de skaffede sig føden ved at fiske fra stranden eller i vandet omkring Lyø, når der var dårlige år i landbruget. Havet er således blevet ligeså stor en del af Lyøs DNA som landbruget eller jorden er det.

”Ø-havnen er på den ene side et stykke **infrastruktur, et mødested** og en **arena for sociale aktiviteter**.

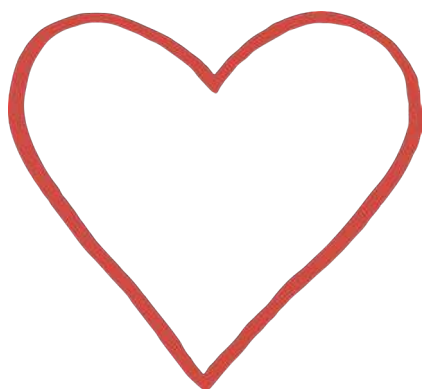
På den anden side er havnen en **virksomhed med kunder, der forventer service, kvalitet og attraktion**. Med disse to funktioner spiller ø-havnen en vigtig rolle i lokalsamfundet. Som mødested er havnen øens ”**ansigt udadtil**” og stedet, hvor ø-gæsten får et ”**førstehåndsindtryk**”

(Citat: LAG Småøernes hjemmeside)

”En **styrkeposition** udgør et **potentiale og en kvalitet**, der er særlig for det enkelte sted eller by. Med en **strategisk tilgang** kan styrkepositionerne udnyttes og bruges som afsæt for en **stedsspecifik udvikling** på havnen”

(Citat: LABLAND)

PORTEN TIL DET FYNISKE Ø-HAV

Lyø er et godt geografisk udgangspunkt for at tage på opdagelse i Det Sydfynske Ø-hav. Styrk havnen og aktiviteterne omkring, som et stærkt knudepunkt for sejlsads og sejlsport.

Et kendetegn ved Lyø Havn er, at det er en meget hyggelig og velholdt havn. Det er en af de største småø-havne på Fyn, men ikke desto mindre er det svært at få plads i højsæsonen - både fordi den er populær, og fordi den ligger ideelt i forhold til både danske og tyske sejlere, der sejler rundt i Det Fynske Ø-hav. Lyø Escape er et stærkt eksem-

pel på et sejlsportsevent, der samler sejlende fra både Danmark og udlandet. Et event, der har udgangspunkt på havnen, men hvor hele øen bliver sat i spil.

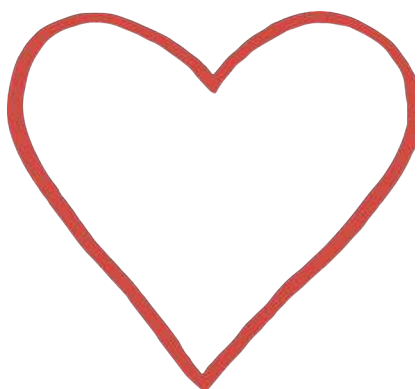
Foto: Kasper Orthmann, Geopark Det Sydfynske Øhav

Foto: Kasper Orthmann, Geopark Det Sydfynske Øhav

“**Landsbyen på Lyø** blev i forbindelse med de 24 bondeoprørers ”landsforvisning” grundlagt og måden, den er bygget på/placeret i landskabet, indikerer, at kongen og lensmanden havde tænkt sig, at **Lyø skulle være et landbrugssamfund**. Derfor ligger landsbyen inde midt på øen”

(Citat: Havnegruppen)

ET UNIKT KULTURMILJØ TÆT PÅ HAVNEN

Oplevelsen af Lyø som en sammenhængende destination, der både rummer unikke oplevelser ved vandet samt ø-liv og kulturhistoriske perler i byen, kan bidrage til et styrket turismegrundlag – og at de besøgende bliver længere på øen.

Lyø By udgør en harmonisk helhed med mange oplevelsesmæssige kvaliteter, der varierer fra åbne byrum omkring gadekæret og ved kirken, til fortættede, krogede gadeforløb med stengærder, beplantning og huse langs vejkanten. Flere steder i byen har man desuden udsigt

til det omkringliggende kuperede landskab. Kulturmiljøet på Lyø udgør derfor en styrkeposition for udviklingen på havnen. Udviklingen skal ikke koncentreres på hverken havnen eller i byen men samtænkes, således at byen og havnen tilbyder et differentieret oplevelsestilbud men i nær tilknytning til hinanden.

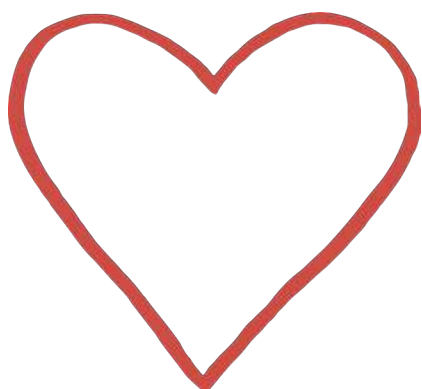
Foto: Kasper Orthmann, Geopark Det Sydfynske Øhav

Foto: Kasper Orthmann, Geopark Det Sydfynske Øhav

“Havnen kunne være et glimrende sted for **aktiviteter i regi af både erhverv, foreninger og uformelle fællesskaber**, der arbejdede med **vandsport og vandaktivitet**”

(Citat: Havnegruppen)

MED VANDET I FOKUS

Styrk tilgængeligheden til vandet og skab faciliteter, der kan understøtte de rekreative oplevelser til vands.

Lyø er allerede en populær turistdestination i det Sydfynske Ø-hav, og havnen er godt fyldt op i højsæsonen. Ø-livet udspiller sig dog i høj grad i byen, hvor der er indkøbs-, overnatnings- og spisemuligheder.

Havnen rummer potentiale til i endnu højere grad at sætte vandet i fokus og skabe rammerne for rekreativt ophold, nye spændende overnatningsmuligheder på vandet samt aktiviteter på og ved vandet - for store som små.

Foto: Kasper Orthmann, Geopark Det Sydfynske Øhav

Planmæssige rammer

Hele Lyø er omfattet af planlovens 3 km kystnærhedszone, hvor det gælder, at der ved placering og udformning af byggeri, skal tages særlig hensyn til den visuelle indvirkning på kystlandskabet. Ydermere ligger store dele af øen inden for Naturbeskyttelseslovens 300 m. strandbeskyttelseslinje, hvor der generelt er forbud mod bebyggelse og ændringer i det hele taget. Lyø Havn har tidligere ligget i et strandbeskyttelsesområde, men på baggrund af kommunens ansøgning til Kystdirektoratet, blev beskyttelseslinjen ophævet i dec. 2019. Der er udarbejdet en lokalplan for udvidelse af Lyø Havn i 2008-11. Lokalplanområdet omfatter færgemolen, lystbådehavnen og de tilhørende landfaciliteter.

FUNKTIONER I DAG

Lyø Bådelaug er en selvejede forening, der ejer og driver bådehavnen på Lyø med 80 pladser samt slæbested. Lyø Havn er forbundet til øen med en 250 m. lang dæmning. Bådehavnen ligger i tilknytning til færgemolen, der ejes og drives af Faaborg-Midtfyn kommune. Lyø Bådelaug ejer derudover 2 bygninger, der indeholder sejlerstue, 6 baderum, 6 toiletter, 1 handicaptollet med bad, 1 vaskerum med vaskemaskine samt tørretumbler, teknikrum til blandt solvarmeanlæg, 1 depotrum samt havnefogedkontor.

Hvert år besøger ca. 70.000 turister Lyø, hvoraf langt hovedparten kommer i sommerhalvåret enten med færgen eller med egen båd. Lyø Bådelaug har besøg af godt 7.000 både hvert år. Tallet har været stigende de seneste år, hvor der blev sat rekord med 7.600 både i 2018.

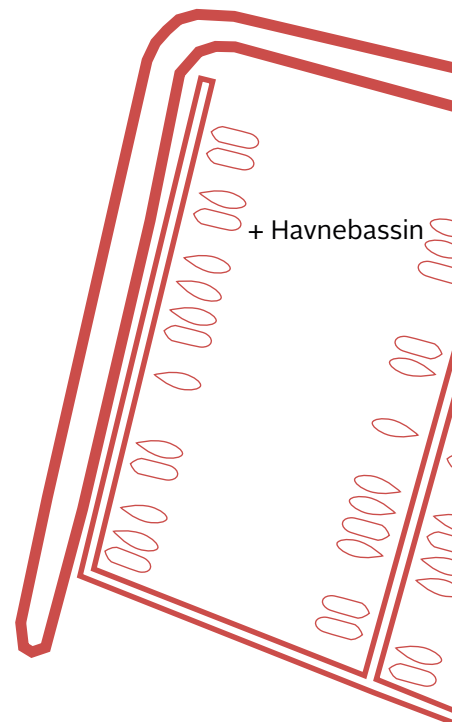
Havnens karakter

Lyø Havn er en stemningsfuld færge- og lystbådelaug. På havnen har man udbygget de indre broer med store arealer/brodæk, som både benyttes af sejlerne, turisterne og de lokale. Her kan man grille og slappe af, når vejret tillader det.

I tillæg har man en havnebygning yderst på molen, der ejes af kommunen. Derudover er der sejlerstue/sejlerhus med bad - og toiletfaciliteter inde på land, hvor molen starter. Det er Faaborg-Midtfyn kommune, der ejer jorden og Lyø Bådelaug, der ejer bygningerne. Et strandområde og en mindre legeplads inde på land bidrager til havnens rekreative karakter, og er i højsæsonen fyldt med liv og aktivitet.

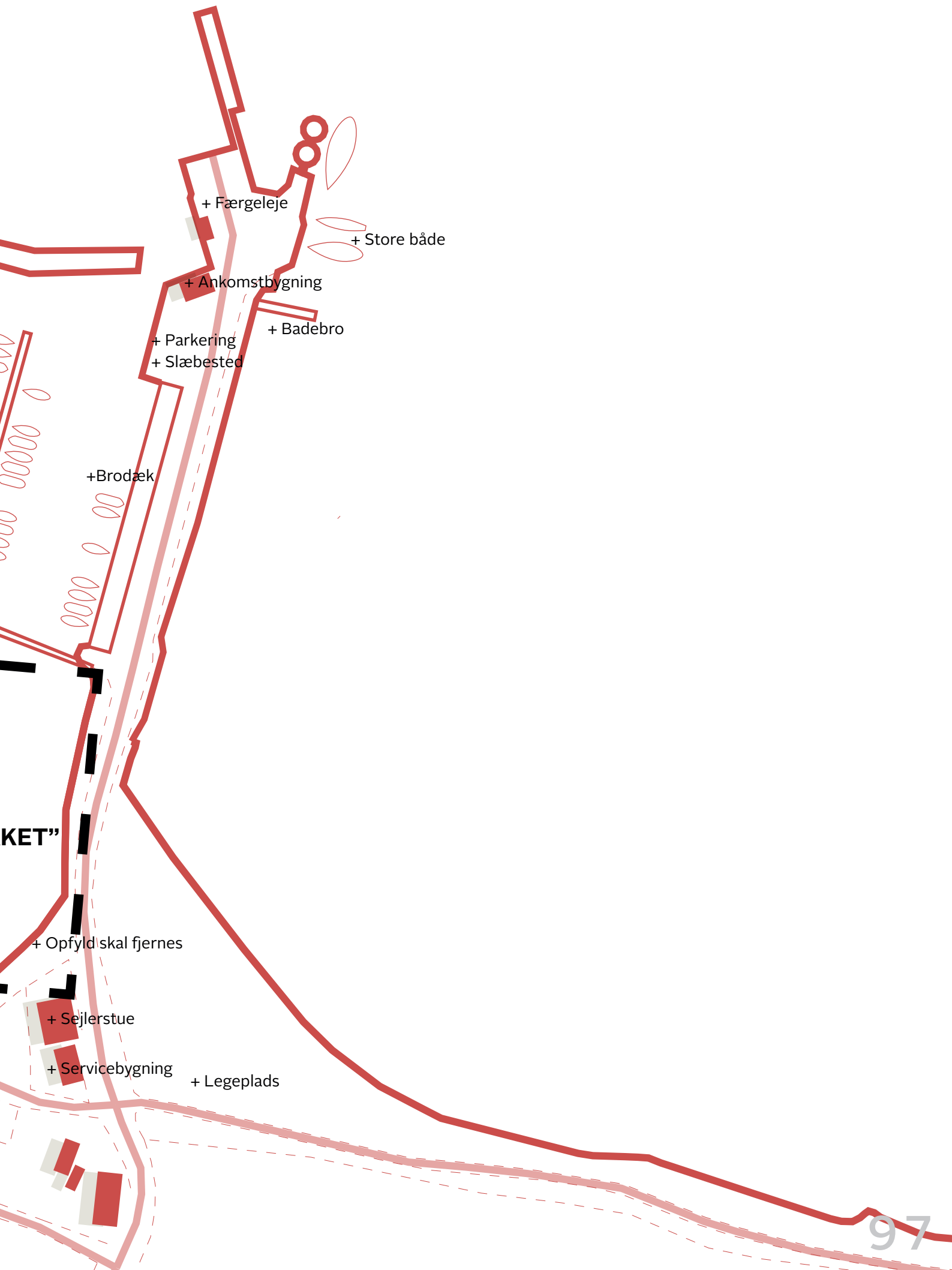
Trafik

Til trods for øens begrænsede størrelse, vælger mange at tage bilen med til Lyø. Det giver udfordringer i forhold til parkering, samt trafik til og fra færgen. Der findes også udlejningscykler på havnen, som den lokale beboerforening stiller billigt til rådighed.

“DÆK

”Et **nålestik** er en arkitektonisk **intervention** af **høj kvalitet**, der skaber et **markant aftryk** på stedet og en **mærkbar effekt**, eksempelvis flere besøgende, en længere turistsæson, et udviklet erhvervsliv eller en øget bosætning. Nålestikket bygger på én eller flere **udpegede styrkepositioner** i den enkelte havn”

(Citat: LABLAND)

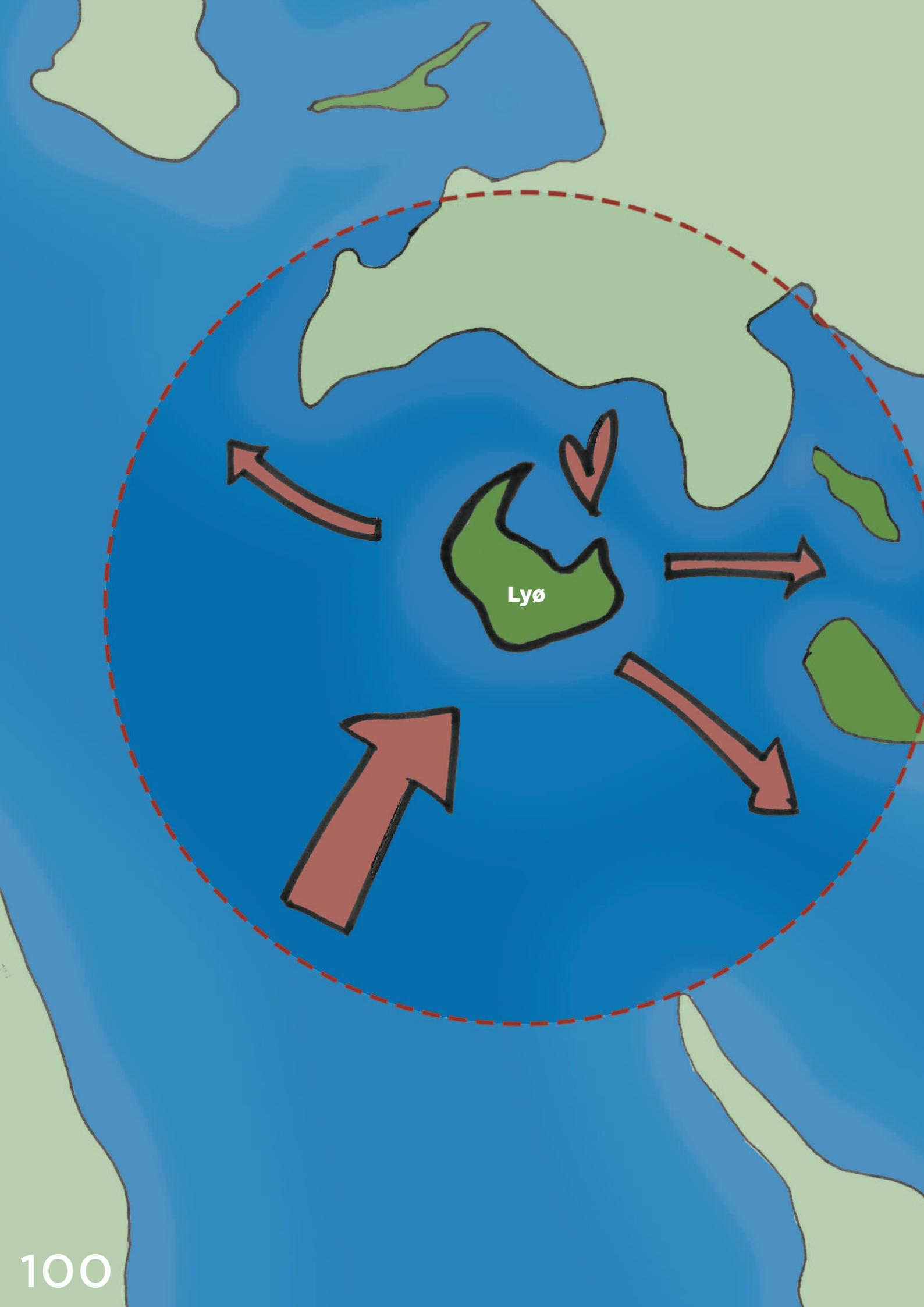
NÅLESTIK - ”DÆKKET”

Lyø er allerede en populær turistdestination i det Sydfynske Øhav, og havnen er godt fyldt op i højsæsonen. Ø-livet udspiller sig dog i høj grad oppe i byen, hvor der er indkøbs- overnatnings- og spisemuligheder. Med dette nålestik styrkes rammerne for rekreativt ophold med vandet i fokus knyttet til havnen. På samme tid styrkes forbindelsen mellem havn og havnehusene, hvor de gående kan bevæge sig på et boardwalk langs den trafikerede vej.

Det arkitektoniske greb integrerer forbindelsen med ophold i vandkanten, hvor vand og land i højere grad bindes sammen. Der tilbydes en alternativ gå-sti langs vejen, hvor man kan gå trygt og sikkert fra færgen op til Sejlerstuen. Rammerne omkring Sejlerstuen styrkes som et samlende mødested, der i sammenhæng med forbindelsen bliver en stærkere del af hele havnen.

Indretningen af bygningen skal optimeres og der skal skabes plads til nye funktioner, der henvender sig turisterne i sommerhalvåret og de lokale øboere om vinteren. Det kan være her, der i fremtiden bliver etableret en prøvebolig for den kommende øboer, eller der skabes plads til undervisning af skoleklasser fra fastlandet, hvor man på nært hold kan udforske livet under vandoverfladen.

“Et **kendetegn** ved Lyø Havn er, at det er en **meget hyggelig og velholdt havn**. Det er en af de største småø-havne på Fyn, men ikke desto mindre er det **svært at få plads**, når vi nærmer os højsæsonen. Det har noget at gøre med, at den er populær og **ligger ideelt i forhold til både danske og tyske sejlere**”

(Citat: Havnegruppen)

“På Lyø er ”**indlandets**” **potentialer rimelig opdyrkede**: Der er traktorture, guidede ture, stisystemer, veje til cykler og biler, samt butikker, galleri og spisesteder. Men som turist er der **ingen som helst aktivitet forbundet med havet** – hverken udlejning af **kajakker, ture på havet** eller noget som helst andet”

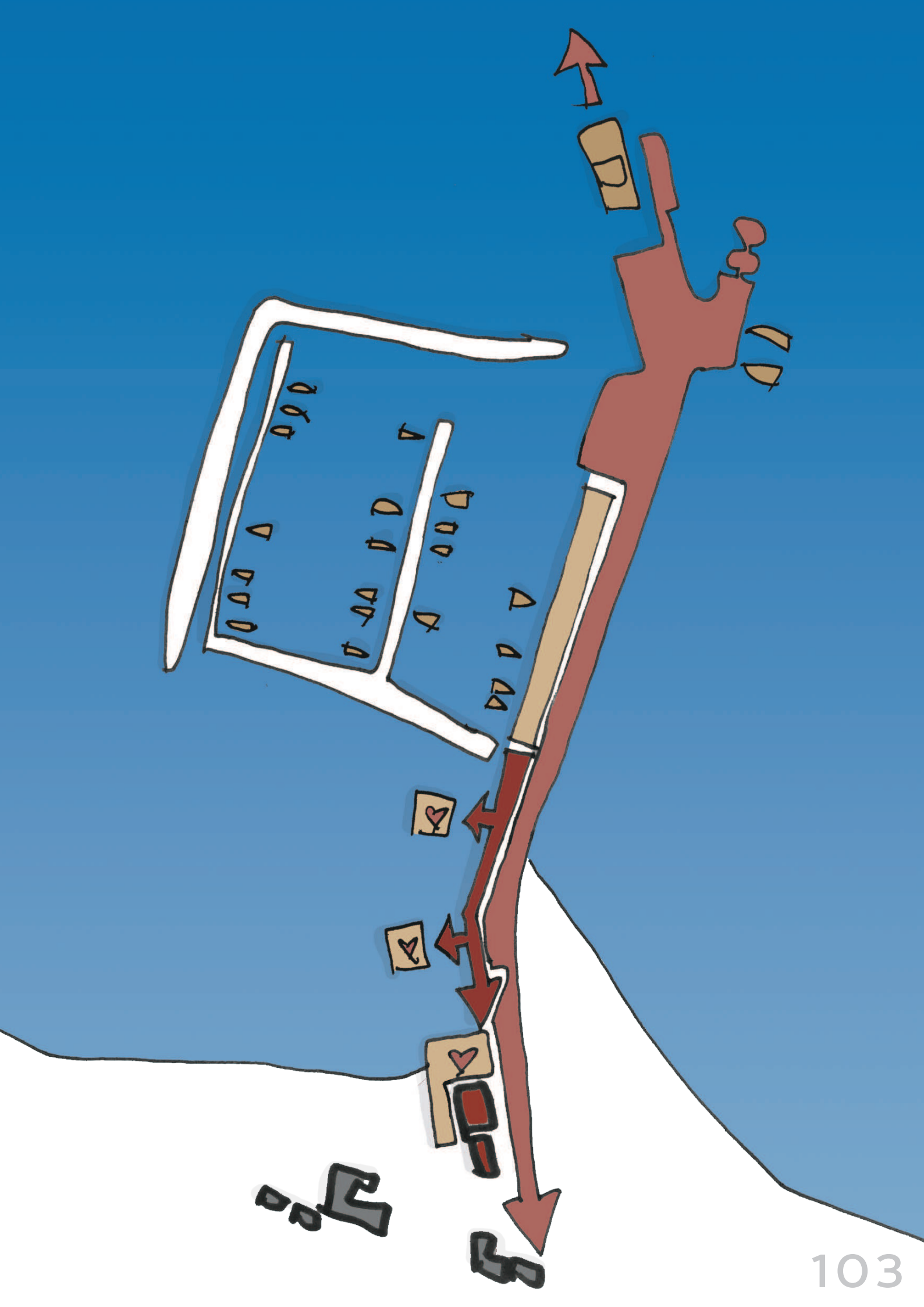
(Citat: Havnegruppen)

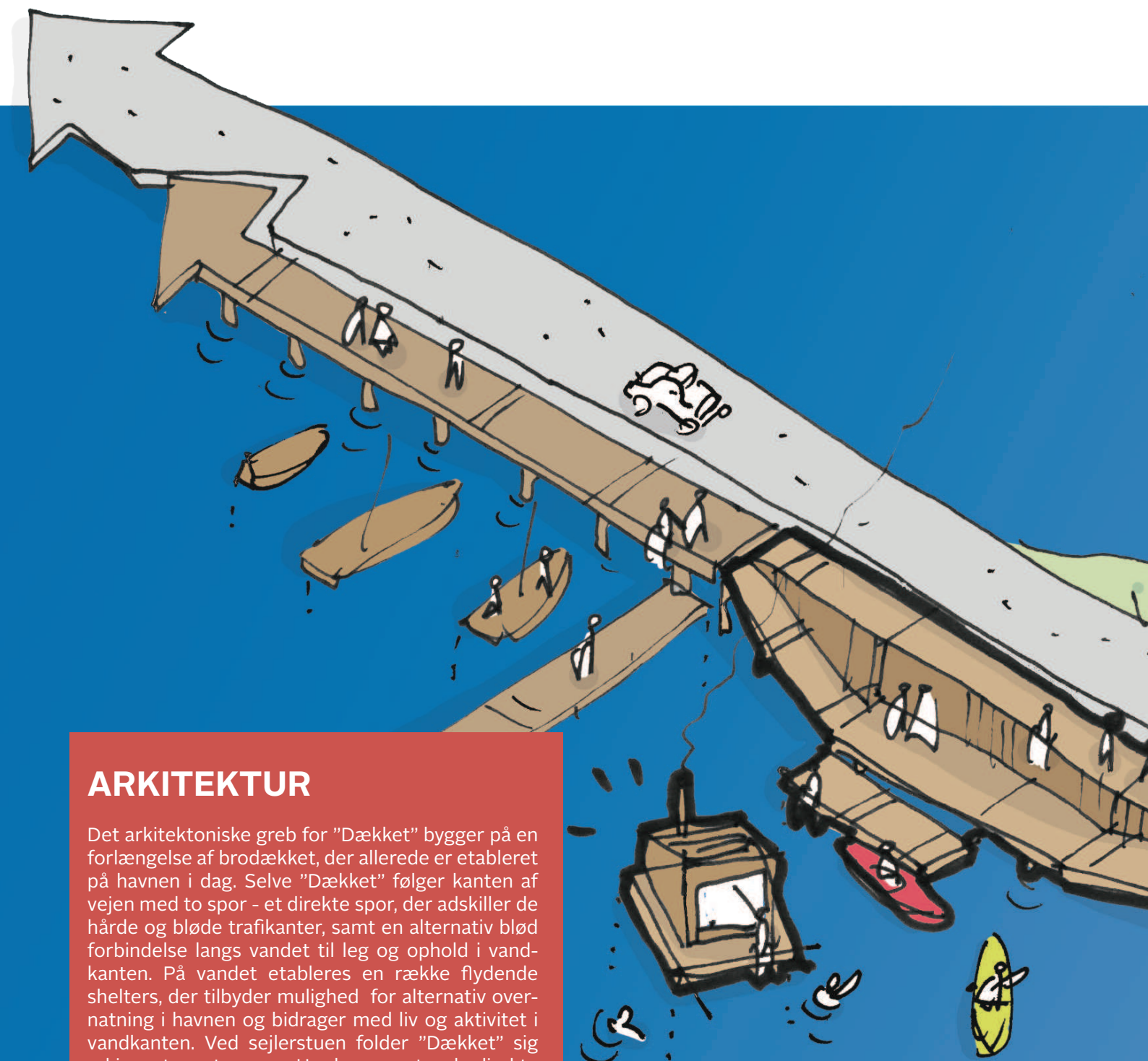
IDÉ OG KONCEPT

'Dækket' er ideen om at trafiksikre forbindelsen for de bløde trafikanter, styrke den rekreative forbindelse mellem havn og ø - og samtidig skabe rum til ophold og fællesskab ved vandet.

Med udgangspunkt i det eksisterende brede bro-dæk, der i dag anvendes til ophold og grillplads, bliver der skabt en rekreativ og legende forbindelse herfra og op til Sejlerstuen.

Ved Sejlerstuen bliver der skabt et opholdsdæk, der inviterer til ophold og aktivitet for både sejlen og turister på havnen. Bygningen åbnes op og blikket vendes ud mod kysten og vandet. Det er her aktiviteterne sker, og omdrejningspunktet bliver et træ-dække, der binder ø og havn sammen. På samme tid genetableres den oprindelige kystlinje nord for Sejlerstuen.

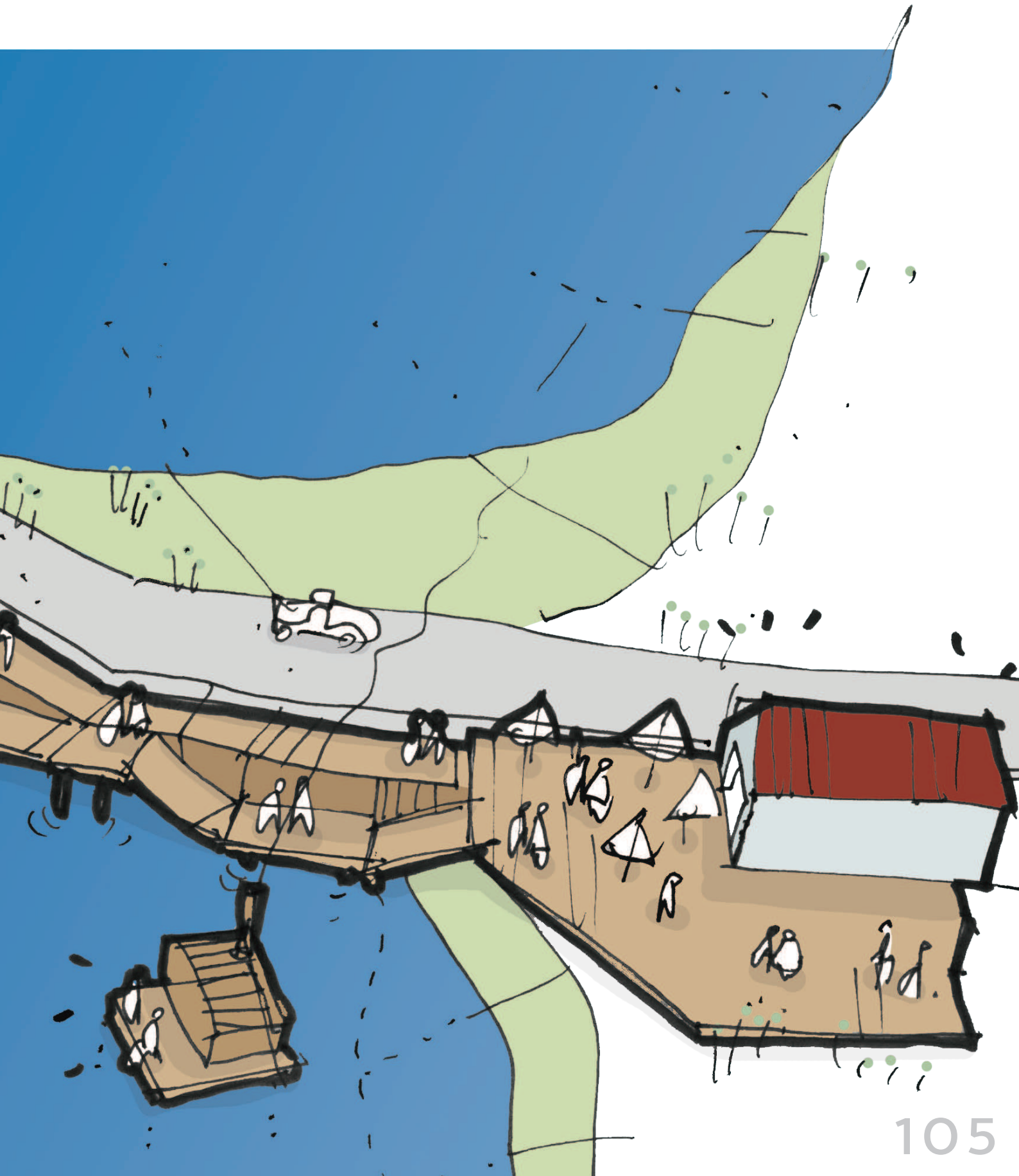

ARKITEKTUR

Det arkitektoniske greb for "Dækket" bygger på en forlængelse af brodækket, der allerede er etableret på havnen i dag. Selve "Dækket" følger kanten af vejen med to spor - et direkte spor, der adskiller de hårde og bløde trafikanter, samt en alternativ blød forbindelse langs vandet til leg og ophold i vandkanten. På vandet etableres en række flydende shelters, der tilbyder mulighed for alternativ overnatning i havnen og bidrager med liv og aktivitet i vandkanten. Ved sejlerstuen folder "Dækket" sig ud i en større terrasse. Her kan man træde direkte ud på "Dækket" og bevæge sig videre langs vejen eller slå sig ned og nyde udsigten over vandet. De flydende shelters udvikles i et tæt samarbejde med Kystdirektoratet og Faaborg-Midtfyn Kommune. Trædækket ved Sejlerstuen respekterer den oprindelige kystlinje og beskytter færdslen på kanten.

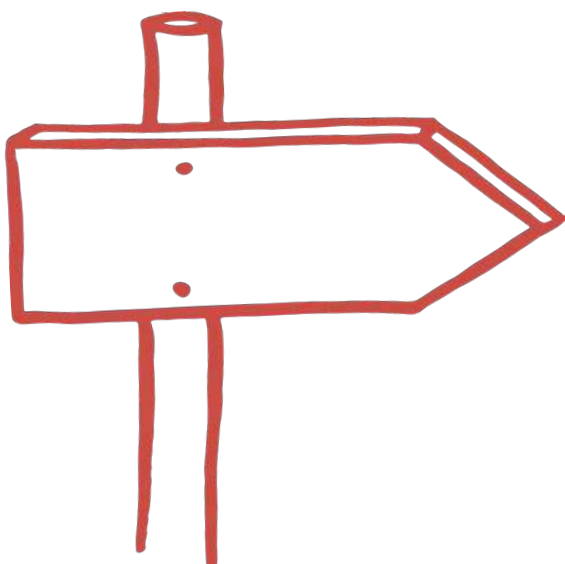

”**Pejlemærker** er en række potentielle **fremtidige projekter**, der kan **understøtte udviklingen** af havnen. Nogle idéer er ikke nye, men kan måske tænkes ind i **andre sammenhænge og samarbejder**. Andre idéer **kommer fra øboerne selv**, men er kommet mere tydeligt op til overfladen i løbet af arbejdsprocessen. Enkelte **idéer** er nye input, udviklet med udgangspunkt i **øens styrkepositioner**”

(Citat: LABLAND)

PEJLEMÆRKER

”Dækket” - De næste skridt

Det videre arbejde med at realisere ”Dækket” kan bestå i at få projektet konkretiseret yderligere, i tæt dialog med Faaborg-Midtfyn Kommune. Projektets ambitioner kan tilpasses de stedslige forhold, og projektet kan med fordel udvikles i etaper. Der er umiddelbart ikke noget i lokalplanen, der begrænser etablering af en terrasse i terræn indenfor den oprindelige kant. Området ligger udenfor strandbeskyttelseslinjen, og er derfor som udgangspunkt ikke et problem. Dog skal kystlinjen nord for Sejlerstuen tilbageføres til sit oprindelige forløb. Flere gæster på Lyø vil også betyde et større pres på de eksisterende faciliteter, der anvendes af både lystbådesejlere, færgens gæster samt andre besøgende på havnen. Næste skridt i arbejdet med udviklingen af havnen skal derfor også være en udvidelse af servicefunktionerne, så de bedre kan servicere havnens gæster. Hvis der, i forbindelse med et samlet løft af sejlerstue og toiletbygninger, skal bygges udover byggefeltet, skal der som udgangspunkt laves en ny lokalplan. For begge bygninger gælder

Eksempel på flydende shelter

det, at hvis benyttelsen ændres, skal Faaborg-Midtfyn Kommune godkende ændringen.

Flydende shelters

Shelters på vandet kan trække nye målgrupper til Lyø, også udenfor højsæsonen. Det giver mulighed for et anderledes ophold på Lyø, og udvider havnens tilbud til gæsterne. Tættere på vandet kommer man ikke. Et bredere udvalg i overnatningsmuligheder sikrer, at øen og havnen kan rumme flere slags turister, hvilket både havnens- og resten af øens salg- og servicetilbud tydeligt kan mærke.

Som en del af det videre arbejde med udviklingen af flydende shelters på Lyø, er det væsentligt at der bliver udviklet en stærk forretningsmodel. Dette skal blive et bæredygtigt grundlag for konceptet på den lange bane og en bedre økonomi for havnen. I det videre arbejde med udvikling og placeringen af shelters i havnen, skal mulighederne i forhold til beliggenhed kortlægges. Her skal mulighederne og begrænsningerne for en placering uden-

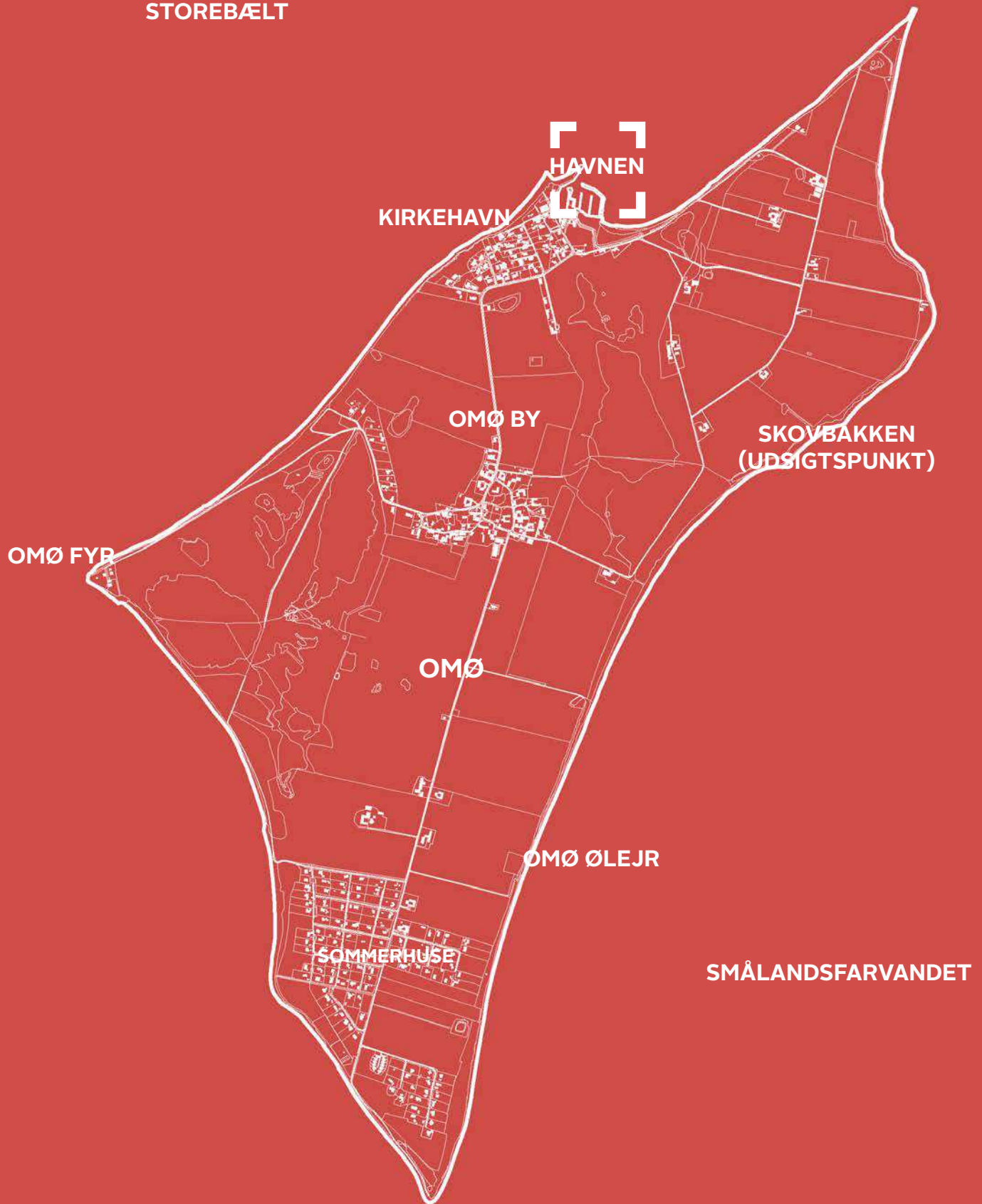
for havnebassinet undersøges nærmere, førend der kan opnås tilladelse. Dette skal blandt andet ske i en tæt og udviklende dialog med Faaborg-Midtfyn Kommune.

En legeplads udviklet til stedet

Lyø vil gerne have flere børn, der kan understøtte de næste generationer på øen.

En havnenær legeplads giver stor værdi til de børnefamilier, der ligger til i havnen, til besøgende på havnen og ikke mindst de lokale børn og familier på øen, der bruger havnen hele året rundt. En legeplads kan også blive et sted, man rejser efter og som en havn er kendt for. På Lyø er der allerede enkelte legeredskaber, og det er oplagt at styrke pladsen for leg og skabe et unikt legemiljø i høj kvalitet. Det er væsentligt, at legepladsen understøtter havnens eksisterende miljø og karakter - en legeplads på den Lyø'ske måde og som understøtter øen og stedets særlige karakter.

STOREBÆLT

SMÅLANDSFARVANDET

Omø er en dansk ø cirka 17 kilometer sydvest for Skælskør. Oprindeligt bestod øen af to mindre øer adskilt af et lille sund, hvoraf Omø Sø er den sidste rest. Det smalleste sted på Omø er knap 2 km bredt. Fra Revspidsen i nord til Ørespidsen i syd måler øen 4,5 km. Omøs højeste punkt er den 24 meter høje Skovbakke på øens nordlige del. På Omøs vestligste punkt ligger det 22 meter høje Omø Fyr fra 1894.

Nord for Omø ligger Omø Sund, der adskiller Omø og Agersø. Mod vest ligger Storebælt, og mod øst og syd ligger Smålandsfarvandet.

Landsbyen Omø By ligger midt på øen. Omø By har flere velbevarede gårde og huse, der ligger i krogede gader i et autentisk miljø. På øens sydlige del ligger et mindre sommerhusområde med ca. 160 sommerhuse.

Kirkehavn, som man finder på nordvestsiden af øen, er Omøs eneste havn og rummer både færge-, lystbåde- og fiskerihavn.

Omø har tidligere været et bonde- og fiskersamfund opdelt mellem byen på midten af øen og havnen. Øen har grundet sejltiden været et isoleret, selvforsynende helårssamfund med præst, skole, post, sognefoged, fattiggård, barber, brugs, købmand, bager, mejeri, smed, slagter og bank. Med færgens ankomst i 1962 blev der så småt åbnet op for turismen.

I dag har øen 166 beboere (tal fra 2020). Øen har en købmandsbutik og en skole, der tilbyder undervisning til og med 6. klassetrin. Der er daglig færgeforbindelse til Stigsnæs færgehavn ved Skælskør - en tur, der tager 45 min.

”Ø-havnen er på den ene side et stykke **infrastruktur, et mødested** og en **arena for sociale aktiviteter**.

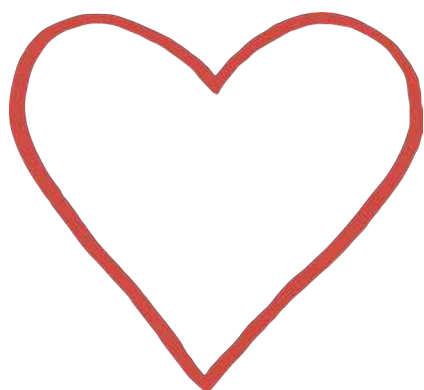
På den anden side er havnen en **virksomhed med kunder, der forventer service, kvalitet og attraktion**. Med disse to funktioner spiller ø-havnen en vigtig rolle i lokalsamfundet. Som mødested er havnen øens ”**ansigt udadtil**” og stedet, hvor ø-gæsten får et ”**førstehåndsindtryk**”

(Citat: LAG Småøernes hjemmeside)

”En **styrkeposition** udgør et **potentiale og en kvalitet**, der er særlig for det enkelte sted eller by. Med en **strategisk tilgang** kan styrkepositionerne udnyttes og bruges som afsæt for en **stedsspecifik udvikling** på havnen”

(Citat: LABLAND)

ET FYRTÅRN FOR Ø-TURISME

Omø har potentialet til at blive et fyrtårn for ø-turisme med stor tiltrækningskraft. Turismen skal være med til at skabe grundlaget for et blomstrende erhvervslev, med havnen som udgangspunkt.

Øens slogan lyder: »Omø - Fyrtårnet i Storebælt«. Med denne styrkeposition sættes der spot på Omø's visuelle kendetegn, Omø Fyr - kendt for sin karakteristiske gule farve og smukke beliggenhed. Et fyr, der stadig udfører en vigtig rolle for sikkerheden på det tæt trafikerede Storebælt. På samme tid har »fyrtårnet« også en overført betydning som noget, der udmærker sig eller skiller sig ud. Som ø er Omø placeret helt centralt i Storebælt og har derfor en unik placering i forhold til turismen, både når

det kommer til lystsejlerne samt de mange besøgende, der ankommer med færgen. Omø har netop etableret en arbejdsgruppe, der skal påbegynde arbejdet med at styrke turismen på Omø. Dette er et vigtigt første skridt. Arbejdsgruppen skal bl.a. arbejde på at skabe en bedre koordinering på tværs af de forskellige aktiviteter og aktører på øen. Den skal sikre, at der generelt er et højt kvalitetsniveau på de eksisterende overnatningssteder (og flere overnatningsmuligheder) samt koordinere og skabe bedre rammer for flere erhvervsdrivende. Målet er ikke nødvendigvis at få flere turister til øen, men at få flere af de ”rigtige turister”, som er købestærke og muligheden for at kunne bruge endnu flere penge på Omø.

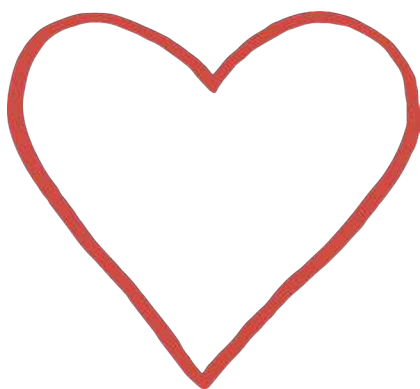
Omø Fyr ligger på Omøs vestlige spids og er øens mest markante bygning. Til trods for, at fyret blev opført i 1894, er det stadig i drift.
Foto: Rundt i Danmark

Foto: Rundt i Danmark

“**Sporene i landskabet** af Kirkehavns rolle som fiskerby, synes vi er vigtige at **fremhæve og bevare**. Som det fremgår af vores bud på havnens fremtid, rummer havnens historie et stort ”**fortællepotentiale**”

(Citat: Havnegruppen)

FISKERI OG TURISME GÅR HÅND I HÅND

Med fiskeriet som omdrejningspunkt skal fiskerihavnen udvikles som et sted for turisme og oplevelser. Havnen skal binde fortiden og nutiden sammen og styrke hele Omø som en samlet besøgsdestination.

I dag er der kun to erhvervsaktive fiskere tilbage på Omø. Derudover sælges der i højsæsonen frisk og røget fisk samt hjemmelavede fiskefrikadeller i Omø Fiskebutik. Havnens bygninger bliver dog ikke brugt optimalt. Der er derfor behov for at gentænke fiskeriets rolle og de bygninger på Omø Havn, der tidligere har dannet ramme om fiskeriet.

Med denne styrkeposition sættes fokus på potentialerne i fiskeriet på Omø, der knytter sig til turismen.

Ved at skabe nyt og mere liv i de eksisterende bygninger kan Omø Fiskerihavn blive et udgangspunkt for et levende havnemiljø med salg af fisk fra fiskebutikken, samt udviklingen af nye forretningskoncepter. Alt sammen baseret på fiskeri.

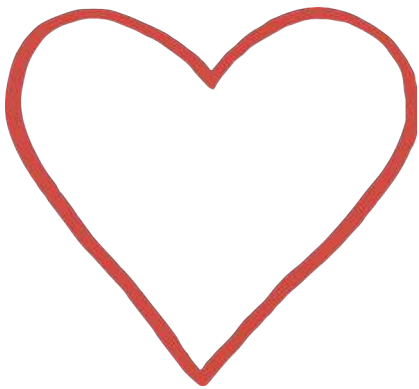

I slutningen af 1800-tallet bliver fiskeri til et selvstændigt erhverv på Omø. Forinden var det bønder, der også fiskede. Ved folketællingen i 1901 var der 32 fuldtidsfiskere på Omø og 15 personer, der fiskede kombineret med et husmandsbrug, et håndværk eller et købmandserhverv. Da Achton Friis besøgte Omø i 1923 skrev han: "I Kirkehavn bor ikke mindre end tredive fiskerfamilier og blandt jordbrugerne findes omtrent en halv snes lejlighedsfiskere.
Foto : Rundt i Danmark

“Vi skal **udnytte det kæmpe potentiale, der er i havsport** som bl.a. **dykning, surfing** osv. Dette kan være ved en permanent **badebro** fra perlestranden, hvorfra man kan lægge til med **kajak**, man kan gå ud på sit **board**, og der kan bades i Storebælt”

(Citat: Havnegruppen)

ET UNIKT VAND- OG VINDMILJØ

Skab faciliteter og aktiviteter på Omø havn, der understøtter de rekreative oplevelser til vands.

Ved Omø finder man et vandmiljø med gode forhold og muligheden for flere former for vandsport. Området har meget varierede vanddybder, og strømmen kan være stærk. Området er derudover præget af stærke vindforhold, hvor næsten alle kyststrækninger er udsatte for direkte vind, men hvor man også finder lommer for det rolige vand, særlig i området ved lystbådehavnen. Med udsigt til Storebæltsbroen rummer Omø potentialet til at kunne tiltrække turister, der rejser efter de gode vand- og vindforhold. Udviklingen af havnen skal ske med øje for de mange brugere af kysten og vandet, og der skal udvikles tilbud og aktiviteter, der faciliterer mødet mellem land og

vand. Fremadrettet kan der også arbejdes med at afdække nye muligheder for udviklingen af nye samarbejder og synergi på tværs af de nærliggende øer og på fastlandet, med udgangspunkt i vand- og vindsport.

Sydspidsen af Omø - Foto: Rundt i Danmark

“Om 5, 10, 15 eller 20 år forestiller vi os, at **havnen fortsat vil være en vigtig del af den samlede oplevelse**, man får på Omø (...) Beboerne vil, ud over at ernære sig ved servicejob, for en stor dels vedkommende ernære sig gennem en “**oplevelsesbaseret turisme**” forankret på tværs af øen”

(Citat: Havnegruppen)

Planmæssige rammer

Omø som helhed er beliggende i naturbeskyttelsesområde kaldet Natura 2000. Derudover er hele øen omfattet af planlovens 3 km. kystnærhedszone, hvor det gælder, at der ved placering og udformning af byggeri, skal tages særlig hensyn til den visuelle indvirkning på kystlandskabet. Ydermere ligger store dele af øen inden for Naturbeskyttelseslovens 300 m strandbeskyttelseslinje, hvor der generelt er forbud mod bebyggelse og ændringer i det hele taget.

Omø Lystbådehavn er omfattet af en lokalplan fra marts 2014. Lokalplanområdet ligger i kystnærhedszonen. Dele af havneområdet, primært i området hvor campingpladsen ligger, er et strandbeskyttelsesområde. Fiskerihavnen er en del af en større lokalplan, som omfatter hele Kirkehavn. Jf. Naturbeskyttelseslovens §15 gælder strandbeskyttelseslinjen og kystbeskyttelseszonen ikke for havneanlæg og de arealer, der i en lokalplan er udlagt til havneformål. Ved konkrete ændringer inden for lokalplanområdet skal det vurderes, om der er tale om havneformål eller om der forudsættes en dispensation.

FUNKTIONER I DAG

Det er Slagelse Kommune, der er ejer af havnematiklen, havneanlægget og en stor del af dens bygninger. På fiskerihavnen ejes bl.a. Fiskernes hus af Fiskeriforeningen. Havnen bærer præg af at være en større ø-havn, der både rummer trafik i forbindelse med færgets ankomst, en større lystbådehavn med plads til ca. 100 både samt en fiskerihavn med tilhørende bygninger.

Lystbådehavnen blev anlagt i 1986 som et lokalt initiativ for at aflaste fiskerihavnen, som i sommersæsonen måtte huse et stort antal gæstesejlere. Det medførte, at fiskerne havde problemer med at komme ud af havnen og med at komme til at losse. Lystbådehavnen er blevet renoveret ad flere omgange og er nu en af de kommunale havne i Slagelse Kommune. Den har 100 gæstempladser, og hvert år besøger ca. 4.500 sejlere Omø.

Fiskerihavnen og området omkring Stejlepladsen og fiskerhusene opleves som autentisk og stemningsfuld, bl.a. pga. de ældre bygninger og spor efter fiskeriet, der stadigvæk spiller en mindre rolle på havnen. Både, fiskegrej, skure, beding, spilhus, stejleplads mm. bidrager til karakteren af havnen. Der er en god atmosfære at bygge videre på omkring fiskerihavnen.

Som en del af havnen finder man også en kommunal ejet campingplads, der ligger på lejet jord - et tidligere strandengsareal med udsigt over havnen, havet og Skovbakken. Campingspladsen drives til dagligt af havnefogeden.

Som en del af havnearealet er der etableret en sejlertue, hvorfra der er mulighed for ophold, at lave mad samt adgang til toiletter. Havnestuens areal udnyttes ikke optimalt, og den rummer et potentiale for en bedre udnyttelse hele året rundt.

Iværksættere som Omø Bryggeri og Omø Tang har fået adgang til lokaler på havnen, hvorfra der bl.a. produceres øl og bearbejdes tang. Deres synlighed og rolle på havnen er begrænset og der kan på sigt arbejdes med at de bliver en større eller mere synlig del af havnen. I samme bygning finder man også Havnens Genbrug og Omø Traktorbus.

”Et nålestik er en arkitektonisk intervention af høj kvalitet, der skaber et markant aftryk på stedet og en mærkbar effekt, eksempelvis flere besøgende, en længere turistsæson, et udviklet erhvervsliv eller en øget bosætning. Nålestikket bygger på én eller flere **udpegede styrkepositioner** i den enkelte havn”

(Citat: LABLAND)

NÅLESTIK - ”PORTEN TIL OMØ”

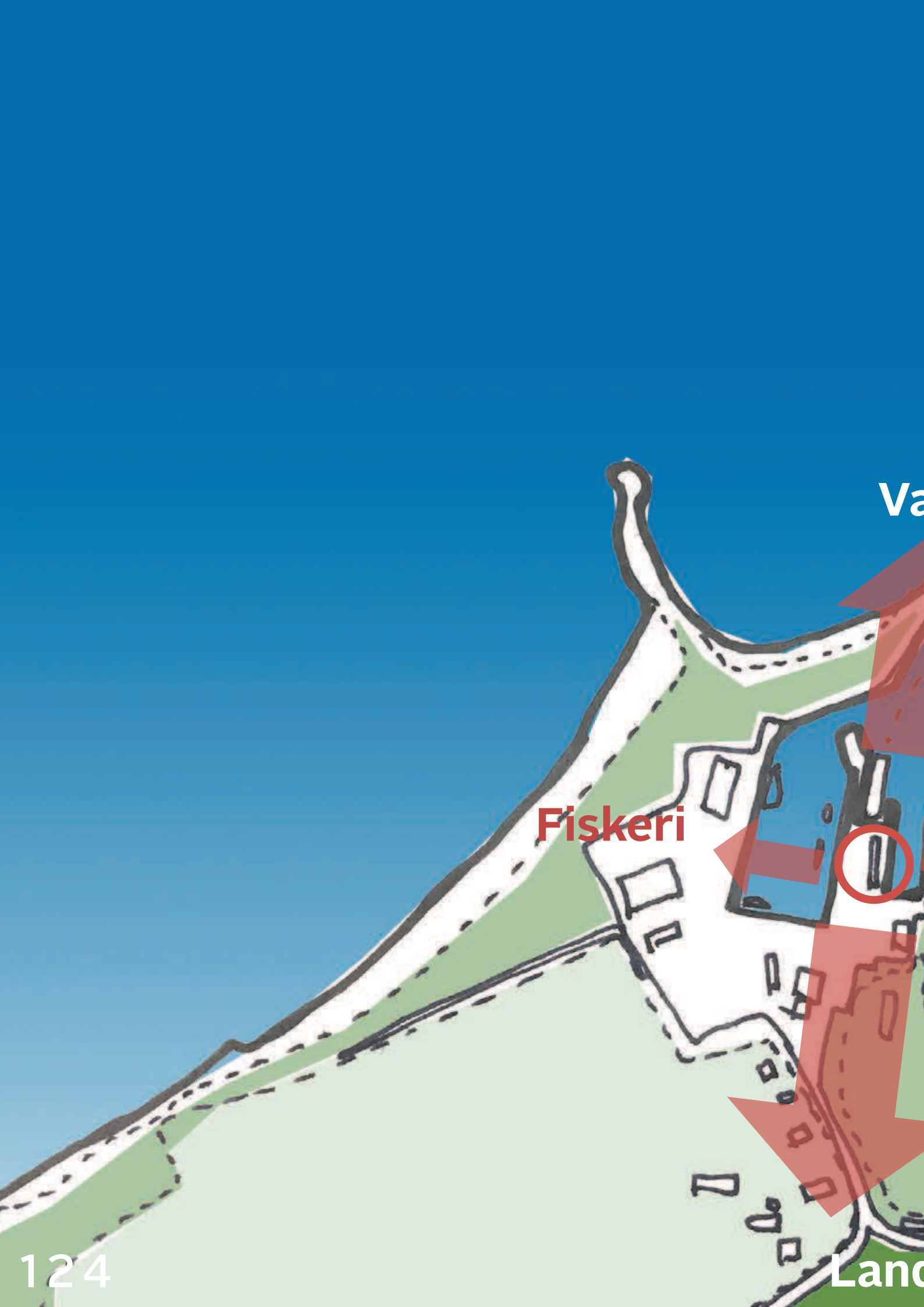
Lige ved ankomsten til Omø ligger det gamle havnehus på venstre side. En bygning, der er ejet af Slagelse Kommune. Bygningen er det første mange ser, når man kommer til Omø, hvad enten det er med Omø Færgen eller med egen båd. De eksisterende funktioner i bygningen består af havnefogedens kontor, Slagelse Kommunes borgerservice, godsafsætningssted og -opbevaringssted for færgen samt gamle toiletter, der er ved at blive nedrevet. Bygningen er nedslidt, og det vurderes at reparation og vedligehold ikke er en langsigtet og holdbar løsning. Derudover er bygningen placeret uden for dæmningen, og der er derfor et generelt behov for at klimasikre bygningen.

Med den centrale placering på havnen, rummer ankomstbygningen et stort potentiale for havnen som hel-

hed. Med dette nålestik styrkes ankomst- og afgangssituationen på Omø, og der skabes et identitetsstærkt ankomstpunkt centralt på havnen.

Et kvalitetsløft af bygningen skal give de optimale forhold for ankomst- og afgangssituationen, både når det kommer til de praktiske og logistiske forhold samt selve oplevelsen af mødet med Omø. Selve indretningen af bygningen skal optimeres og der skal skabes plads til nye funktioner, der henvender sig turisterne i sommerhalvåret og de lokale øboere om vinteren. Funktioner som fx. borgerservice kan med fordel flyttes op i byen, således at der skabes plads til mere turismerelaterede faciliteter på havnen. Derudover skal opbevaringsmulighederne for færgen optimeres.

Va

Fiskeri

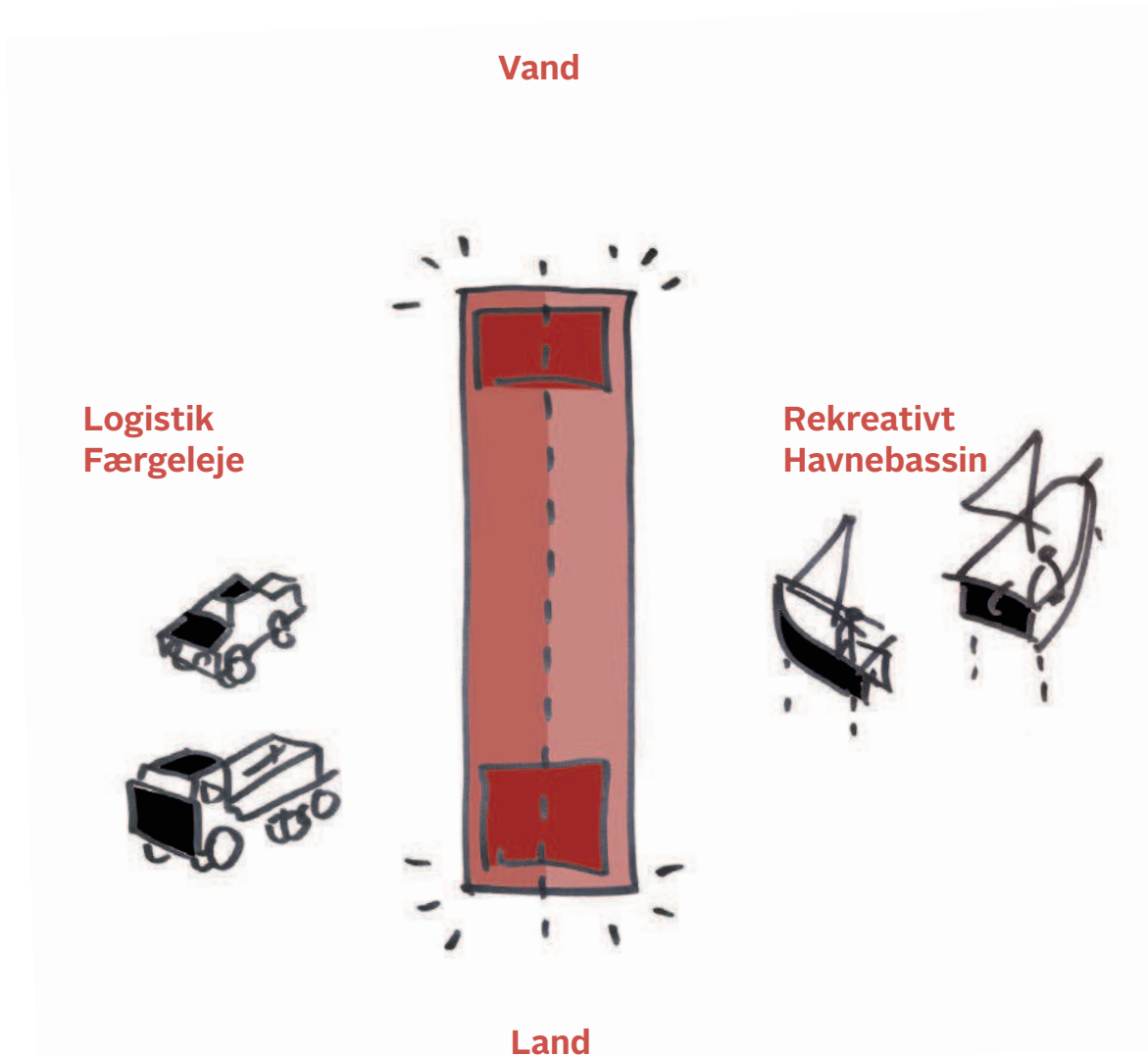
Land

”Det er et ønske fra **færgeselskabet** og fra **øens erhvervsliv** at få **udvidet opbevaringsmulighederne** for gods til- og fra øen, som i dag er begrænset til et halvåbent rum under tag som en del af det **eksisterende havnehus**. Dette vil også kunne løse dele af det **infrastrukturelle kaos**, der opstår, når man henter og/eller afleverer varer til færgen”

(Citat: Havnegruppen)

Lystbådehavn

KONCEPT OG IDE

Med "Porten til Omø" rettes fokus på det potentiale, der ligger i at styrke ankomsten og afgangssituationen på Omø. Først og fremmest skal der arbejdes med at styrke de sikkerhedsmæssige og logistiske forhold omkring varelevering, parkering og trafik, både i bygningen og i området omkring. På samme tid er "Porten til Omø" en unik mulighed for at sætte et øget fokus på turismen på Omø. Havnefogedens kontor kan fungere som turistkontor i højsæsonen, hvor du har muligheden for at få information om øens mange muligheder og købe lokale produkter fra de lokale iværksættere på øen. I vinterhalvåret kan det danne rammen for et mindre arbejdsfællesskab, hvor lokale iværksættere og havnefogeden tjekker ind og skaber et arbejdsfællesskab på tværs af havnen og øen. Der kan skabes plads til en grejbank, der understøtter de rekreative aktiviteter på vandet, og hvor man fra taget kigger ud over havnen og Storebælt med højbroen i horisonten.

Illustration: Mellem land og vand.
Der skal arbejdes med at skabe en bygning, der både vender ud mod færgelejet og skaber gode rammer omkring logistikken og infrastrukturen, samt vender sig mod lystbådehavnen og inviterer til rekreativt ophold på såvel bagsiden af bygningen som ovenpå bygningen.

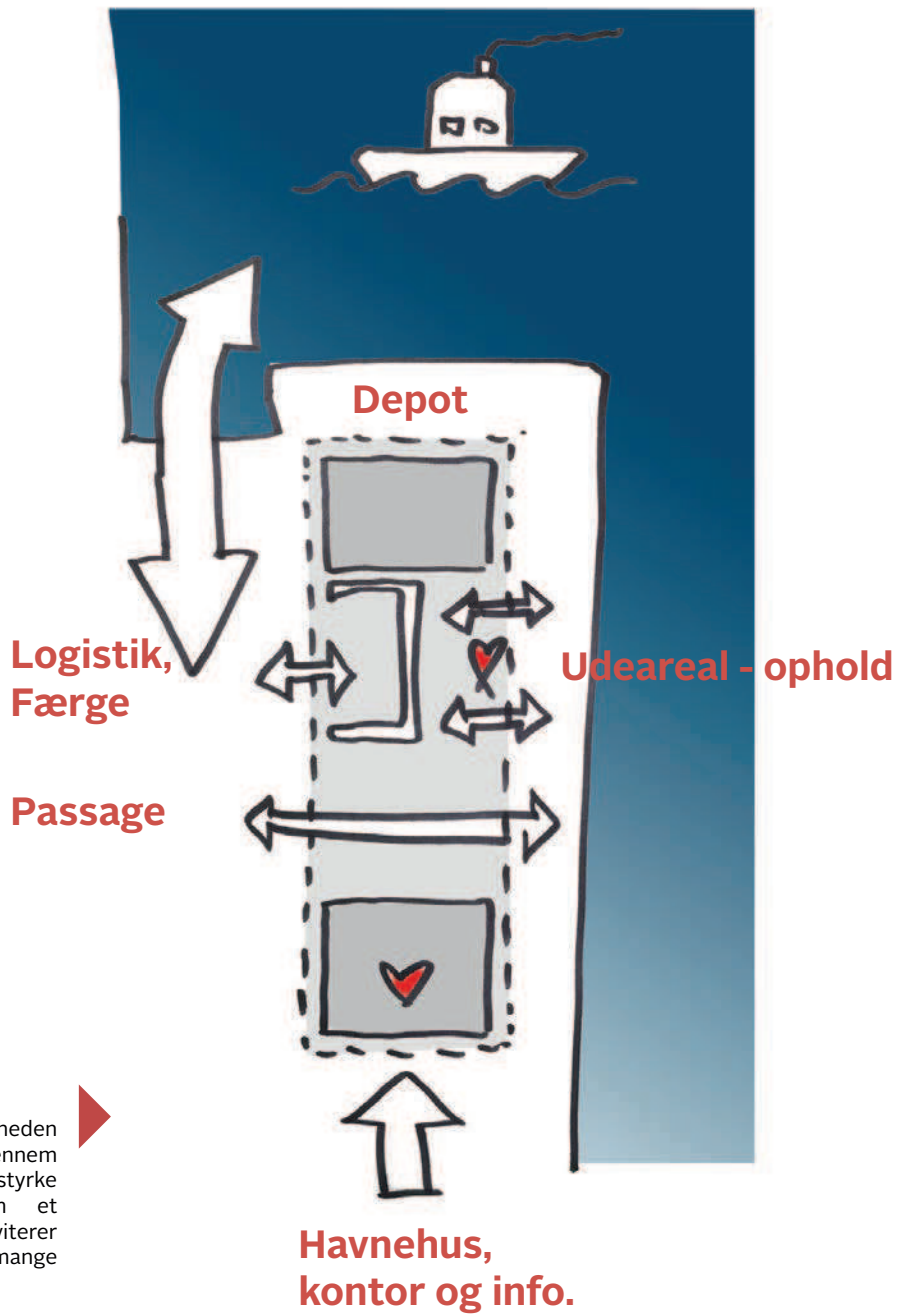
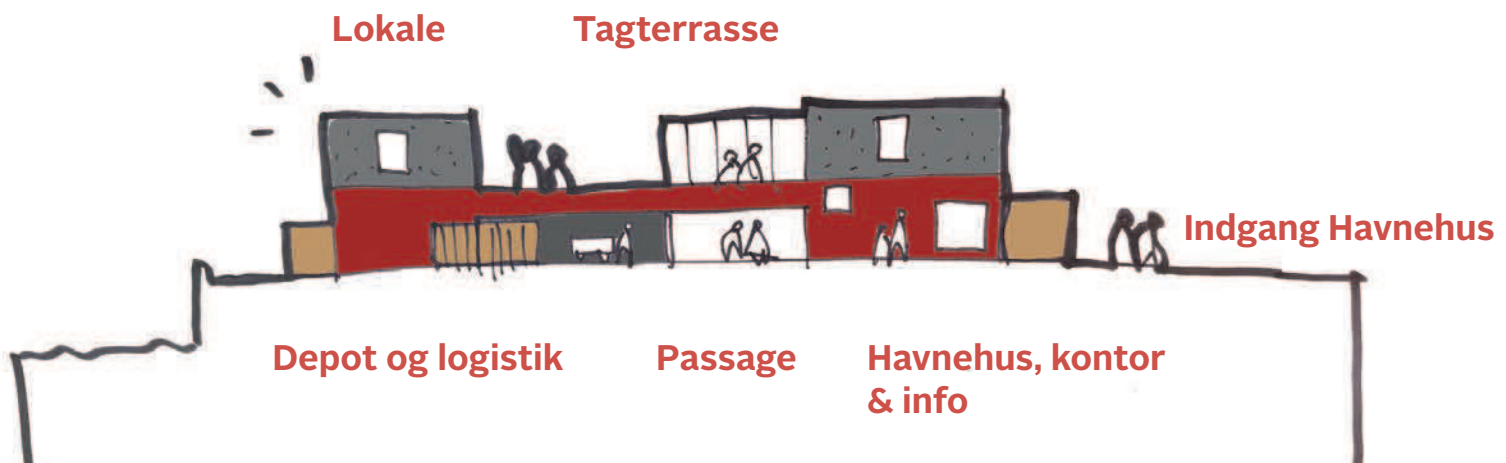
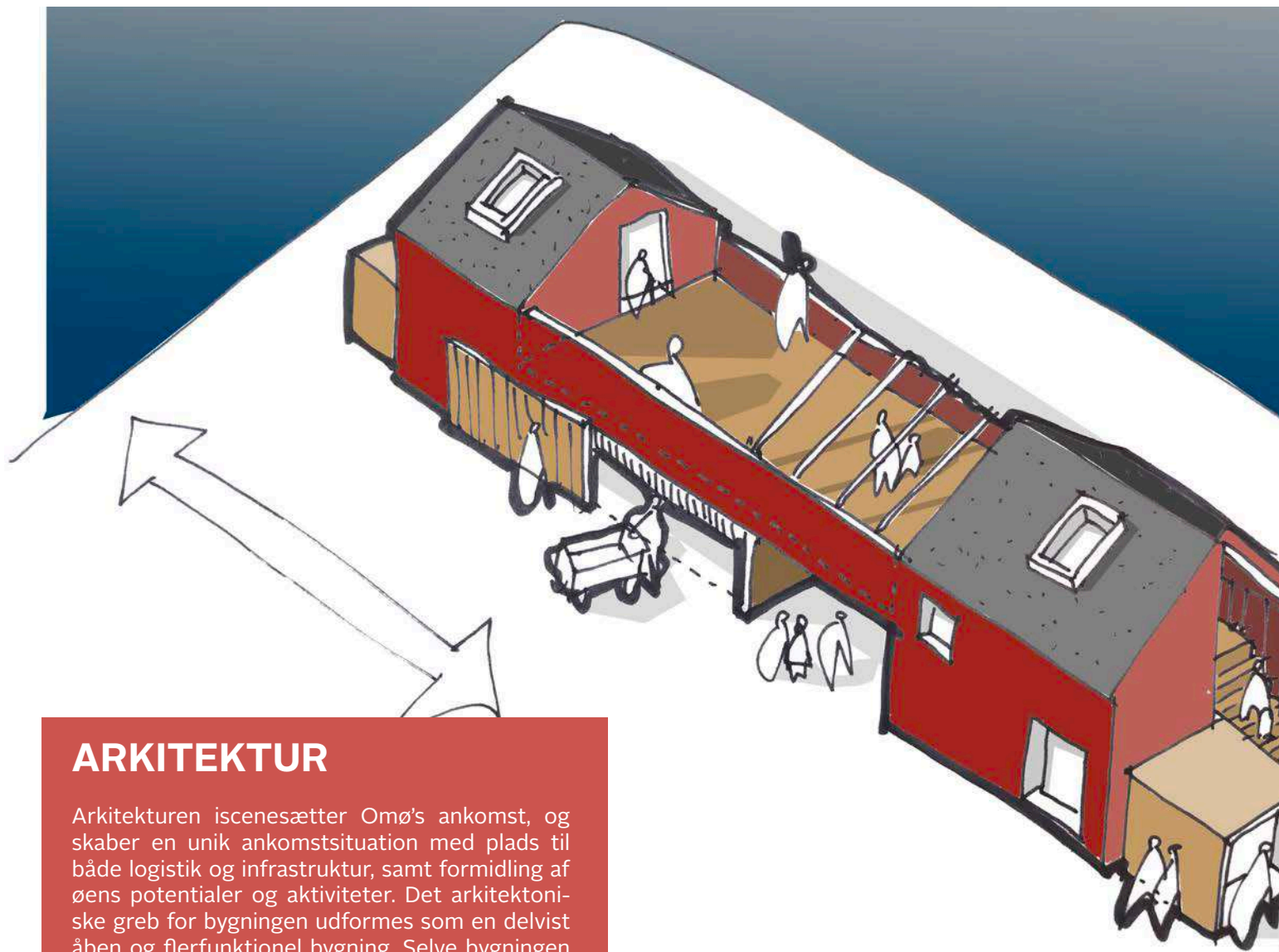

Illustration: En åben bygning. Med en ny bygning er der muligheden for at skabe passage gennem bygningen og samtidig styrke havnefogedens kontor som et centralt og åbent rum, der inviterer indenfor og formidler øens mange potentialer.

“**Håbet er**, at vi får en bygning, hvor man kan **mødes på tværs** både som **øboer, sommerhusejer og turist**”

(Citat: Havnegruppen)

ARKITEKTUR

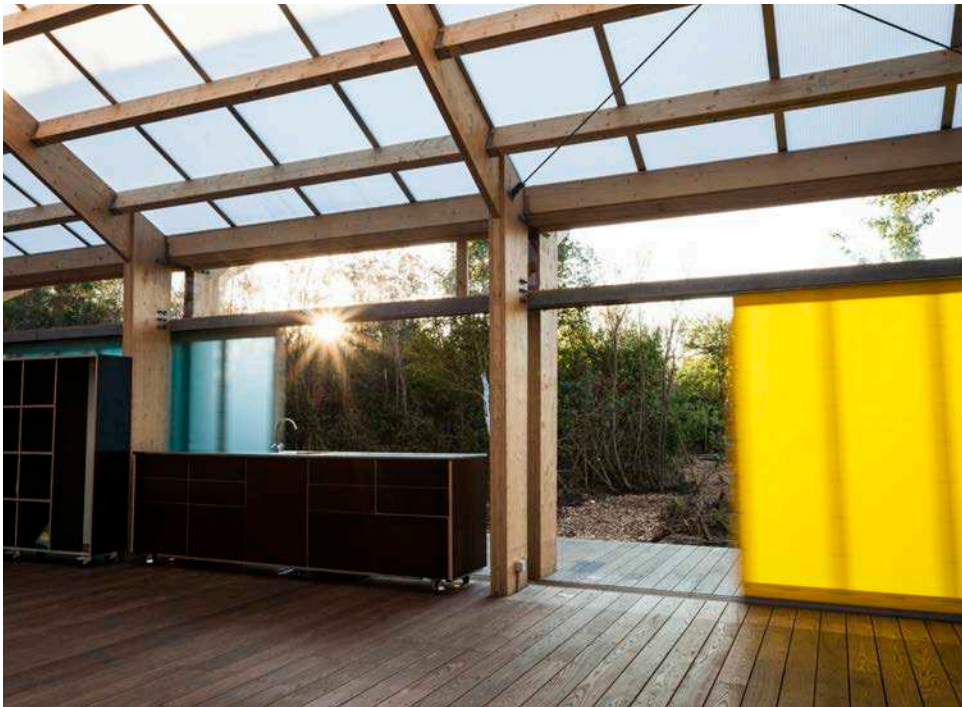
Arkitekturen iscenesætter Omø's ankomst, og skaber en unik ankomstsituation med plads til både logistik og infrastruktur, samt formidling af øens potentialer og aktiviteter. Det arkitektoniske greb for bygningen udformes som en delvist åben og flerfunktionel bygning. Selve bygningen og området omkring indrettes med øje for en forbedret logistik og sikkerhed og selve oplevelsen omkring ankomstsituationen.

Med en ny bygning er der muligheden for at kunne variere overgange og facader. En mere fleksibel facade mod færgehavnen, biltrafikken og fiskerihavnen mod vest, hvor der er muligheden for at åbne op og lukke til. En åben facade mod byen og legepladsen mod syd og læskabende opholdsrum mod lystbådehavnen. Fra toppen af taget kan der skabes et "reason to go" med udsigt over havnen og med Storebæltsbroen og højbroen som kulisser.

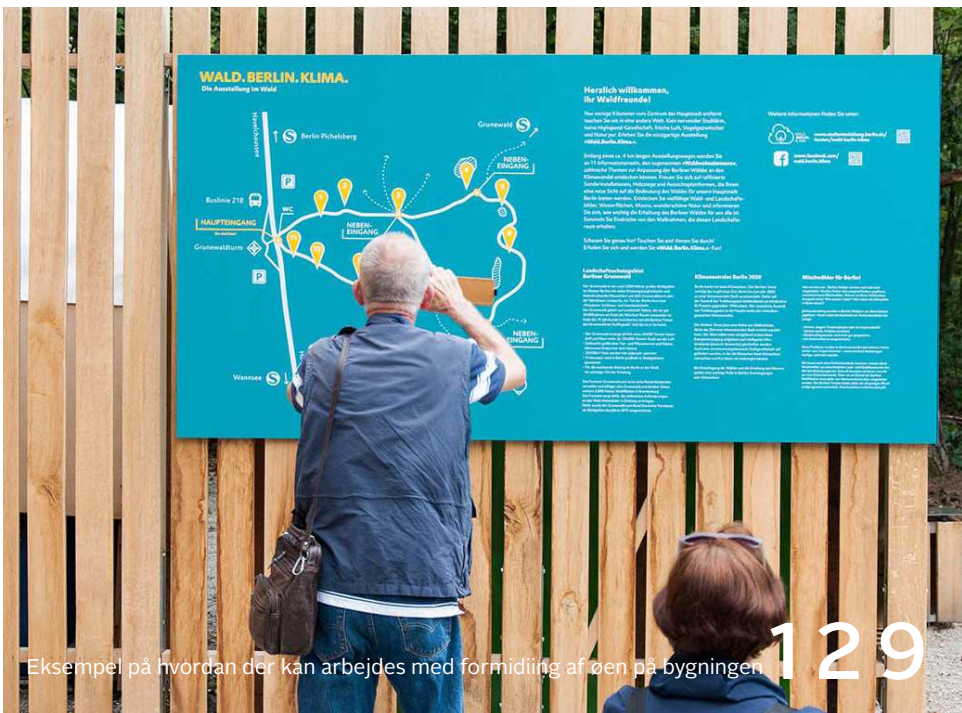

Eksempel på en åben bygning, med en tæt forbindelse til vandet

Eksempel på hvordan der kan arbejdes med en åben og fleksibel facade

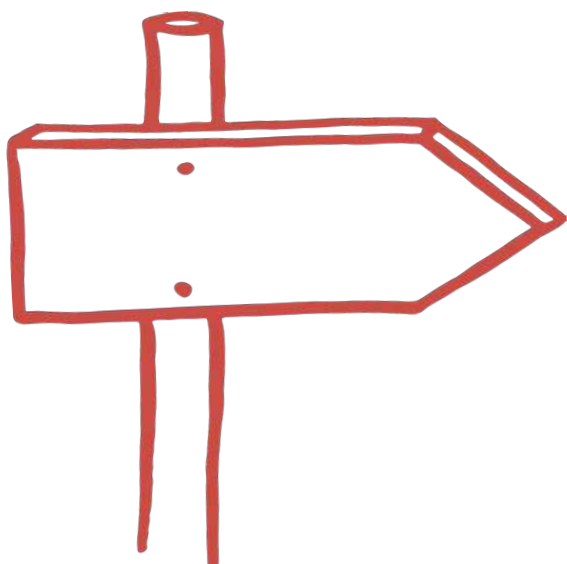

Eksempel på hvordan der kan arbejdes med formidling af åben på bygningen

”Pejlemærker er en række potentielle **fremtidige projekter**, der kan **understøtte udviklingen** af havnen. Nogle ideer er ikke nye, men kan måske tænkes ind i **andre sammenhænge og samarbejder**. Andre idéer **kommer fra øboerne selv**, men er kommet mere tydeligt op til overfladen i løbet af arbejdsprocessen. Enkelte **idéer** er nye input, udviklet med udgangspunkt **i øens styrkepositioner”**

(Citat LABLAND)

PEJLEMÆRKER

”Porten til Omø” - Et forprojekt

I den videre proces med realisering af ”Porten til Omø” skal der arbejdes med en konkretisering og videreudvikling af projektet. Her skal både færgens folk, erhvervslivet og resten af øen involveres, således at projektet bliver bredt forankret på Omø. I kvalificeringen af materialet kan der arbejdes med midlertidige test i forbindelse med infrastrukturen omkring ankomst og afgang i højsæsonen. Som en kommunal servicebygning er det også yderst relevant at få Slagelse Kommune til at tage ejerskab til projektet.

En samlet plan for havnens områder

Omø Havn er et større areal, der strækker sig fra lystbådehavnen og hele vejen ud til Perlestranden. En samlet plan for havnens områder, der bl.a. har fokus på infrastruktur og parkering, kan bidrage til at styrke sammenhængen på tværs af både lystbådehavnen og fiskerihavnen forankret i aktørerne på havnen. De næste skridt i denne proces vil være at få defineret projektet, i dialog

med både de lokale aktører på havnen og Slagelse Kommune.

Udvikling af nye forretningskoncepter

Fiskerihavnen har kun få fiskere tilbage, og den rummer derfor et potentiale til at gentænke fiskeriets rolle på Omø. Nye oplevelsesbaserede forretningskoncepter og partnerskaber på tværs af aktørerne kan danne et spirrende forretningsgrundlag for flere turister og mere liv på fiskerihavnen. Det kan eksempelvis være fisketure med båd, UV jagt eller en pop-up fiskerestaurant i højsæsonen. Fiskerihavnen kan også i fremtiden blive base for husbåde og dermed kunne tilbyde en ny overnatningsmulighed på Omø, hvor indtægterne kan understøtte havnens økonomi. Opholdet i husbådene vil med fordel kunne kombineres med gastronomiske samarbejder med Perlen eller andre erhvervsdrivende, der kan tilbyde anderledes smags- og madoplevelser på Omø (smagen af Omø).

Flere overnatningsmuligheder

Flere besøgende på Omø vil betyde en stigende efterspørgsel på overnatningsmuligheder. En kommunalt drevet campingplads på havnearealet (på lejet jord) giver muligheden for overnatning og dermed at understøtte livet på havnen. Campingpladsen rummer derfor også et potentiale til at kunne blive en god forretning og tiltrække andre målgrupper, hvis der etableres mere luksuriøse hytter eller glampingtelte, hvor barren for oplevelser og kvalitet sættes højt.

Formidling af havnens historie

Sporene i landskabet af Kirkehavns rolle som fiskerby kan fremhæves og bevares i samarbejde med Historiens Hus på Omø. Havnens historie rummer et stort "fortælle potentiale" og kan samtidig bidrage til at styrke sammenhængen mellem Omø By og Kirkehavn. Formidlingen kan ske som guidede ture, oplevelser "på egen hånd" med "podcast og fortællinger" men også som stedsspecifik QR-kode formidling.

HORSENS FJORD

ALRØ SUND

HJARNØ BY

HJARNØ HAVN

HJARNØ

Hjørnø er placeret ca. 800 meter fra fastlandet midt i Horsens fjord. Af de fem småøer i projekt Ø-Havnen, er Hjørnø den eneste ø, der ligger i en fjord. Hjørnø er 3,2 m² og har et indbyggertal på 117 personer. Dertil kommer eleverne og lærerne på Livsstilsefterskolen.

For et par hundrede år siden var beboerne på Hjørnø et udpræget søens folk, der ofte havde langfartens barske vilkår bag sig. I 1906 begyndte den første færgemand at sejle fast mellem øen og fastlandet. Før det havde øboerne sejlet turen selv, men i dag har øen sit eget lille færgeleje, hvor færgen sejler fra Snaptun cirka 25 gange i døgnet. I dag er øen hovedsageligt beboet af landmænd, aktive pensionister og folk med arbejde på fastlandet, herunder børnefamilier. Søfarten begrænser sig i dag til færgetransporten til fastlandet og fritidssejlads.

Hjørnøs højeste punkt er 7 meter højt, og størstedelen af øen består af dyrkede marker. På nordsiden af øen kan

du finde en lille blandet løvskov, mens øens kyststrækning primært er et sammenhængende bælte af strandenge.

Hjørnø Bådehavn er en hyggelig lille havn med god stemning og rolige omgivelser. På havnen er der bad og toilet i forbindelse med servicebygningen, og der er mulighed for at sidde og hygge ved borde-/bænkesæt langs broen.

Havnen ligger godt placeret i forhold til oplevelser på øen. Nær havnen ligger en pølsevogn og øens spisested, Café Den Gamle Smedie. I udkanten af havnen ligger øens kirke fra omkring 1500-tallet, som er et smukt vartegn for øen. Få hundrede meter fra havnen ligger en fin badestrand ved Hjørnø Odde. Her finder du også kalvestenene, som er skibssætninger fra vikingetiden.

HISTORIER FRA HJARNØ

Øens navn er ifølge Saxo opstået efter sagnkongen Hjarne, der blev smykket med krone og kongenavn som tak for et mindekvad, han skrev over den folkekære Frode Fredegod. Stridighederne om-kring kongemagten resulterede dog i, at kong Hjarne flygtede til Hjarnø, hvor han senere blev dræbt. Folkeoverleveringerne beretter endvidere, at det er kong Hjarne, der er højsat med hele sin hær i skibssætningerne på sydøstsiden af øen.

Navnet Hjarnø har i virkeligheden intet med Kong Hjarne at gøre, men stammer i stedet af det olddanske "hiarni" med betydningen terrænførhøjning.

Flere steder langs kysten ligger undersøiske bopladser fra ældre stenalder. Oldsager fra Ertebøllekulturen skylles jævnligt op på stranden. Som endnu et vidne om nogle af øens tidligste indbyggere er fundet enkelte pilespidser helt tilbage fra rensdyrjægerne, der levede omkring 9500 år før Kristi fødsel. Senest er der fundet et stort guld-fund på en mark på Hjarnø, der med andre ord er et åbent vindue til fortiden.

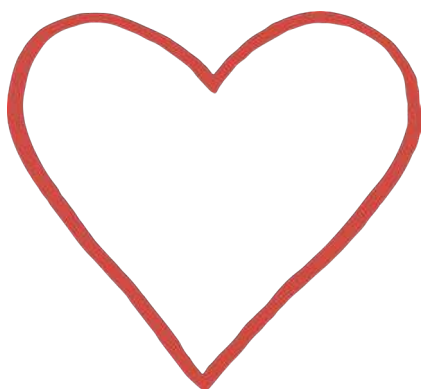
”Ø-havnen er på den ene side et stykke **infrastruktur, et mødested** og en **arena for sociale aktiviteter**.

På den anden side er havnen en **virksomhed med kunder, der forventer service, kvalitet og attraktion**. Med disse to funktioner spiller ø-havnen en vigtig rolle i lokalsamfundet. Som mødested er havnen øens ”**ansigt udadtil**” og stedet, hvor ø-gæsten får et ”**førstehåndsindtryk**”

(Citat: LAG Småøernes hjemmeside)

”En **styrkeposition** udgør et **potentiale og en kvalitet**, der er særlig for det enkelte sted eller by. Med en **strategisk tilgang** kan styrkepositionerne udnyttes og bruges som afsæt for en **stedsspecifik udvikling** på havnen”

(Citat: LABLAND)

FJORDEN

Hjarnø skal i endnu højere grad være en eftertragtet destination for børnefamilier og vandsports-interesserede. Med et afskærmet og roligt farvand midt i fjorden har Hjarnø potentiale til at tiltrække flere lokale og besøgende, der ønsker at få en bid af fjordens bløde vand og bruge vandet som en aktiv ressource.

Vandet er allerede en ressource for havnen, men havnen rummer et potentiale for i endnu højere grad at udnytte de naturlige kvaliteter i området. Med etableringen af faciliteter, der understøtter aktiviteter på vandet, kan Hjarnø blive en attraktiv destination for vandsport i Horsens

Fjord, som en del af et større netværk på tværs af de mange forskellige havne. Hjarnø vil deraf kunne tilbyde andre aktiviteter og tiltrække nye målgrupper, der ellers ville søge udfordringerne andre steder på de danske øer eller ude langs kysten.

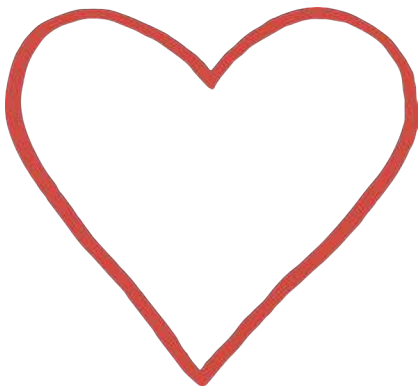

Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

Foto: Destination Kystlandet

Ø-LIV FOR BØRN OG UNGE

Styrk rammerne for leg og læring ved og omkring havnen. Dermed kan havnen i endnu højere grad blive et naturligt mødested for lokale og besøgende.

Hjarnø har i løbet af de seneste år haft en stor tilflytning af børnefamilier. Derudover er der opstartet en livsstilefter-skole på øen. På fastlandet finder man også flere højskoler og efterskoler i umiddelbar nærhed. De mange børn, unge og familier kan komme til at spille en aktiv rolle på øen og dermed også på havnen. Det skal gøres interessant for især børn og unge mennesker at vende blikket mod havnen og farvandet ud for Hjarnø.

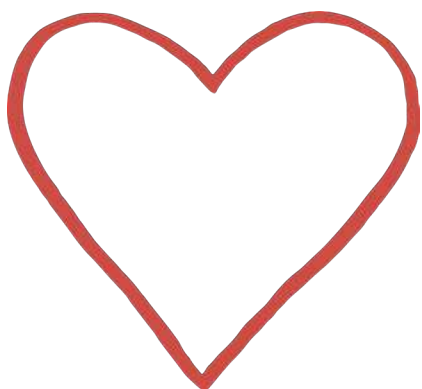
Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

Foto: Destination Kystlandet

“Ifølge Saxo er Hjarnø opkaldt efter **sagnkongen Hjarne**. Hjarne blev kronet til konge, fordi han skrev et smukt mindekvad om kongen **Frode Fredegod**, men flygtede til Hjarnø på grund af de følgende stridigheder om kongemagten. Han blev senere **dræbt på øen**, og folkeoverleveringerne fortæller, at han blev højsat med sin hær ved Kalvestenene”

(www.Kystlandet.dk)

KULTURSPORENE PÅ ØEN

Der blæser et historisk vingesus over Hjarnø. Skibssætninger fra vikingetiden, kampestenen og Kong Hjarne, der siges at være begravet her. Hjarnø har det hele, og en stærk formidling af historierne kan bidrage til at styrke Hjarnø som besøgsdestination.

Hjarnø skal være ro og fred. Det skal være et sted, hvor du oplever naturen og fordyber dig i historien. En formidling af spor fra historien skal ske i respekt for øen og uden larm. Formater som lydvandring eller fortællinger formidlet ude i landskabet kan bidrage til at skabe synlighed omkring øens særlige historie og trække nye

målgrupper til øen. Fortællinger formidlet på havnen kan bidrage til at pirre nysgerrigheden og blive et første stop, før turen går videre ud på øen.

Foto: Destination Kystlandet

Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

Planmæssige rammer

Hjørnø er beliggende i et naturbeskyttelsesområde kaldet Natura 2000. Hele øen er omfattet af planlovens 3 km kystnærhedszone, hvor det gælder, at der ved placering og udformning af byggeri, skal tages særlig hensyn til den visuelle indvirkning på kystlandskabet. Ydermere ligger store dele af øen inden for Naturbeskyttelseslovens 300 m strandbeskyttelseslinje, hvor der generelt er forbud mod bebyggelse og ændringer i det hele taget. Havnen ligger uden for strandbeskyttelseslinjen, hvilket giver mulighed for havnerelaterede faciliteter. Der er ingen lokalplan for havneområdet. Dog skal man være opmærksom på at dele af havneområdet ligger indenfor kirkebeskyttelseslinjen.

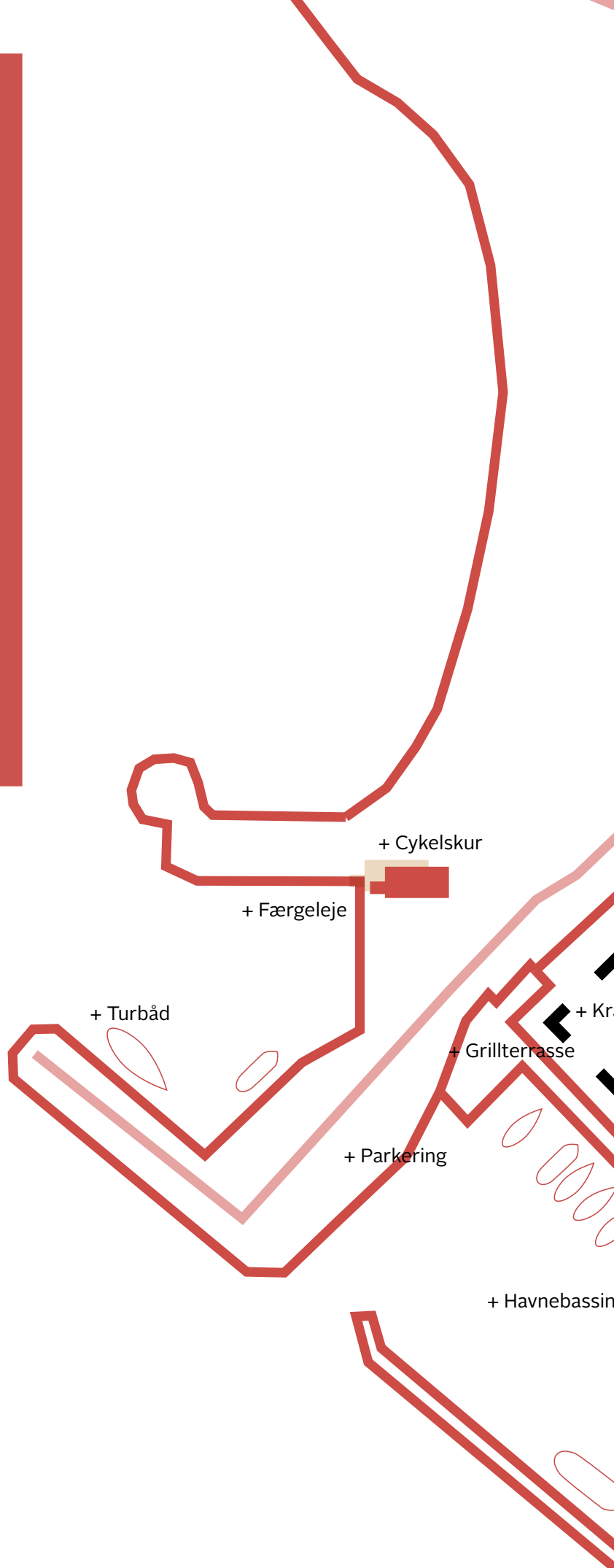
FUNKTIONER I DAG

Hjarnø Bådehavn ejes af den selvejende institution Hjarnø Bådehavn og har plads til 30 både. Et brohoved med færgeleje og få bådepladser ejes af Hedensted Kommune.

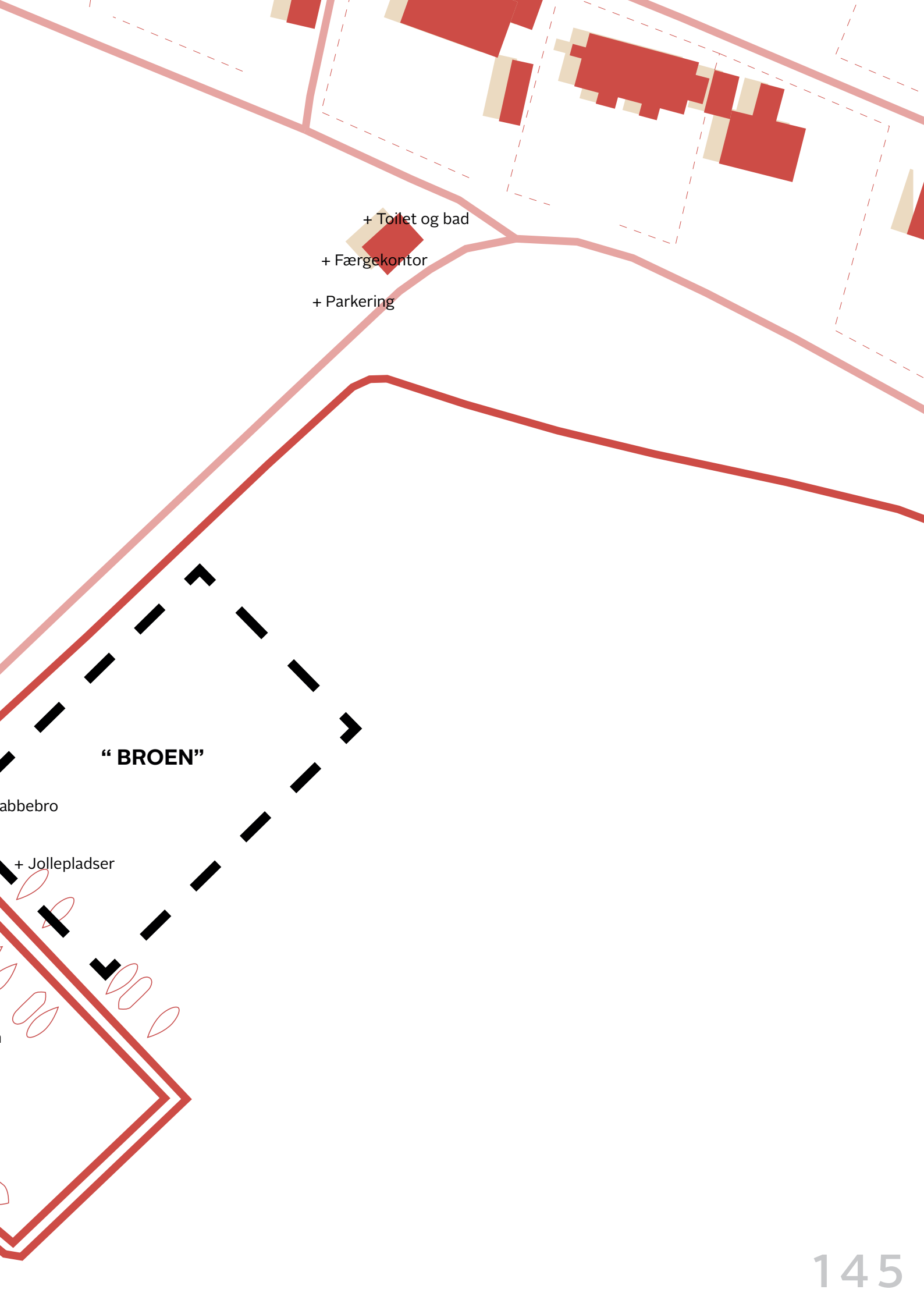
Bådehavnen er ikke stor, til gengæld emmer den af stemning. Ved broen er der mulighed for at sidde ved borde-/bænkesæt og grille. Og børnene kan benytte krabbevæddeløbsbanen, som er et tidsfordriv for familiens yngste. I det lave vand ved havnen er der fundet rester af en boplads fra stenalderen. Det er muligt at udforske dette og soppe rundt efter flinteredskaber og andre rester fra oldtiden.

Fra Hjarnø Havn er det også muligt at tage med turbåd til nabo-øen Alrø via den lille cykelfærge, der sejler fra maj til og med efterårsferien.

Der arbejdes i andet regi med et projekt, der skal styrke ankomstsituationen og med en sti langs vejen forbinde havn og servicebygning - med fokus på den bløde trafik mellem havnen og byen. Der arbejdes derudover med at samle venterum og cykelparkering i en ny samlet træoverdækning placeret på havnen.

”Et **nålestik** er en arkitektonisk **intervention** af **høj kvalitet**, der skaber et **markant aftryk** på stedet og en **mærkbar effekt**, eksempelvis flere besøgende, en længere turistsæson, et udviklet erhvervsliv eller en øget bosætning. Nålestikket bygger på én eller flere **udpegede styrkepositioner** i den enkelte havn”

(Citat: LABLAND)

NÅLESTIK - ”BROEN TIL HJARNØ”

Hjarnø Havn skal være Hjarnø Havn. Her skal man finde ro og fred, fordi sådan er Hjarnø. Hjarnø Havn samler og spejler hele øens identitet, og her er et nært, hyggeligt og trygt miljø. Sådan skal det også være i fremtiden, og nålestikket skal understøtte denne stemning.

Med nålestikket sætter vi fokus på de rekreative potentialer på Hjarnø Havn. Rammerne omkring havnen styrkes som et lokalt mødested, der emmer af idyl og feriestemning. Placeret et stenkast fra havnebassinet tager nålestikket afsæt i vandet som en ressource, der skal dyrkes endnu mere på havnen. Projekter, der ligger på kanten mellem land og vand, er sanselige projekter. Det er projekter, der danner rammen om mødet mellem mennesker og natur. Det er her vi mærker naturens kræfter og omskifteligheden på vores egen krop.

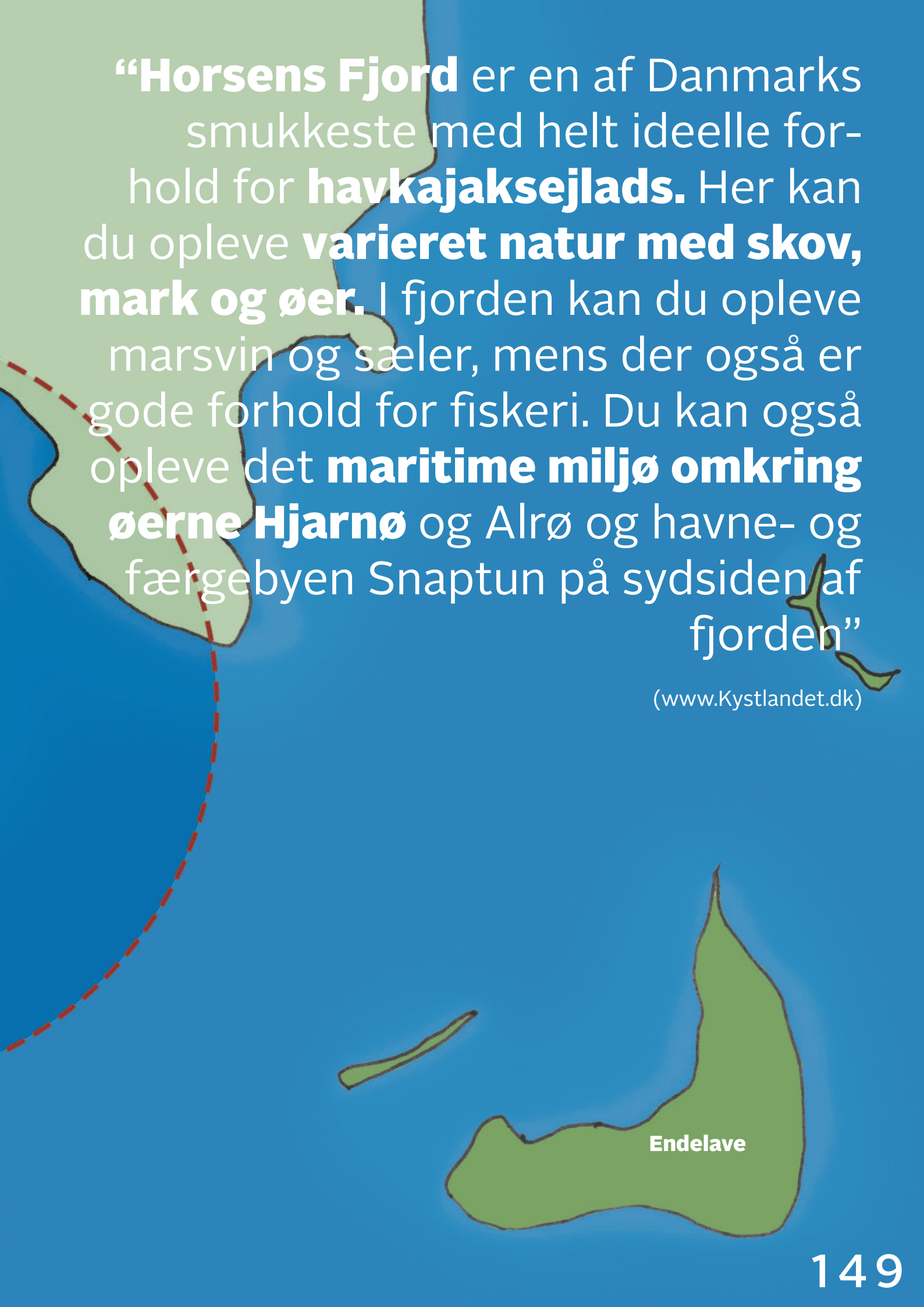
Horsens fjord

Alrø

Snaptun

Hjarnø

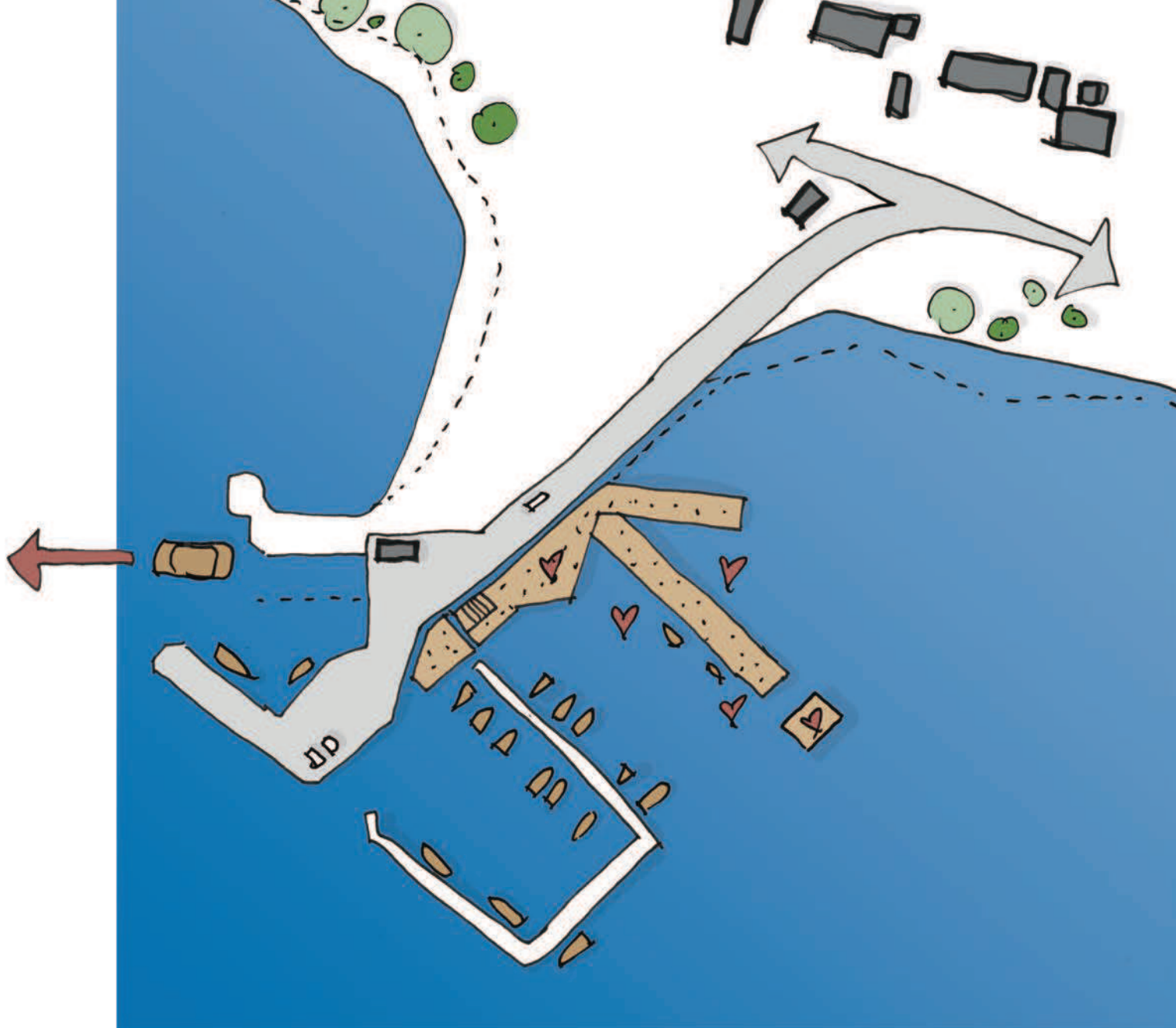

“**Horsens Fjord** er en af Danmarks smukkeste med helt ideelle forhold for **havkajaksejlers**. Her kan du opleve **varieret natur med skov, mark og øer**. I fjorden kan du opleve marsvin og sæler, mens der også er gode forhold for fiskeri. Du kan også opleve det **maritime miljø omkring øerne Hjarnø og Alrø** og havne- og færgebyen Snaptun på sydsiden af fjorden”

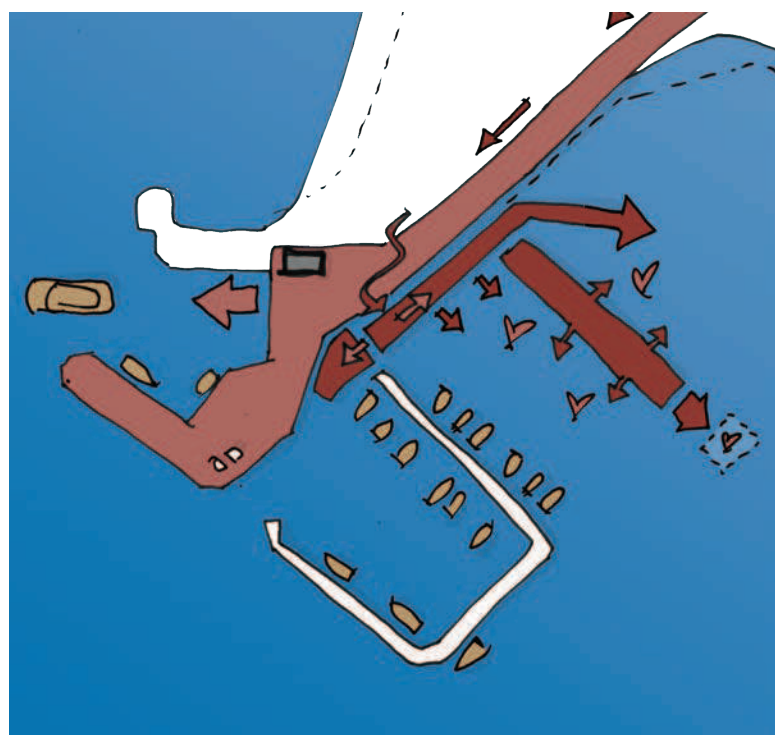
(www.Kystlandet.dk)

Endelave

IDÉ OG KONCEPT

"Broen til Hjarnø" er ideen om at udnytte arealerne omkring havnebassinet til rekreative formål med fokus på leg og aktivitet ved vandet. Omdrejningspunktet er et brodække langs vejen, samt et par broarme, der strækker sig ud i vandet. Dette skaber tilsammen en serie af rum i vandet, der kan bruges til badning, krabbefiskeri samt som kravlegård for f.eks. kajak og paddleboards. Som en del af projektet er der indarbejdet et mindre grejdepot med plads til krabbefiskeudstyr og redningsveste. Det er også her, at historien om øen kan fortælles og formidles - og inspirere til oplevelserne inde på øen. Et flydende shelter for kajakroere eller en mobil sauna til vinterbadere kan med fordel blive en del af projektet. "Broen til Hjarnø" giver havnen noget særligt og har ét formål; at få flere mennesker i kontakt med vandet. Mens børnene leger, kan de voksne slå sig ned på kanten og stikke fødderne i vandet.

Eksempel på brodæk i flere niveauer

Eksempel på platform ved vandet

Illustration - Mødesteder.
Der skabes rum til ophold både på brodækket og i vandet omkring de to broarme, der stikker ud.

Illustration - Forbindelser.
Havnen er et knudepunkt for forbindelser. Forbindelser via færgen, der binder øen sammen med fastlandet. Forbindelser ind på land, hvor du kan opleve øen. "Broen til Hjarnø" bliver en forbindelse, der binder landet og vandet sammen gennem aktiviteter og fortællinger.

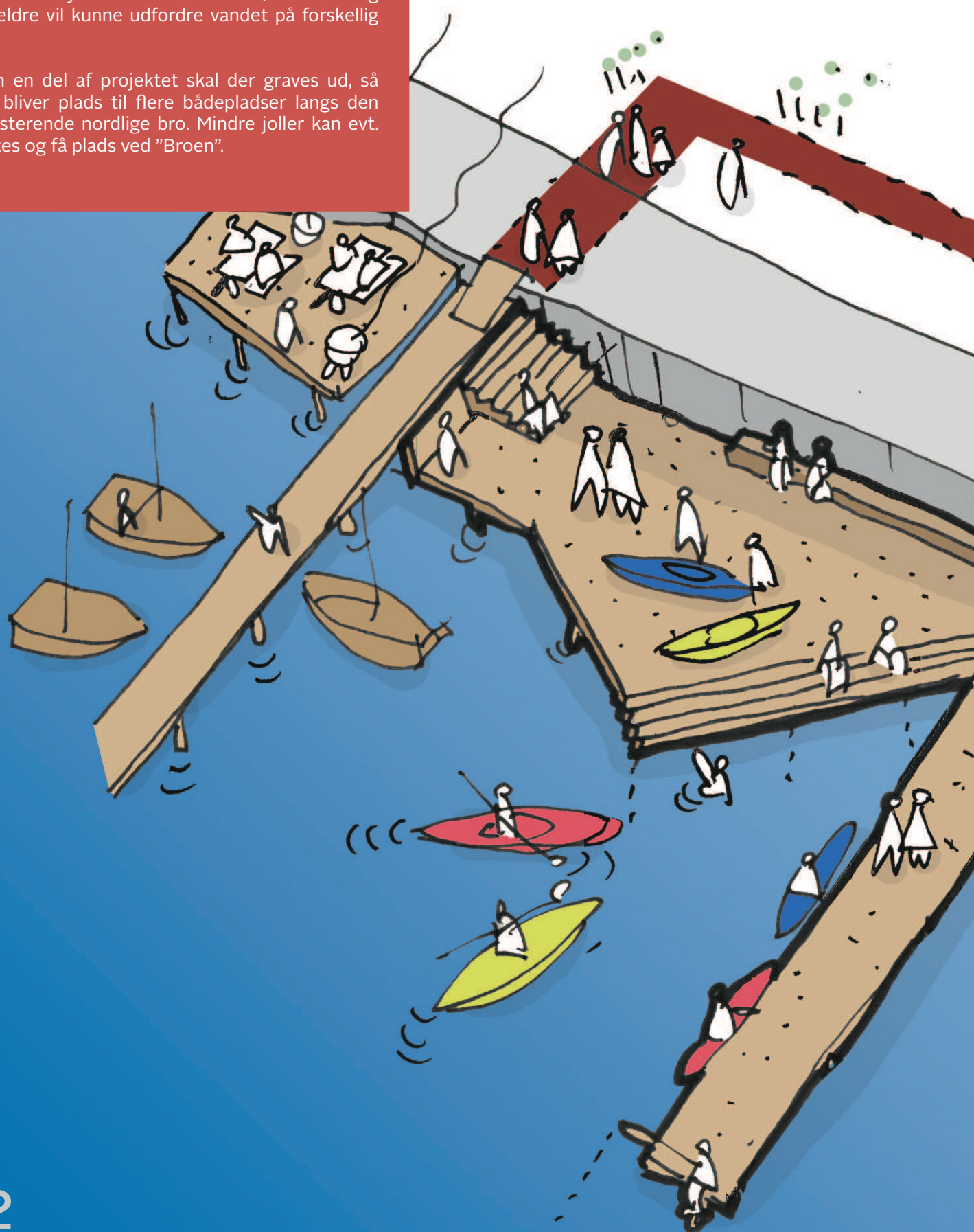

Eksempel på flydende sauna

ARKITEKTUR

Det arkitektoniske greb for "Broen til Hjarnø" lægger sig i sammenhæng med grillterrassen. Ved at skabe et brodække langs vejen, skabes en rekreativ lomme tæt på havnen og et mødested for både øens beboere og besøgende. To broarme binder vand og land sammen og skaber beskyttende rum for vandet, hvor børn og forældre vil kunne udfordre vandet på forskellig vis.

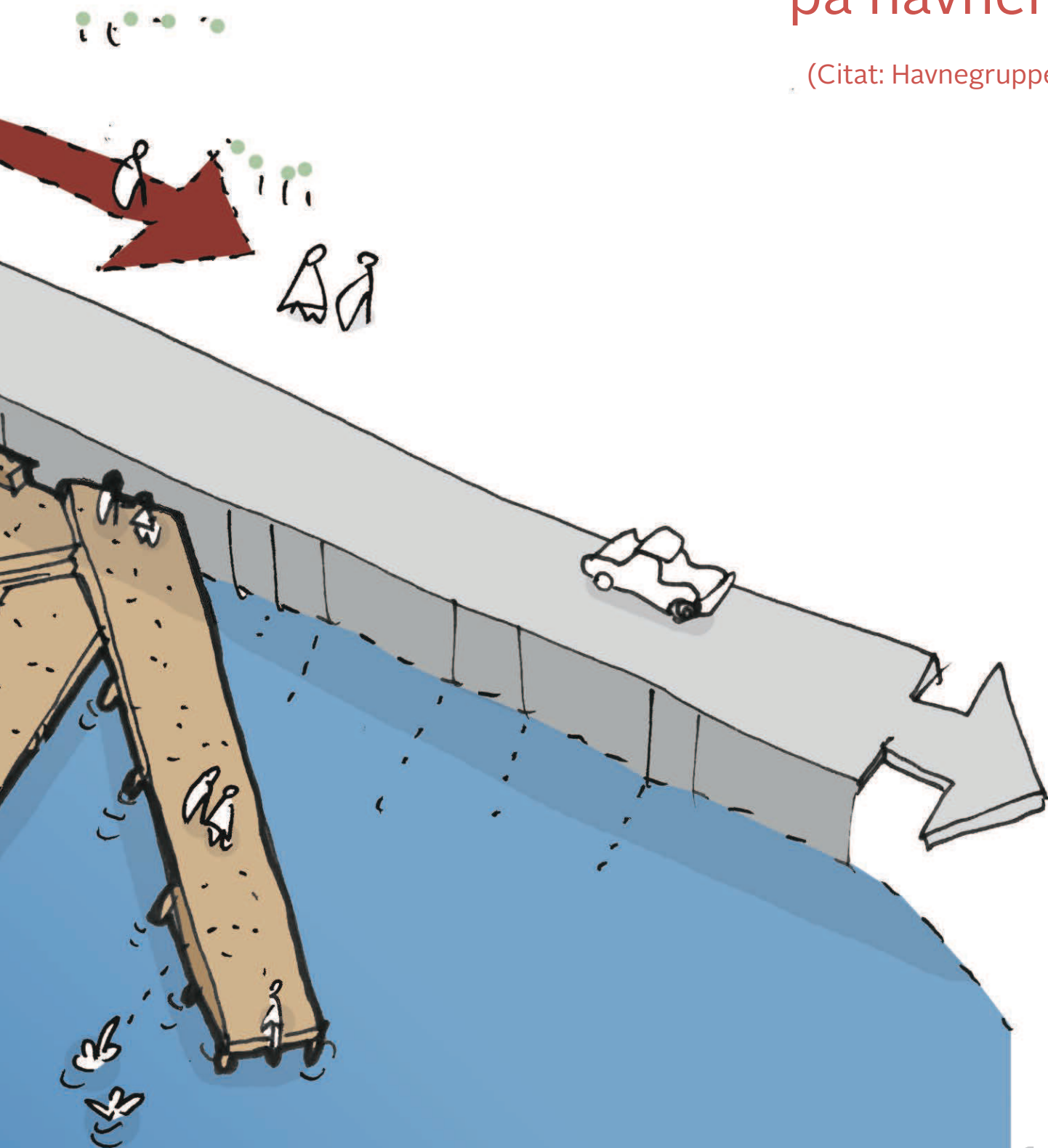
Som en del af projektet skal der graves ud, så der bliver plads til flere bådpladser langs den eksisterende nordlige bro. Mindre joller kan evt. flyttes og få plads ved "Broen".

“I dag **mødes** man på lystbådehavnens terrasse, hvor der står borde og bænke. Med den **stigende turisme** er der nok brug for, at der findes **flere mødesteder** på havnen”

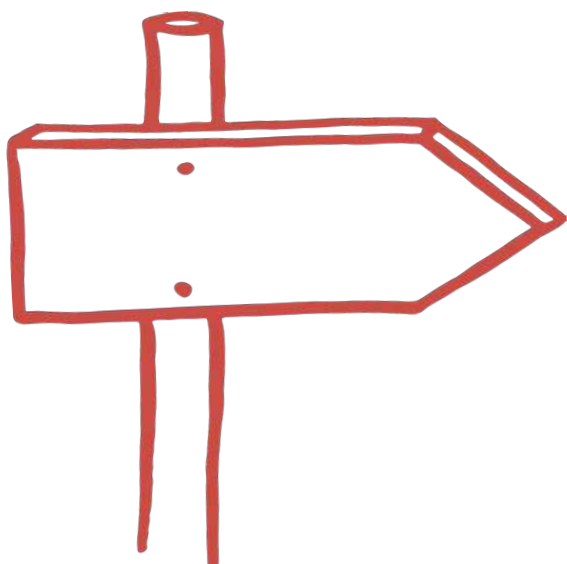
(Citat: Havnegruppen)

”Pejlemærker er en række potentielle **fremtidige projekter**, der kan **understøtte udviklingen** på havnen. Nogle idéer er ikke nye, men kan måske tænkes ind i **andre sammenhænge og samarbejder**. Andre idéer **kommer fra øboerne selv**, men er kommet mere tydeligt op til overfladen i løbet af arbejdsprocessen. Enkelte **idéer** er nye input, udviklet med udgangspunkt i **øens styrkepositioner”**

(Citat: LABLAND)

PEJLEMÆRKER

”Broen til Hjørnø” - de næste skridt

Det videre arbejde med at realisere ”Broen til Hjørnø” kan bestå i at få projektet konkretiseret yderligere, både de tekniske forhold og de rekreative rammer. I dialog med Hedensted Kommune og med andre relevante myndigheder skal der derudover arbejdes med at få de nødvendige tilladelser, og der skal ses på finansieringen. Men projektet er også skalerbart. En mindre bro kan fungere som et hyggeligt samlingssted på havnen. Et større anlæg kan blive en lokal turistattraktion for endagsbesøgende og et aktivt hverdagsrum for børnefamilierne og eleverne på øen.

Forening for vandaktiviteter på Hjørnø

Hjørnø har meget at byde på og særligt et aktivt foreningsliv. Styrkes faciliteterne og rammerne omkring vandaktiviteter på havnen, kan der også arbejdes med at styrke kulturen og foreningslivet, så endnu flere kommer i gang med at bruge vandet - ikke mindst børnene, de unge og eleverne på efterskolen. Det kan gøres ved at

Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

samles om at tilbyde nye vandsportsaktiviteter forankret i etableringen af en ny forening.

Flere tilbud til turisterne

Hjarnø rummer et stort potentiale i form af de mange turister, der hvert år kommer til øen. Der er kun få steder og tilbud, hvor turisterne kan bruge penge, og dermed medvirker de besøgende meget lidt til det lokale erhverv og den lokale beskæftigelse. Der skal derfor arbejdes med at koordinere og styrke indsatsen i forhold til at skabe nye tilbud til turisterne. Her kan havnen spille en rolle ved at formidle de muligheder, der er på øen og ved at guide de besøgende hen til øens kommercielle aktiviteter. Men også ved at give plads til små iværksættere på havneområdet, for eksempel en foodtruck eller en pop-up-sommerbar. Målet er ikke flere turister på Hjarnø, men at dem, der allerede kommer til øen, skal bruge flere penge og derved bidrage til udviklingen af øen som et levende og bæredygtigt lokalsamfund forankret i turismen.

Formidling af kulturen og historierne

Kulturoplevelser finder ikke længere kun sted i bygninger. De formidles i stigende grad udendørs - en tendens, der har fået ekstra vind i sejlene de sidste par år. Kun fantasien sætter grænser for, hvordan landskaber kan inddrages og bruges aktivt i et kultur-i-det-fri-perspektiv.

Hjarnø er et stærkt udgangspunkt for oplevelser i naturen - og fred og ro til sjælen. Styrk derfor formidlingen af det unikke landskab, fortællingerne og historien, der knytter sig til Hjarnø og forbindelserne rundt i naturen. Der ligger et potentiale i at udvikle og formidle stiforbindelserne, binde havnen og naturen bedre sammen, samt styrke de besøgendes mulighed for at opleve naturen - både rekreativt og aktivt.

LILLEBÆLT

AARØ HAVN

AARØ BY

AARØ CAMPING

AARØSUND

AARØ

Aarø er beliggende i Lillebælt ved udmundingen af Haderslev Fjord. Aarø er placeret i et område, der er betegnet ved at være et særligt værdifuldt kystområde. Den meget lave ø består af smalle, nord-syd-gående morænerygge med mellemliggende sumpområder, og øen har ofte været plaget af oversvømmelse. Ved stormfloden i 1872 blev det meste af Aarø sat under vand, hvor den sidste skovrest på nordenden af øen forsvandt. Der er senere plantet en mindre ny skov sydøst for Aarø by. Siden 1960 har øen været sikret med et havdige langs nord- og østkysten. Langs sydvestkysten findes en strandeng og lagunezone. Fra klintekysten mod syd er der udviklet et stadig voksende strandvoldssystem, Aarø Kalv, der rækker 2,5 km mod nordøst mod Småholme på Aarø Flak. Det højeste punkt er 7,6 m over havets overflade, og kystlængden er ca. 22 km.

Øen er beliggende ca. 1,5 km fra fastlandet, og før 1965 var der ingen bilfærge til Aarø. Der var kun en lille båd til persontransport og større ting blev sejlet over i pramme. I 1931 – 1965 sejlede en fragtbåd til Haderslev hver mandag og fredag. Aarø Færgefart var indtil 1976 privat ejet. I 1976 overtog Haderslev Kommune sejladsen.

I dag er havnen hjemsted for Aarøfærgen, der forbinder øen med Aarøsund. Sejltiden til Aarø er ca. 7-8 minutter, og der sejles ca. hver time fra Aarøsund. Aarø by er placeret højt og tæt på havnen. Den er tæt bebygget med små slyngede stræder og består dels af tætliggende gårde med tilhørende arbejderboliger og dels af en randbebyggelse af mindre huse. Aarø var tilbage i tiden præget af at være et fisker- og landbrugssamfund. I dag er der fortsat enkelte fiskere og landmænd tilbage på øen, men i et begrænset omfang. I stedet er det erstattet af andre erhverv, der danner grundlag for turismen.

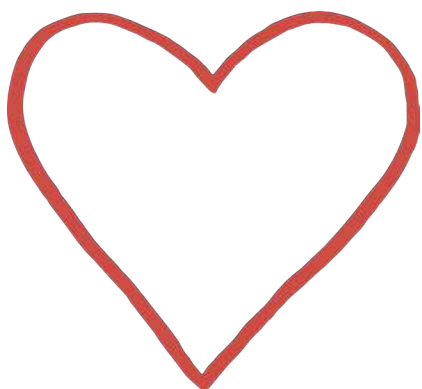
“Med Ø-havnen vil **LAG Småøerne** påbegynde en indsats, som har til formål at styrke og **udvikle havnene**, så de som **mikro-destinationer, turistprodukter og virksomheder** er parate til at møde fremtidens kunder”

(Citat: LAG Småøernes projektbeskrivelse)

”En **styrkeposition** udgør et **potentiale og en kvalitet**, der er særlig for det enkelte sted eller by. Med en **strategisk tilgang** kan styrkepositionerne udnyttes og bruges som afsæt for en **stedsspecifik udvikling** på havnen”

(Citat: LABLAND)

ENDAGSTURISME SOM DRIVER FOR UDVIKLING

Styrk oplevelsen på og omkring havnen for endagsturisten - med fokus på den kommercielle udvikling og fysiske tiltag på havnen.

Langt de fleste turister på Aarø er endagsturister. Med en kort afstand til fastlandet er det muligt at komme ud og hjem den samme dag - og en masse oplevelser rigere.

Med fjordbåden Helene er der i sommerhalvåret også en stor del besøgende, der lander i havnen, som en del af en længere sejltur fra Haderslev by gennem Haderslev Fjord og med Aarø som målet for turen. Som ankomst- og afgangdestination på Aarø rummer havnen et stærkt for-

midlings- og oplevelsesmæssigt potentiale - både i forhold til at give de besøgende en god oplevelse på øen og til at formidle øens mange tilbud.

Færgen er kommunalt ejet. Den sejler stort set i timedrift imellem kl. 6 og kl. 22.40 med mulighed for ekstra ture, hvis der er ventende passagerer. Der er god mulighed for parkering på Aarøsund Havn, som mange benytter sig af, så de ikke har bilen med på øen.
Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

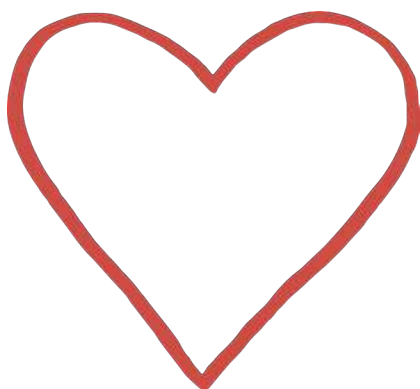
Brummers Gaard ligger midt i Aarø by og stammer helt tilbage fra 1800-tallet. Den stråtækte gård har fået sit navn efter den sidste ejer, Knud Brummer, der udover at være landmand også var amatørarkæolog. Knud Brummers mange vandringer rundt på Aarø har resulteret i en stor samling af sten med spor fra øboernes virke i oldtiden. En del af denne spændende historiske samling kan du opleve på Brummers Gaard.

Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

“Aarøs Perle serverer ud over grillmad også almindelige retter, men en **havneudvidelse** vil helt sikkert skabe grundlag for en rigtig **gourmet fiskerestaurant**”

(Citat: Havnegruppen)

SMAGEN AF AARØ

Dyrk smagsoplevelserne og de lokale fortællinger omkring Aarøs råvarer - både på havnen, men også ovre på fastlandet. En stærk branding af de lokale rå- og fødevarer positionerer Aarø som en destination, der kan tiltrække turister og besøgende fra hele landet.

Aarø er et skattekammer af smagsoplevelser, og øen er klimamæssigt godt placeret. Der er relativt flere solskinstimer på Aarø end målt inde på fastlandet sommeren igennem, hvilket giver gode betingelser for produktion af blandt andet vin. Fra Årø Vingård produceres lokale vine med mulighed for vinsmagning. Det er også på Årø Vin-

gård, man kan smage varmrøget laks fra Aarø Fiskerøgeri, der bliver serveret til frokostretterne i caféen. Aarø Bryg, der er et lokalt bryggeri placeret i Aarø by, er et andet eksempel på smagen af Aarø. Her brygges og tappes øllet på flasker og distribueres lokalt på Aarø, men også til de nærliggende restauranter på fastlandet - og det smager godt.

De forskellige tiltag supplerer hinanden til gensidig vækst og styrke Aarøs turisme ved at tilbyde kvalitetsoplevelser forankret i smagsoplevelser med potentiale for gastronomi.

På Aarø Vingård produceres mange forskellige slags vin - fremstillet på egne druer.
Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

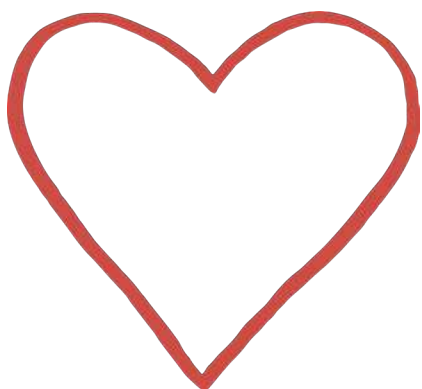
Aarø Galloway kvæg leverer både velsmagende kødprodukter og naturpleje. Kvægavlere på Aarø viser gerne kvæget frem og deler ud af deres erfaringer med dyrehold og naturpleje. De driver desuden gårdbutik på gården og giver gode råd om tilberedning af de fine skæringer fra Galloway-kvæget.

Foto: Sammenslutningen af Danske Småøer

“Med udviklingen af rekreative faciliteter og opholdsmuligheder **på havnen** kan der skabes bedre rammer for det sociale liv – til glæde for både **lokale** og det stigende antal **endagsturister** på Aarø. Havnen skal nu og i fremtiden være for alle; et sted, hvor **turisme og erhverv** samles side om side og går hånd i hånd”

(Citat: LABLAND)

HAVNEN SOM SAMLINGS-PUNKT

Koncentrer udviklingen og skab en kritisk masse på havnen. Flere besøgende i 'skuldæsonen' vil løfte det forretningsmæssige grundlag for de lokale erhvervsdrivende på havnen.

Havnen er allerede i dag et centralt område på øen. Men stedet har potentiale til i endnu højere grad at danne afsæt for den fremtidige udvikling af Aarø og blive et naturligt mødested for både lokale og besøgende. Men rammerne og faciliteterne omkring havnen er nedslidte og trænger til et løft. Med en udvikling af rekreative faciliteter og opholdsmuligheder centralt på havnen kan der

skabes bedre rammer for liv – til glæde for både lokale beboere og det stigende antal endagsturister på Aarø. Især turisme-erhvervet på øen efterspørger en opgradering af lystbådehavnen, der også er ansigtet udadtil og noget af det første, man ser, når man ankommer til Aarø. Et ansigtsløft til havnen vil ikke bare bidrage til en bedre oplevelse på Aarø Havn, men sprede ringe i vandet og have stor betydning for hele øen; både når det kommer til udviklingsmulighederne for det lokale erhverv, skabe gode oplevelser for turismen og blive en løftestang for bosætning på øen. Havnen skal nu og i fremtiden være for alle; et sted, hvor turisme og erhverv samles side om side og går hånd i hånd.

Aarø Havn og færgeren.
Foto: Sammenslutning af Danske Småbøer

Aarøs Perle en højsommerdag. Rundt om Aarøs Perle opsættes telte og en hoppeborg.

Planmæssige rammer

Aarø ligger i et naturbeskyttelsesområde kaldet Natura 2000. Selvom det kun er Aarø Kalv, der er et egentligt reservat, bør der også på resten af øen vises hensyn ved færdsel i strandene - specielt i ynglesæsonen.

Derudover er Aarø omfattet af planlovens 3 km kystnærhedszone, hvor det gælder, at der ved placering og udformning af byggeri, skal tages særlig hensyn til den visuelle indvirkning på kystlandskabet. Ydermere ligger store dele af øen inden for Naturbeskyttelseslovens 300 m strandbeskyttelseslinje, hvor der generelt er forbud mod bebyggelse og ændringer i det hele taget. Jf. Naturbeskyttelsesloven gælder strandbeskyttelseslinjen og kystbeskyttelseszonen ikke for havneanlæg og de arealer, der i en lokalplan er udlagt til havneformål eller ligger indenfor en byzone. Ved konkrete ændringer indenfor lokalplanområdet skal det vurderes, om der er tale om havneformål eller om der forudsættes en dispensation fra strandbeskyttelseslinjen.

Aarø Havn er omfattet af en lokalplan, der er udarbejdet i 1999. En mindre del af Aarø Havn ligger i et §3 naturbeskyttelsesområde.

“**Fiskerihavnen** er fortsat i drift, idet øens eneste **erhvervsfisker** fortsat har sin kutter liggende i havnen, hvorfra han **lander sin fangst**, ligesom øens mange fritidsfiskere har deres **både og joller** liggende i lystbådehavnen”

(Citat: Havnegruppen)

FUNKTIONER I DAG

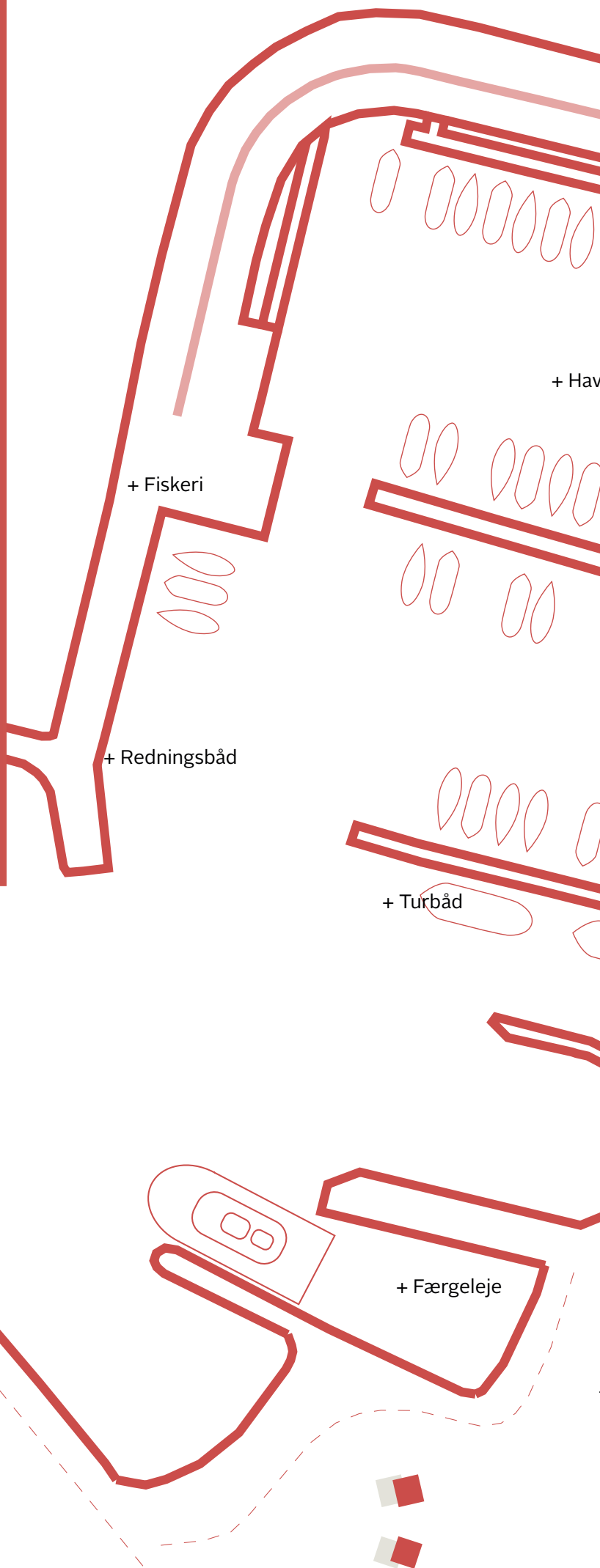
Aarø Havn ejes af Haderslev Kommune og består af to bassiner og et færgeleje. Havnen på Aarø består af færgehavn, lystbådehavn og fiskerihavn. Der er plads til 64 lystbåde i havnen – afhængigt af størrelsen. På havneområdet finder man et havnekontor, en toilet -og badebygning, en havnegrillkiosk, en informationstavle om øen, et cykelskur, adskillige fiskeskure, legeplads og opholdsareal med borde, bænke og grillfaciliteter samt en bålhytte og et shelter. Ejeren af Aarøs Perle er også havnefoged og sørger for, at bådene i højsæsonen kommer ind- og ud af havnen.

Havnens karakter

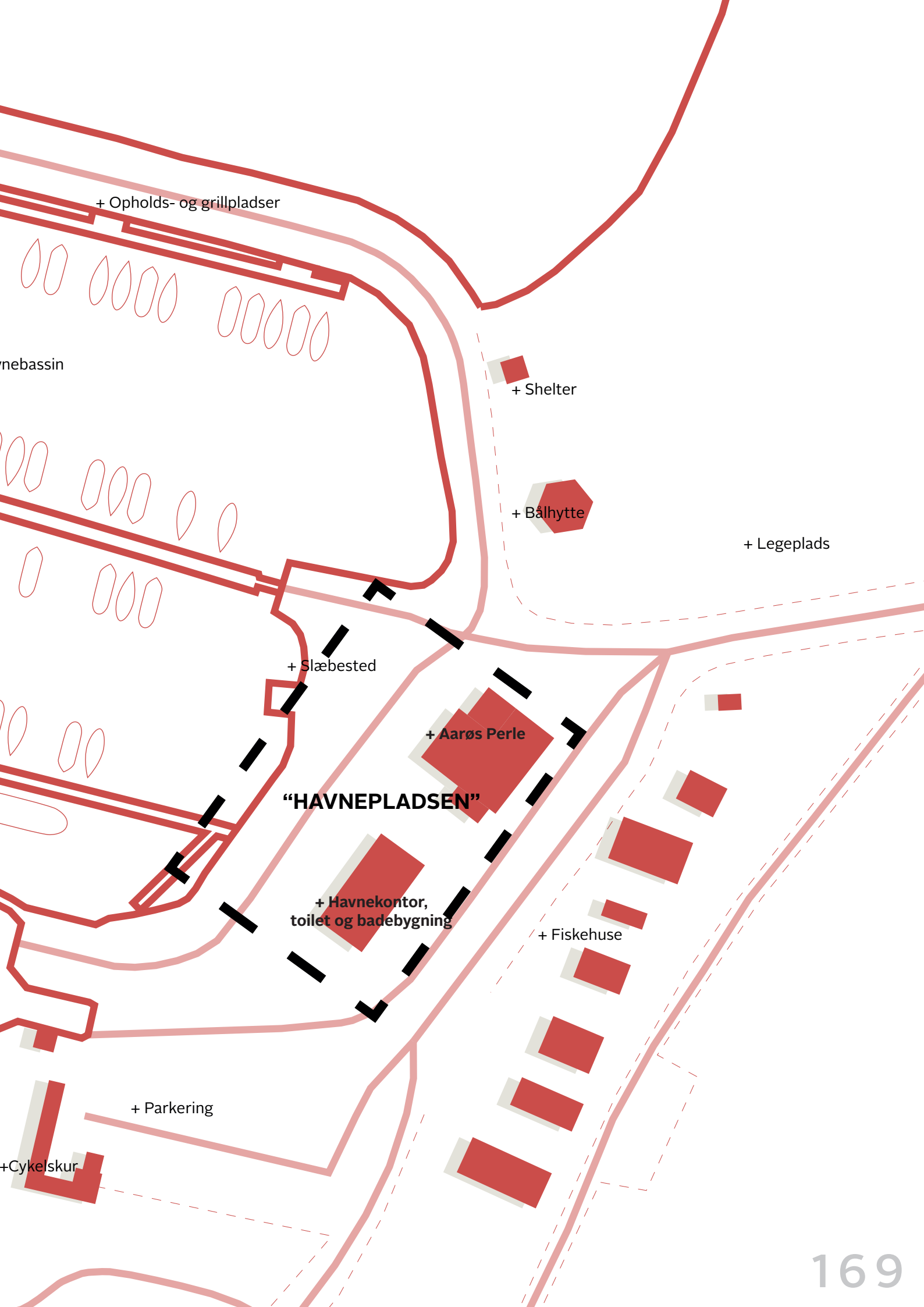
Havnen har karakter af primært at være en transithavn, og faciliteterne fremstår delvist utidssvarende. Aarøs Perle står for den primære aktivitet og trækker i sommerhalvåret masser af liv og stemning ned på havnen. Rammerne omkring Aarøs perle fremstår dog nedslidte, og ud over en fiskeriforening er der i dag ingen aktive foreninger på havnen.

Infrastruktur til og fra havnen

Aarø Havn er et trafikalt knudepunkt ved ankomst og afgang - og særligt i højsæsonen. Som blød trafikant og gående skal man over en smal bro for at komme op til byen, hvor der ofte opstår farlige situationer i mødet mellem de gående og bilerne. Broen er generelt en udfordring i forhold til at afvikle trafikken. Alternative forbindelser for de bløde trafikanter kan bidrage til en bedre og mere sikker ankomst - og understøtte oplevelsen af den omkringliggende natur.

+ Opholds- og grillpladser

nebassin

+ Shelter

+ Bålhytte

+ Legeplads

+ Slæbested

+ Aarøs Perle

"HAVNEPLADSEN"

+ Havnekontor,
toilet og badebygning

+ Fiskehuse

+ Parkering

+ Cykelskur

”Et **nålestik** er en arkitektonisk **intervention** af **høj kvalitet**, der skaber et **markant aftryk** på stedet og en **mærkbar effekt**, eksempelvis flere besøgende, en længere turistsæson, et udviklet erhvervsliv eller en øget bosætning. Nålestikket bygger på én eller flere **udpegede styrkepositioner** i den enkelte havn”

(Citat: LABLAND)

NÅLESTIK - ”HAVNEPLADSEN”

Pladsen foran havnegrillen er kendetegnet ved primært at være grå befæstede arealer - hvilket fylder meget på Aarø Havn. Det skyldes, at vejen oprindeligt gik foran Aarøs Perle, og området har derfor karakter af vejareal. Området omkring Aarø Havn er åbent, og landskabet danner et grønt og rekreativt rum mellem byen og havnen. Der er et stort potentiale i at få ændret karakteren af havnepladsen og få trukket naturen helt frem til havnens kant og frem på havnens flader.

Med nålestikket sættes fokus på de rekreative potentialer, der ligger i området, hvor land møder vand. I havnekanten og på havnepladsen skabes rammerne omkring et aktivt havneliv med plads til såvel nye som eksisterende aktører. Aarøs Perle spiller allerede i dag en stor rolle på havnen. Sådan skal det også være i fremtiden, men der er mulighed for endnu flere tiltag og aktiviteter på havnen.

De eksisterende bygninger på havnen er stærkt nedslidte og utidssvarende. De lever simpelthen ikke op til de fremtidige krav til service, som turisterne på havnen måtte have. Der mangler flere kvadratmeter til basal havneservice, og nålestikket peger derfor også på potentialet i et samlet løft af faciliteterne på land med nye bygninger til både kommercielle aktiviteter og service. Bygningerne designes, så de kan holde til, at vandet ved særlige lejligheder står højt i havnen og går over havnekanten og havnens flader. Det er sket før, og det kan ske igen.

En ø-havn har potentiale til at samle hele øens identitet i et nært og maritimt miljø – der favner øens natur, indbyggerne, traditionerne og særpræg som et kondensat af alt det, der gør en lille dansk ø til sin helt egen. Og netop det potentiale skal nålestikket på Aarø bidrage med at forløse.

”Havnen er et **naturligt samlingspunkt**. Den er **indgangen** til det **grønne landskab** og udgangen til **kulturlandskabet** rundt på øen omkranset af det **blå landskab** i form af vandet”

(Citat: LABLAND)

Aarøsund

Aarø

Aarø Havn

IDÉ OG KONCEPT

"Havnepladsen" er ideen om at skabe et samlet område, der bygger på en fremtidig klimasikring af havnen. Plinte i form af hævede terrasser højvandsikker de fremtidige bygninger på havnen og definerer et uderum i nærhed til den enkelte bygning.

De nye bygninger rummer havnens nuværende funktioner, men giver også mulighed for nye aktører på havnen i fremtiden - side om side med hinanden. De hævede terrasser og placeringen af bygningerne skaber tilsammen et varieret landskab, der leder gående fra færgen på tværs og ind gennem området. Det giver restauranterne og de fremtidige aktører på havnen mulighed for at skabe gode opholdsmuligheder og faciliteter på havnen. En havnetrappe skaber forbindelsen mellem land og vand, hvor man udenfor højsæsonen kan lægge til med havkajak.

Illustration: Forbindelser

Ved ankomsten til Aarø følger den hårde trafik vejen. Den bløde trafik guides ind omkring havnepladsen, hvorfra man kan bevæge sig videre og følge en rekreativ sti op til byen. Eksempelvis i form af et hævet boardwalk, der folder sig ud i landskabet og tilbyder en anden oplevelse.

“Vi **drømmer om** en lystbådehavn, der er omkring **dobbelt så stor** som i dag. En ny **færge, der drives mere grønt**. Et mylder af liv på havnen, der tilbyder **gode servicefaciliteter** til lystbådene og til de mange endagsturister, der besøger øen”

(Citat: Havnegruppen)

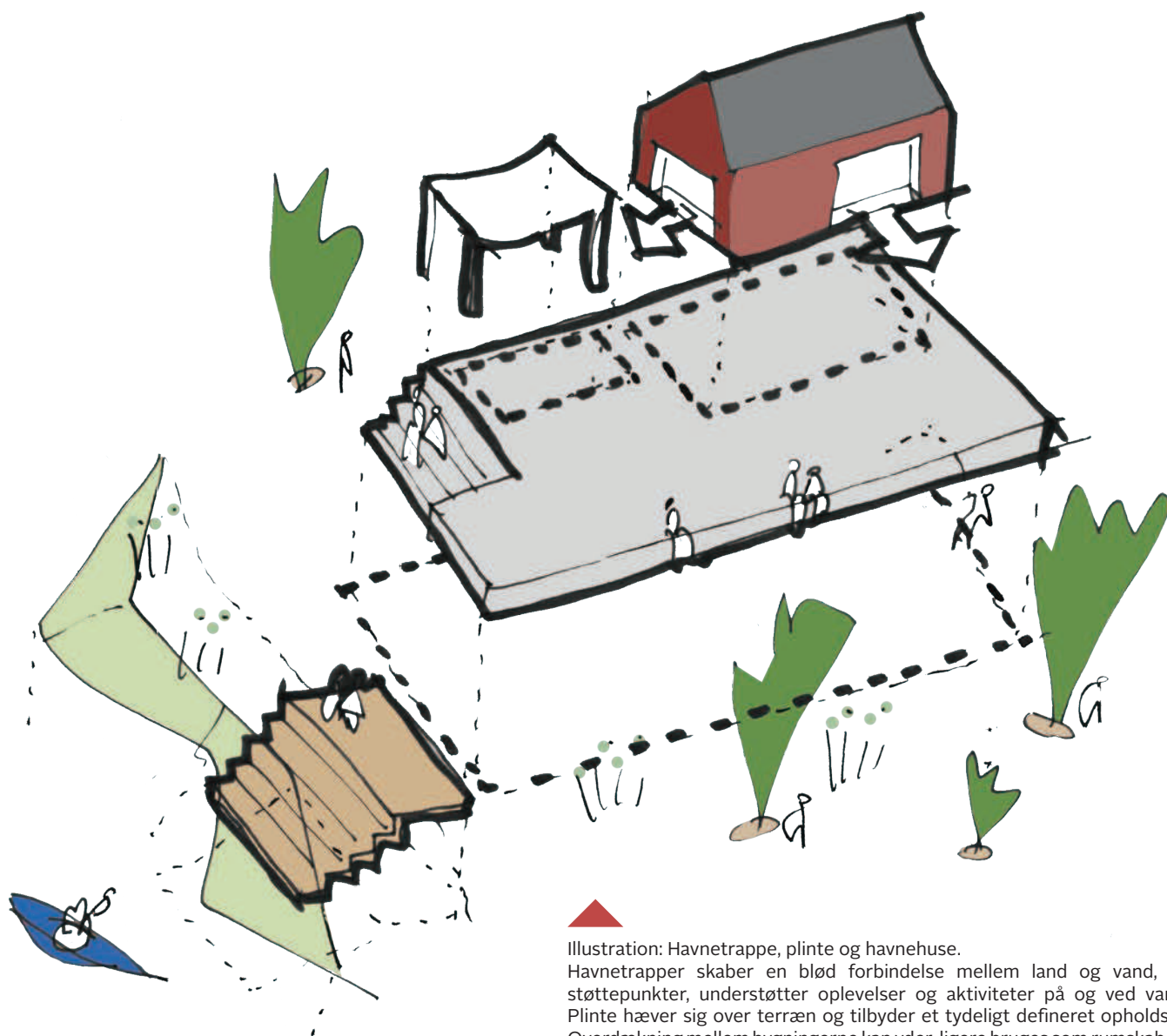

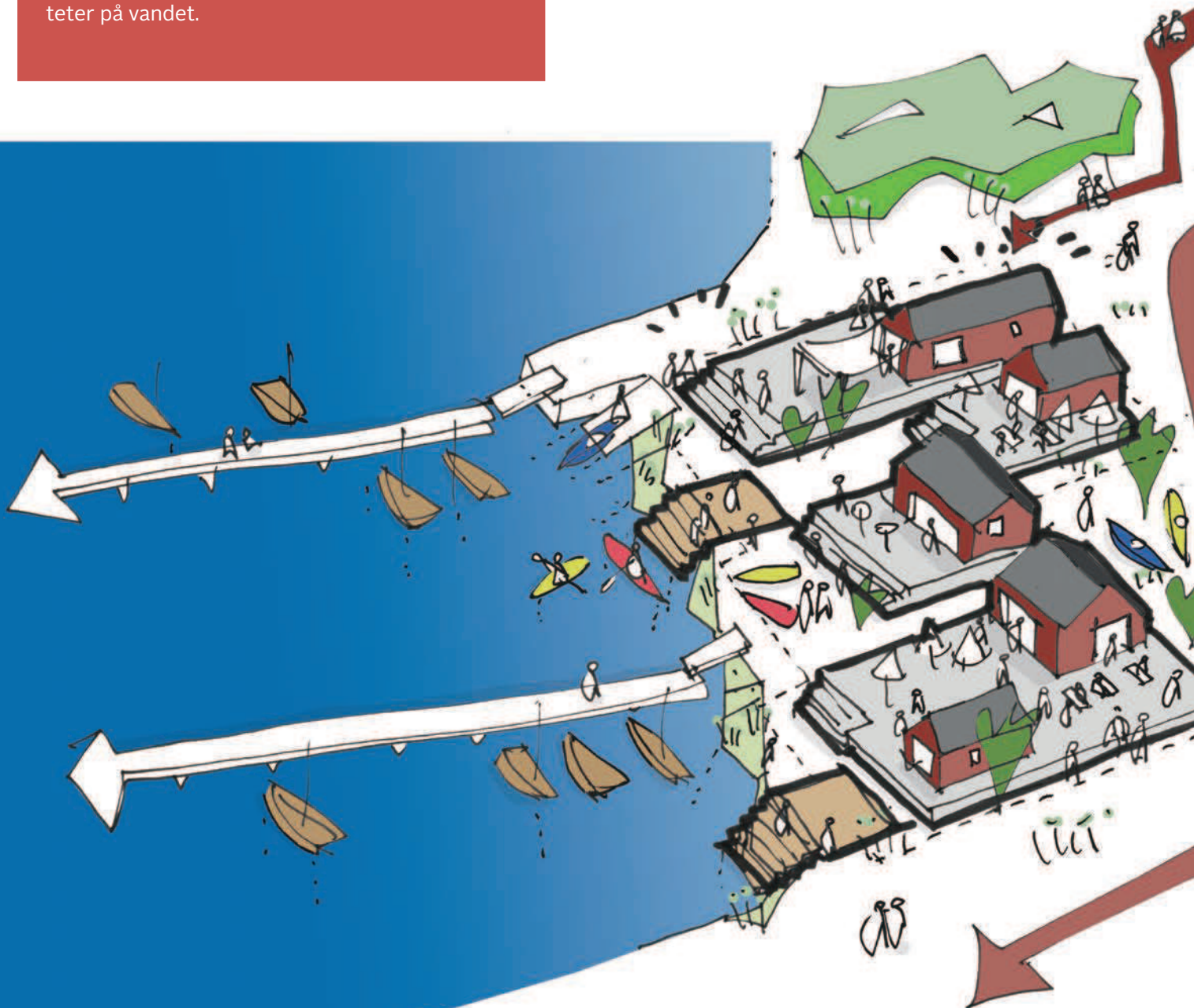
Illustration: Havnetrappe, plinte og havnehuse.

Havnetrapper skaber en blød forbindelse mellem land og vand, hvor støttepunkter, understøtter oplevelser og aktiviteter på og ved vandet. Plinte hæver sig over terrænet og tilbyder et tydeligt defineret opholdsrum. Overdækning mellem bygningerne kan yderligere bruges som rumskabende element, og ved særlige lejligheder kan hele plinten dækkes af med et telt.

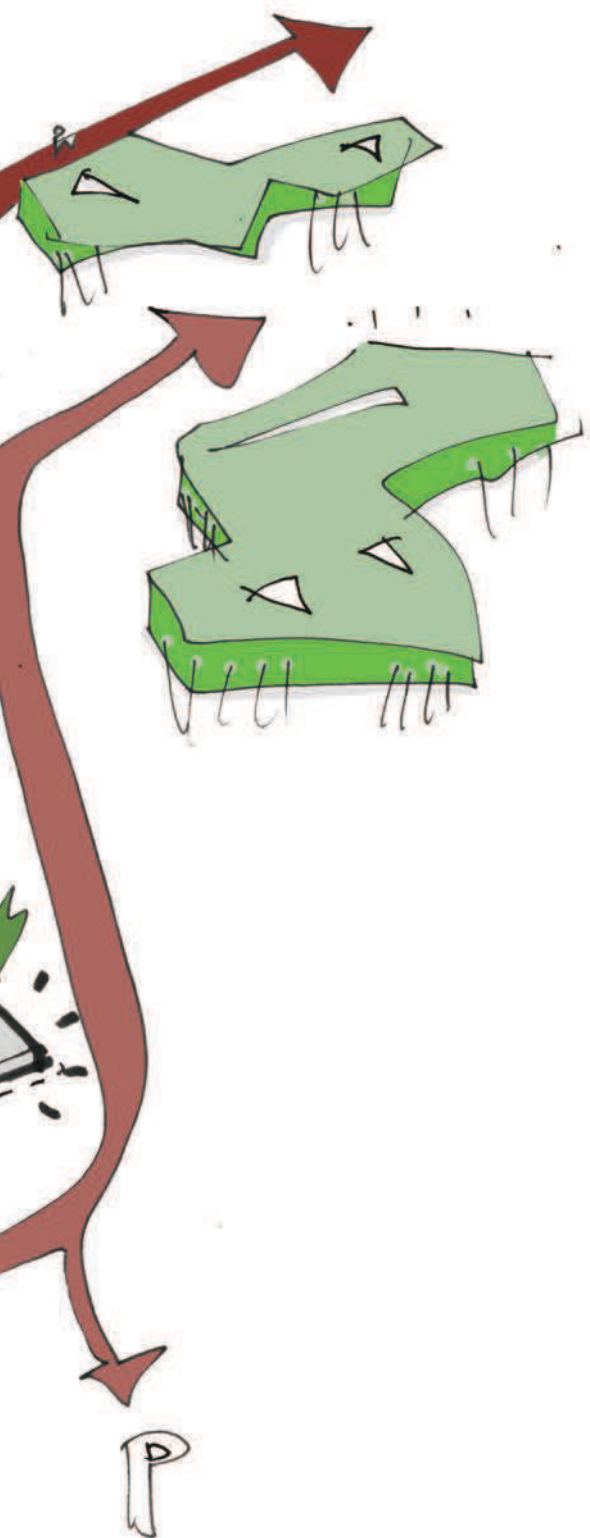
ARKITEKTUR

Arkitekturen iscenesætter Aarøs nye havneplads og skaber et samlet rum med plads til både kommercielle tiltag, turisme og ø-liv på havnen. Der skabes plads til en mangfoldighed af aktiviteter i forskellige niveauer, samt bedre adgangsmuligheder til vandet i form af en havnetrappe. Klynger af større og mindre huse udgør tilsammen havnehusene, hvor mellemrummet mellem huse- ne danner forskellige opholdsrum. Rum, der kan overdækkes med sejl og forlænge opholdsmulighederne på havnen. Udover de kommercielle spisesteder, kan bygningerne også indrettes med plads til gode bade- og toiletforhold, grejdepot, sejlerstue, madpakkehus eller klubhuse til foreningsaktiviteter.

Mulighederne er store, men væsentligt for dem alle er, at de bidrager til liv og aktiviteter på havnen. Havnetrappen binder land og vand sammen og tilbyder et rekreativt rum til ophold og aktiviteter på vandet.

Eksempel på plinte til ophold på havnen

Eksempel på rum, der skabes mellem havnehusene

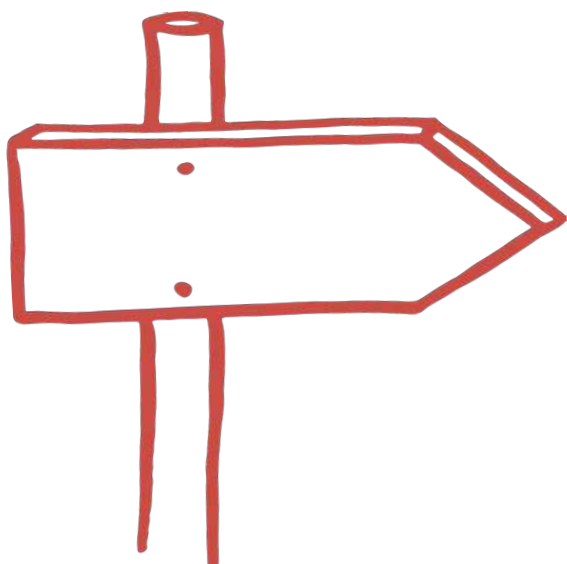

Eksempel på aktivitet ved havnetrappen

”**Pejlemærker** er en række potentielle **fremtidige projekter**, der kan **understøtte udviklingen** på havnen. Nogle idéer er ikke nye, men kan måske tænkes ind i **andre sammenhænge og samarbejder**. Andre idéer **kommer fra øboerne selv**, men er kommet mere tydeligt op til overfladen i løbet af arbejdsprocessen. Enkelte **idéer** er nye input udviklet med udgangspunkt i **øens styrkepositioner**”

(Citat: LABLAND)

PEJLEMÆRKER

”Havnepladsen” - De næste skridt

Et nyt havne- og byrum med havnehuse og tilstødende faciliteter som overdækning/pavillon, toiletter mv. skal gribes ambitiøst an for at sikre både funktion og attraktivitet. Det vil kræve en investering i både havneområdet og havnebassinet. Det vil også være rettidig omhu, at der forud for en investering i et projekt som dette gøres nogle tanker om indhold og fremtidig udvikling for havneområdet som helhed.

På Aarø ønskes en udvidelse af havnen og i den forbindelse et samlet løft af rammerne omkring havnen. En udvidelse af havnen vil være en katalysator for øget bosætning, turisme og erhvervsudvikling - et oplagt tiltag som alle, både lokale beboere og besøgende, vil få stor glæde af. Næste skridt for arbejdet med en havneudvidelse vil være udarbejdelsen af en samlet plan for havnens arealer med fokus på både de rekreative, trafikale og tekniske forhold i forbindelse med en potentiel havneudvidelse og en mulig klimasikring af bygningerne på havnen.

Eksempel på vandaktivitet i form af SUB

Nye kommercielle tiltag på havnen

Det kan tage mange år at realisere udvidelsen af en havn. Derfor er det også oplagt at få mere liv og aktivitet på havnen allerede nu. En forankring og et initiativ til samarbejder på tværs af lokale erhvervsdrivende på Aarø (og i Aarøsund) kan bidrage til, at nye kommercielle tiltag og aktiviteter finder vej til havnen, allerede nu.

Nye vandaktiviteter på havnen

Aarø Havn har potentiale til i fremtiden at blive et mekka for vandsport. En destination man rejser til, et stop på vejen rundt i Aarø Sund eller som en del af en kursusaktivitet hos en lokal erhvervsdrivende, hvad enten det er SUP, havkajak eller vinterbadning.

HUSK

når du arbejder med projektudvikling på havnen:

- Tjek lokalplanen, når du arbejder med udvikling af havnen. Lokalplanen skal ikke bremse udvikling men sætte rammern. Gå gerne i dialog med kommunen omkring mulighederne.
- Vær opmærksom på om dele af havnen eller områder tæt på havnen er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 ("§3-område") eller af en Natura 2000-udpegning. Dette kan have betydning for udviklingsmulighederne på havnen. Kommunen kan hjælpe med at afklare og belyse disse forhold.
- Strandbeskyttelseslinjen er til for at bevare de åbne kyster og de landskabelige, naturmæssige og rekreative værdier, der er knyttet til kysten. Der gælder dog særlige regler for havnearealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål. Sæt dig ind i de gældende regler for havnens arealer og gå tidligt i dialog med kommunen - de kan have erfaringer fra andre projekter, der med fordel kan anvendes ind i jeres projekt.
- Snak med de andre på øen. Havnen vedrører alle, og det er vigtigt, at alle får mulighed for at byde ind. Husk her også sommerhusejerne, som kan være vigtige ressourcer, der kan engageres i lokalarbejdet på havnen.
- Inddrag gerne LAG Småøerne i jeres arbejde. De vil gerne være med tidligt i forløbet og kan hjælpe med projektudvikling og fundraising.
- Fundraising - sæt en retning og husk de overordnede mål. Det kan være svært at skabe en stram plan og følge denne, men det er vigtigt, at der arbejdes ud fra en fælles vision.

Den Europæiske Landbrugsfond
for Udvikling af Landdistrikterne:
Europa investerer i landdistrikterne

LAG Småøerne gennemfører projekt Ø-HAVNEN: *Forretning, samarbejde og udvikling hos småøernes havne* med midler fra Bolig- og Planstyrelsens Landdistriktspulje samt med EU-midler fra den danske LAG-indsats